

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XXII

Broj 190-191

Lipanj 2024.

ISSN 1800-5179

Blagoslov mora na Mulu
Istinski čuvari tradicije

Hrvatsko građansko
društvo
Crne Gore-Kotor

AKTUALNO

Za oživljavanje projekata trebamo potporu i Crne Gore i Hrvatske

5. VELJAČE 2024.

Održan Tripundanski bal (FOTO, VIDEO)

VIŠE

FEATURED, NASLOVNICA,
Održan Tripundanski bal
(FOTO, VIDEO)

FEATURED, NASLOVNICA,
Za oživljavanje projekata
trebamo potporu i Crne Gore i
Hrvatske

FEATURED, NASLOVNICA,
HGD poziva na Tripundanski
bal u subotu 3. veljače

Pratite nas i online.

www.hrvaticg.org

Ima već nekoliko desetljeća da Boki kotorskoj mijenjaju njezine hrvatske značajke, što je u znatnoj mjeri utjecalo na odnarnodnjavanje autohtonoga hrvatskog stanovništva, deformirajući mu ne samo povijesni, već i kulturološki kod. Takvi utjecaji živi su i danas pa, isprepleteni globalnom hibridizacijom, ozbiljno

nastoje ugroziti višestoljetni hrvatski karakter jednog od najljepših zaljeva svijeta.

Istinska je sreća da su rijetki, no uz to znanstvenici, odlučni u otkrivanju i branjenju povijesnih istina pogurali politiku prema konkretnijem i intenzivnijem sudjelovanju u opstojnosti hrvatskoga naroda Boke kotorske, čime je dano najprije ohrabrenje, onda i potpora kojom se mogu znatno minimizirati asimilacijske težnje i procesi.

U starijim i sve više u novim stručnim istraživanjima otkrivamo zaboravljene i skrivane slojeve naše prošlosti, iščitavajući među prašnjavim koricama *dalmatinsko ime i rod hrvatski*, što su s ponosom isticali preci današnjih Bokelja.

Dobro da je znanost na našoj strani no, ipak, što zbornici znače u odsutnosti vlastitog osjećaja prema kolektivnome identitetu. Hrvatski zbornik svaki je obiteljski album, bokeška kapa na glavi malog admirala te svako sjećanje na odlazak s nonom na nedjeljnu misu. Poštovanje obiteljske tradicije najbolji je čuvar zajedničkog sjećanja, a bez njega, pokazuju minula desetljeća, nema ni bokeljskog hrvatstva.

Nikola Dončić,
urednik Hrvatskoga glasnika

Naslovnica: Blagoslov mora na Mulu (foto: Nikola Dončić)

"Hrvatski glasnik", Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otišut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Urednik: **Nikola Dončić**

Uređivački odbor: **Miroslav Marušić, Joško Katelan, Marina Dulović, Jasmina Bajo**

Lektorica: **Sandra Ćudina**

Fotografije: **Vlada RH, Radio Dux, Boka News, Radio Kotor, Vlada CG, Kotsorska biskupija, Općina Kotor, HGD, HRT, Lexilium, Kotor Art, Wikipedia, Stare fotografije Budve, Crna Gora od iskona, Galerija umjetnosti, Albumi obitelji Božinović i Bjelica, Dalibor Ševaljević, Đorđe Cmilić, Ilko Marović, Zoran Nikolić, Sergio Gobbo, Grgo Jelavić, Damir Pačić, Davor Rostuhar, Julien Duval, Siniša Sović, Goran Farbežar, privatna arhiva**

Grafička priprema i tisak: **Biro Konto - Igalo**

Naklada: 450 primjeraka

- 4 Andrej Plenković treći put premijer**
- 7 Svečano obilježen Dan državnosti Republike Hrvatske**
- 12 Mons. Gallagher u Kotoru: „Neću nikada zaboraviti ljepotu ovoga mjesta i ove zajednice“**
- 17 Intervju: Vanda Babić Galić, posebna savjetnica hrvatskoga ministra vanjskih i europskih poslova**
- 23 Don Robert Tonsati: „Svete laži na ostacima Ratačke opatije“**
- 26 Čelnici Hrvatskoga građanskog društva u službenim posjetima Dubrovniku, Omišu i Rijeci**
- 30 Mozaik**
- 36 „Budvanska pjesmarica“ - iznimno značajno djelo hrvatske kulture**
- 41 Hrvati u Budvi - red pustolova, red umjetnika**
- 48 Rasvjetljavanje glagoljice u Boki kotorskoj**
- 52 In memoriam: prof. dr. Gracijela Čulić, akademik Radoslav Tomić**
- 57 Vjernici Boke kotorske slavili bl. Ozanu, sv. Leopolda i BDM Pomoćnicu kršćana**
- 64 Proslava Spasovdana u Tivtu**
- 66 Blagoslov mora na Mulu: Istinski čuvari tradicije**
- 68 Novoosnovani glazbeni festival „Tollite portas“**
- 72 Stara duhovna glazba: „Venecija u Kotoru“**
- 75 Prvo gostovanje Zbora HRT-a u Crnoj Gori**
- 78 Hrvatska puna kulturnih događaja**
- 82 „Svilarstvo Konavala i Crnogorskog primorja“ u Galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore**
- 86 Vatreno krštenje mladog pomorca iz Risna Mihaila Ognjenovića**
- 93 Pomorske vještine Petra Zambelića**
- 99 Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj (87)**

Adresa: **Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor**

Telefon: +382 (0)32 304 232

Faks: +382 (0)32 304 233

E-mail: hgd-kotor@t-com.me

WEB: www.hrvatic.org

Žiro-računi: **520-361700-17 • 510-4741-76**

Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

HDZ i DP sastavili vladu

Andrej Plenković treći put premijer

Pripremio:
Nikola Dončić
Fotografije:
Vlada RH

**Očekuju 125 tisuća novih radnih
mjesti i prosječnu plaću od 1.600 eura**

Hrvatski sabor izglasovao je prošlog mjeseca povjerenje novoj vladi, koju će treći put predvoditi aktualni premijer **Andrej Plenković**, predsjednik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ).

Novu vladu, koju su sastavili HDZ i Domovinski pokret (DP), podržalo je 79 zastupnika, jedan je bio suzdržan, dok ih je protiv bilo 61.

Manjinski zastupnici, koji su u ranijem razdoblju bili save-

znici HDZ-a, pružili su podršku novoj vladi, osim SDSS-a, stranke srpske manjine, koju DP nije želio u vladi.

Umjesto dosadašnjih 16, nova vlada ima 18 ministarstava i sedam potpredsjednika. Iz redova HDZ-a potpredsjednici su **Tomo Medved**, **Davor Božinović**, **Oleg Butković**, **Branko Bačić**, **Ivan Anušić**, **Marko Primorac** te **Josip Dabro** ime DP-a. U Vladi RH su i **Goran Grlić Radman**, **Ante Šušnjar**, **Marija**

Vučković, **Damir Habijan**, **Radovan Fuchs**, **Ivan Šipić**, **Nina Obuljen Koržinek**, **Tonči Glavina**, **Šime Erlić**, **Marin Piletić** i **Vili Beroš**.

„Hvala većini u Hrvatskome saboru koja nam je iskazala povjerenje da postanemo treći put Vlada Republike Hrvatske, a mi ćemo, kao što smo to činili i prethodnih osam godina, predano raditi u interesu hrvatskoga naroda, svih naših sugrađana, gospodarstva, povezanosti domovinske i iseljene Hrvatske i realizirati program na temelju kojeg smo dobili i povjerenje hrvatskih birača”, izjavio je Plenković nakon izglasavanja vlade, zahvalivši svim partnerima koji su podržali vladu.

Rekao je da mu je velika čast i zadovoljstvo što je dobio i treći mandat, naglasivši kako je uloženo puno rada, energije i truda u vremenima velike krize na očuvanju socijalne pravde, istodobno ostvarujući zacrtane strateške ciljeve, ekonomske, socijalne i međunarodne.

„Pokazali smo kako smo s mehanizmima koji su nam raspoloživi, uz političku volju, širi europski okvir, jaču fiskalnu poziciju i gospodarski rast, uspjeli osigurati da smo

u poziciji da je predviđeni gospodarski rast tri posto, kada je riječ o procjenama EK”, istaknuo je Plenković i dodao da će pokušati napraviti iskorak u trećem mandatu kada već nisu uspjeli u drugom te uspostaviti pristojan dijalog s čelnicima oporbe.

Program nove vlade temelji se na uspješnoj, vitalnoj, pravednoj, održivoj i suverenoj Hrvatskoj, a kako je još najavljeno, prosječna neto plaća ide na 1.600 eura, minimalana bruto plaća iznosit će 1.250 eura, a očekuje se i otvaranje 125 tisuća novih radnih mjesta. Vlada također najavljuje udvostručenje jednokratne novčane potpore za novorođeno dijete, godinu dana mirovinskog staža majkama za svako rođeno dijete, te povećanje novčane naknade za korištenje prava na roditeljski dopust zaposlenih i samozaposlenih roditelja.

Očekuje se da mirovine do kraja mandata budu povećane za najmanje 30 posto, dok će prosječna mirovina iznositi najmanje 750 eura.

Nova Plenkovićeva vlada predviđa rasterećenje gospodarstva za dodatnih 135

milijuna eura neporeznih i parafiskalnih nameta, a za modernizaciju željezničkog prometa u idućih deset godina uložiti će šest milijardi eura.

Politički analitičar **Davor Gjenero** za *Reuters* je rekao da je očito da će premijer Plen-

ković pronaći način da nastavi voditi centrističku politiku usmjerenu na Europsku uniju.

„Mislim da neće biti velike promjene javnih politika. Hrvatska ostaje stabilna kao država koja se zalaže za više Europe”, rekao je Gjenero.

HGI čestitala Plenkoviću

Hrvatska građanska inicijativa (HGI) čestitala je hrvatskome premijeru Andreju Plenkoviću na konstituiranju nove vlade.

„Hrvati u Crnoj Gori s posebnom emocijom, pozornošću i privrženošću prate događaje u Republici Hrvatskoj. Radujemo se svim uspjesima i ponosni smo na brojna postignuća po kojima je danas Hrvatska prepoznata u svijetu. Protekli izbori potvrdili su da građani cijene stabilnost i sve što ste učinili u prethodna dva mandata kao prvi

čovjek Vlade. Hrvatska je danas cijenjena članica Europske unije i zemlja s međunarodnim ugledom i utjecajem”, navodi se u čestitki koju potpisuje **Adrijan Vukšanović**, predsjednik HGI-ja i njezin zastupnik u crnogorskom parlamentu

„Hrvati u Crnoj Gori”, navodi se dalje, „posebno su ponosni na čvrst odnos koji su ostvarili s vladama na čijem ste čelu i to zajedništvo nam je snaga i nadahnuće u političkoj i društvenoj misiji koju obavljamo.”

„Hvala Vam, predsjedniče Vlade Republike Hrvatske, što ste bili s nama i u pobjedama i u porazima.

Snažna Hrvatska je snaga i Hrvata u Crnoj Gori, što u vremenu u kojem živimo nosi posebnu vrijednost”, zaključuje se u priopćenju.

Europski izbori: Mala izlaznost, HDZ pobjednik

Na izborima za Europski parlament u Hrvatskoj, održanim 9. lipnja, od ukupno 12 poslaničkih mandata Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) osvojila je šest, Socijaldemokratska partija (SDP) s partnerima četiri, dok su po jedan osvojili Domovinski pokret (DP) i Možemo.

Prema podacima Državnoga izbornog povjerenstva (DIP), na europskim izborima u Hrvatskoj glasovalo je 21,34 posto birača, što je najniža izlaznost u Europi.

Na razini Europske unije na birališta je izašlo 50,8 posto birača, a manje od 30 posto uz Hrvatsku je Litva s 28,94.

Politički analitičari smatraju da su na ove izbore znatno utjecali nacionalni parla-

mentarni izbori, koji su prije dva mjeseca održani u Hrvatskoj.

„Tenzija oko parlamentarnih izbora bila je iznimno visoka i kraj tog ciklusa je nužno značio pad interesa za politiku i političare i nove izbore. Isto se dogodilo i s političkim partijama koje se nisu puno angažirale u kampanji i ta kampanja je bila mlaka”, rekao je za *DW* **prof. dr. Ivan Rimac**, politički analitičar i profesor na Pravnome fakultetu u Zagrebu.

Rezultat ove nezainteresiranosti bio je nizak odaziv birača, ali Rimac smatra da to nije posebno utjecalo na izborne rezultate.

Svečano obilježen Dan državnosti Republike Hrvatske

Tekst:

Nikola Dončić

Fotografije:

Radio Dux, Vlada CG

Dan državnosti Republike Hrvatske svečano je proslavljen 29. svibnja u Podgorici, u organizaciji Veleposlanstva Republike Hrvatske u Crnoj Gori.

Hrvatski dan državnosti obilježava se u spomen na konstituiranje prvoga demokratski izabranoga višestranačkog Sabora, 30. svibnja 1990. godine, kao i na povijesnu ulogu Hrvatskoga sabora u očuvanju državnosti tijekom povijesti.

Veleposlanik Republike Hrvatske u Crnoj Gori **Veselko Grubišić**, obraćajući se nakon intoniranja himni brojnim uzvanicima, najprije je čestitao Dan nezavisnosti Crne Gore, koji je proslavljen 21. svibnja.

„Crna Gora navršila je punoljetnost od svoje ponovne obnove. Sretan vam Dan nezavisnosti Crne Gore! Divno sam se, u utorak, osjećao na Cetinju vidjevši desetine tisuća Crnogorki i Crnogoraca odjevenih u nacionale boje, mnoge i mnogi ogrnuti crnogorskom zastavom. Orila se i pjesma *Sa Lovčena vila kliče*”, rekao je Grubišić.

„Danas više nismo stigmatiziran i goloruk narod, a Hrvatska je stabilna euroatlantska država”

Grubišić je podsjetio da je prije 34 godine konstituiran prvi višestranački saziv Hrvatskoga sabora koji je, naglasio je, od 9. stoljeća bio trajni nositelj hrvatskoga identiteta, sve do 1918. godine kada je ukinut. To je osobito važno

zbog čestih promjena državno-pravnog okvira i diskontinuiteta hrvatske samostalne državnosti, poručio je Grubišić. „Kažu da nema niti trideset država na planetu Zemlji koje nose isto ime godine tisućite i punu tisuću godina kasnije

godine dvije tisućite. Naši susjedi Mađari, i tada i danas, Hrvatsku zovu *Horvat Orsag*.”

U svome obraćanju posebno se osvrnuo na poziciju Hrvatske u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, iznoseći čitav niz činjenica koje govore o nezavidnom položaju hrvatske države u toj federaciji i, kako je rekao, stigmatizaciji hrvatskoga naroda.

„U Republici Hrvatskoj 1990. godine živi oko 80% Hrvata. U Hrvatskoj je tada manje od

30% policajaca hrvatske nacionalnosti, manje od 10% zapovjednika Teritorijalne obrane, a od 16 sudaca kaznenog odjela Vrhovnog suda Hrvatske, Hrvata je samo oko 30%. U JNA, od oko 300 tadašnjih generala i admirala koji su predstavljali vodstvo JNA, 1990. godine samo su njih oko 8% hrvatskog podrijetla”, rekao je Grubišić.

Istodobno, nastavio je Grubišić, Hrvati Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Vojvodine i Boke kao dijela Crne Gore proizvođili su više od 30% BDP-a i znatno više od polovice konvertibilnog novca bivše države.

Naglasio je kako su Hrvati od polovice 19. stoljeća željeli

Jugoslaviju jednakih i ravnopravnih naroda. U nadi da će se to ostvariti, rekao je, potisnuli smo više od 80% svoje povijesti.

„Koliko mi je poznato, u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji zajedno samo su dva od, čini mi se, 163 generala bili Hrvati. Unatoč svemu, sve do 1990. godine mi smo našu akademiju u Zagrebu zvali 'jugoslavenska', iako je bila jedna od najstarijih, dok su sve druge republike svoje akademije zvale imenom svojih republika”, rekao je Grubišić te dodao kako su Hrvati nakon gušenja Hrvatskog proljeća i donošenja Ustava iz 1974., koji je republikama dao mogućnost osamostaljenja, a posebice nakon 1980. godine,

potiskivani iz svih federalnih institucija.

Na referendum o nezavisnosti Hrvatske, održanom 19. svibnja 1991. godine, izašlo je 83,56 posto birača, od kojih je gotovo 95 posto podržalo državnu samostalnost Hrvatske.

„Unatoč rezultatima referenduma, 1991. godine, na potpuno goloruku Hrvatsku izvršena je brutalna agresija. Oko 198 tisuća kuća i stanova je uništeno, 14% ukupnoga stambenog fonda. Oko 1350 katoličkih sakralnih objekata je uništeno. Na našoj strani više od 13 tisuća osoba je ubijeno, od čega 402 djece, a više od 50 tisuća je ranjeno. Šesnaest tisuća km² hrvatskog teritorija UN-ova agencija proglasila je miniranim ili minski sumnjivim. Mnoge su

žene silovane. Punih 29 godina nakon završetka rata još tragamo za 1802 nestale osobe”, istaknuo je Grubišić.

Danas više nismo stigmatiziran i goloruk narod, a Hrvatska je, naglasio je veleposlanik, stabilna euroatlantska država, dok vodstvo Republike Hrvatske s velikom pažnjom vodi računa o svojem geopolitičkom okružju. „Sa susjedi- ma dijelimo lijepe i neke manje lijepe uspomene i nadamo se zajedničkoj budućnosti u sklopu velike obitelji europskih naroda.”

Apelirao je na sve progresivne snage u Crnoj Gori da sprječje maligne utjecaje sa strane kao i unutarnje pokušaje da se pokvare hrvatsko-crnogorski odnosi.

„Hrvatska gleda na Crnu Goru kao važnog susjeda. Želimo vam pomoći koliko je to najviše moguće. Stojimo vam na raspolaganju s našom ekspertizom u području prijeno- sa znanja i dobrosusjedskom naklonošću. Ne dajte se obeshrabriti od onih koji vaš euroatlantski put žele onemogućiti, usporiti ili barem u nekoj mjeri otežati. Hrvatska će pažljivo pratiti razvoj političke situacije u Crnoj Gori u predstojećem razdoblju i znat će se prema tome odrediti”, poručio je Grubišić naglasivši kako se u sjeni teškog rata koji se ponovno vodi na tlu Europe i globalnim okolnostima koje su vrlo neizvjesne u pogledu daljnjeg razvoja svatko treba zapitati gdje sam ja, gdje je moj narod, gdje je moja zemlja.

Grubišić je izrazio i najdublju sućut Ukrajini „za tragediju i bol koju proživljavaju njezini stanovnici”.

Svečanom obilježavanju Dana državnosti Republike Hrvatske prisustvovao je predsjednik Crne Gore **Jakov Milatović**, ekscelencije, generalna konzulica Republike Hrvatske **Jasminka Lončarević**,

nadbiskup barski i apostolski upravitelj Kotorske biskupije **mons. Rrok Gjonlleshaj**, **princ Nikola Petrović Njegoš**, pojedini zastupnici crnogorskog parlamenta i ministri Vlade Crne Gore, **Zvonimir Deković**, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore, **Adrijan Vuksanović**, predsjednik Hrvatske građanske inicijative, **Mirko Vičević**, predsjednik Hrvatskoga građanskog društva i admiral Bokeljske mornarice te njezin predsjednik **Denis Vukašino- vić**, svećenici i časne sestre, predstavnici hrvatskih udru- ga, kao i brojne poznate lično-

sti iz društvenog života Crne Gore.

Hrvatski veleposlanik zahvalio je svim uzvanicima na dolasku, istaknuvši predstavnike Bokeljske mornarice. „Poseban pozdrav novoimenovanom vodstvu Bokeljske mornarice, posebice admiralu **Vičeviću**, ujedno i najtrofejnijem sportašu Crne Gore. Pozdravljam i novog direktora Aerodroma Crne Gore, Dubrovčanina **Roka Tolića**.”

Proslavu Dana državnosti Republike Hrvatske u Podgorici svojim nastupom uveličali su klapa „Cambii” i ženska klapa „Alata”, uz potporu brojnih pokrovitelja.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović: „Otvorena bilateralna pitanja rješavamo uz visok stupanj međusobnog povjerenja i poštovanja“

Na proslavi Dana državnosti Republike Hrvatske prisutnima se u Podgorici obratio predsjednik Crne Gore **Jakov Milatović**, rekavši kako unaprjeđenje ekonomske suradnje, kredibilno partnerstvo u sklopu NATO

saveza i nesebična potpora Hrvatske crnogorskom europskom putu predstavljaju najvažnije stupove bilateralnih odnosa dviju država.

„Uz to, kulturne i tradicionalne veze razvijane u različitim historijskim razdobljima važan su orijentir prema kojemu trebamo snažiti naše prijateljstvo i kreirati zajedničku budućnost u Europskoj uniji“, rekao je Milatović te naglasio kako su ga službeni susreti s hrvatskim predsjednikom Zoranom Milanovićem i premijerom Andrejem Plenkovićem učvrstili u uvjerenju da Crna Gora u Hrvatskoj ima iskrenu podršku za suočavanje s ključnim izazovima koji nas očekuju na našem europskom putu.

Posebno je stoga važno, dodao je Milatović, da otvorena bilateralna pitanja rješava-

mo zajednički, uz visok stupanj međusobnog povjerenja i poštovanja.

Milatović je rekao da je kao predsjednik Crne Gore posebice ponosan na bogato tradicionalno naslijeđe hrvatskoga naroda u Crnoj Gori koje predstavlja jedan od najvrjednijih dijelova crnogorske kulturne riznice.

„Upravo je u raskošnom ambijentu naše Boke kotorske na najljepši mogući način stvorena trajna kulturološka kopča između dva naša naroda, čineći taj dio Crne Gore simbolom tolerancije i međusobnog poštovanja.“

Milatović je čestitao svim Hrvatima i Hrvatima Dan državnosti, „uz želju da budućnost Republike Hrvatske bude obilježena prosperitetom i blagostanjem“.

Generalna konzulica Jasminka Lončarević čestitala Dan državnosti

Jasminka Lončarević, generalna konzulica Republike Hrvatske, u svoje ime i u ime djelatnika Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Kotoru čestitala je svim pripadnicima hrvatskoga naroda i hrvatskim državljanima u Crnoj Gori Dan državnosti Republike Hrvatske.

„Dan državnosti kao državni blagdan najviši je izraz višestoljetne nezamjenjive povijesne uloge Hrvatskoga sabora u čuvanju i promicanju hrvatske državnosti, koja je svečano u cijelosti obnovljena konstituiranjem prvog demokratski izabranog saziva zastupnika 30. svibnja 1990. godine“, stoji u čestitki generalne konzulice Jasminke Lončarević.

Osamnaest godina od obnavljanja crnogorske nezavisnosti

Crna Gora je 21. svibnja proslavila Dan nezavisnosti i osamnaest godina od obnavljanja državne samostalnosti na referendumu.

Na referendumu 21. svibnja 2006. godine glasovalo je 419.240 građana ili 86,5 posto od ukupnoga broja birača. Na referendumsko pitanje „Želite li da Republika Crna Gora bude nezavisna država s punim međunarodnopravnim subjektivitetom?“ pozitivno se izjasnilo 55,5 posto, odnosno 230.661 građanin, dok je za ostatak u zajedničkoj državi sa Srbijom glasovalo 185.002 ili 44,5 posto građana. Za uspjeh referenduma bilo je potrebno da ga podrži 55 posto izašlih birača.

Nezavisnost je službeno proglašena na sjednici Skupštine Crne Gore 3. lipnja iste godine.

U povodu Dana nezavisnosti premijer Crne Gore **Milojko Spajić** priredio je u Vili Gorici prijam i tom prilikom poručio da je uvjeren da su „rezultati iza nas sjajni, a oni pred nama još bolji“.

„Ostat ću posvećen napretku Crne Gore svakog dana svog mandata i života. Siguran sam da za Crnu Goru najbolja vremena tek dolaze, a Crna Gora da bi bila vječna, mora biti izvrsna“, rekao je između ostalog Spajić u svom govoru, naglasivši pritom kako su u

fokusu Vlade Crne Gore ravnomjeran i ubrzan ekonomski razvoj, ubrzavanje evropskih integracija i jačanje vladavine prava.

Posebno je istaknuo da su u sklopu ove parlamentarne većine i, kako je rekao, nerijetko i uz podršku opozicije, donesene odluke koje su rezultirale i napredovanjem u pregovaračkim poglavljima 23 i 24.

„Zahvaljujući takvoj Crnoj Gori mi već u lipnju čekamo pozitivan

IBAR, što daje novu nadu našoj europskoj perspektivi. A nada za Crnu Goru je i nada za čitavu regiju. Možda će zvučati pretenciozno, ali našim napredovanjem na planu približavanja Europskoj uniji dan je novi vjetar u leđa i našim susjedima – a ideja europeizma vraća se na velika vrata, čini se, čak i onima koji su počeli gubiti vjeru u europsku perspektivu“, zaključio je Spajić.

Tajnik Svete Stolice u državnom posjetu Crnoj Gori

Mons. Gallagher u Kotoru: „Neću nikada zaboraviti ljepotu ovoga mjesta i ove zajednice”

Mons. Paul Richard Gallagher, tajnik Svete Stolice za odnose s državama i međunarodnim organizacijama, posjetio je katoličku zajednicu na području Kotorske biskupije i Barske nadbiskupije

Izvor:

Kotorska biskupija

Fotografije:

Radio Kotor,

Kotorska biskupija,

Općina Kotor

U subotu, 23. ožujka, **mons. Paul Richard Gallagher**, tajnik Svete Stolice, u pratnji **mons. Rroka Gjonlleshaja**, apostolskoga upravitelja Kotorske biskupije i barskoga nadbiskupa te apostolskoga nuncija **mons. Francis Assisija Chullikatta**, najprije je obišao sjedište biskupije – grad Kotor. Kancelar biskupije **don Robert Tonsati** upoznao je delegaciju, u kojoj su bili i **mons. Javier Camañes Forés** i **mons. Janusz Błachowiak**, s kotorskim znamenitostima i poviješću, a posjetili su između ostalog crkvu sv. Marije od Rijeke – svetište bl. Ozane

Kotorske i katedralu sv. Tripuna, kapelu relikvija i muzej sakralne umjetnosti. Nakon Kotora uslijedio je posjet otočiću i svetištu Gospe od Škrpjela i župnoj crkvi sv. Nikole u Perastu, gdje ih je dočekaao peraški župnik **mons. Srećko Majić**.

Zatim je u katedrali sv. Tripuna upriličen korizmeni susret svećenika, redovnika i redovnica obiju biskupija. Mons. Gallagher rekao je okupljenima kako je u službenim posjetima „Sveta Stolica željela izraziti svim narodima ove regije (Zapadnog Balkana, op. aut.) svoju blizinu i podršku na njihovu europskom putu. Očito, Europska unija, kao i sve ljudske institucije, nije savršena. Drugi cilj moje prisutnosti u Crnoj Gori je osnažiti dobre bilateralne odnose koji postoje između Svete Stolice i Crne Gore, i dalje razvijati našu suradnju.“ Nadbiskup Gallagher je obavijestio kako je jučer nakon nekoliko godina pauze održan sastanak Mješovite komisije za primjenu Temelnog ugovora koji je potpisan 2011., a ratificiran 2012., naglasivši kako tim Ugovorom nisu ni na koji način zatraženi privilegiji Katoličkoj crkvi u odnosu na druge konfesije, te je prenio zadovoljstvo koje su predstavnici civilnih vlasti iskazali zbog pozitivnog doprinosa katoličke zajednice u Crnoj Gori.

U prigodnom obraćanju nadbiskup je ponudio razmatranje o Isusovim riječi „Vi ste sol zemlje” (Mt 5,13) i „Vi ste svjetlost svijeta” (Mt 5,14), rekavši kako je u konkretnom kontekstu Crkve koja je manjinska u Crnoj Gori potrebno uzeti u obzir brojne društvene i političke izazove, koji mogu ozbiljno utjecati na vjeru i način pastoralne. Odgovor na te izazove treba tražiti u autentičnom življenju evanđeoskih savjeta: iako različite ustanove posvećenog života imaju različit na-

čin prakticanja evanđeoskih savjeta, „model je uvijek isti za sve: Gospodin Isus. Savjeti se temelje na nauku i primjerima Krista učitelja i samo u njemu nalaze savršenstvo”.

U zaključku obraćanja mons. Gallagher je rekao: „Ovdje se ne radi toliko o odricanjima koliko o jednome ambicioznom izboru. Mi ne izabiremo jednu osobu između drugih, nego onoga koji je Ljubav, beskrajna ljubav. Zapravo biramo sve, kao onaj trgovac koji u potrazi za dragocjenim biserima ‘pronađe jedan dragocjeni biser, ode, rasproda sve što ima i kupi ga’. (Mt 13, 46) Mogli bismo izraziti tri evanđe-

oska savjeta u jednoj jedinoj riječi, a to je: siromaštvo. Siromaštvo u materijalnim stvarima, siromaštvo u ljudskoj osjećajnosti i siromaštvo vlastite volje. Gledajući Gospodina Isusa, razmatrajmo kako ove tri vrste siromaštva dosežu apsolutnu i savršenu razinu koja je potpuno ispražnjenje. Stoga možemo potvrditi kako je *da nas obogati Svojim siromaštvom* Spasitelj bio ne samo ‘siromašan’ nego slobodan, i stoga potpuno ‘prazan’ od svakoga materijalnog posjedovanja, svakoga osobnog čuvstva i vlastite volje. Svjestan sam da je slika zahtjevna, ali uz pomoć milosti Gospodnje

moguće je živjeti u našim životima, ali ne bez pomoći Njegove milosti.”

Nakon ovoga obraćanja bila je prigoda za postavljanje pitanja i razmjenu mišljenja o izazovima pastoralne i vjerskoga života u Crnoj Gori.

Usljedila je sveta misa kojoj su se pridružili i biskupi metropolije i susjedstva: **Zdenko Kržić**, splitsko-makarski nadbiskup i metropolit, **Tomislav Rogić**, šibenski biskup, **Roko Glasnović**, dubrovački biskup, **Petar Palić**, mostarsko-duvanjski biskup, te biskup u miru **Ilija Janjić**.

Nadbiskup Gjonlleshaj iskazao je svoju radost i zahvalnost zbog posjeta mons. Gallagera koji je znak velike podrške i blizine Svetog oca mjesnoj crkvi u Crnoj Gori, te zbog bratskog zajedništva okupljenih biskupa. Mons. Gjonlleshaj istaknuo je kako se u ovoj svetoj misi posebno moli za uspjeh Sinode te za žrtve ratova u Ukrajini i Svetoj zemlji.

Razmatrajući poruku misnih čitanja, nadbiskup Gallager je ustvrdio kako ona svojom aktualnošću i danas snažno progovaraju: „U današnjem svijetu ima mnogo ratova. Papa Franjo, gotovo od početka svog pontifikata, često govori da je u tijeku *treći svjetski rat u dijelovima*, koji je danas prerastao u *istinski globalni sukob*. Koliko nevinih ljudi umire ili gubi svoje najmilije zbog mržnje i nasilja, gotovo uvijek izazvanih ambicijom da se zavlada drugima. Posebno mislimo na mučeničku Ukrajinu, na narode u Palestini i Izraelu. Zlobu koja postoji u svijetu ilustriraju neki retci današnjeg evanđelja, koji pokazuju da su oko Isusa bili ljudi puni zavisti, vezani uz položaj moći u kojem su se našli, a bojali su se da ga ne izgube zbog Isusa. Evanđelist Ivan pripovijeda da su *stoga glavari svećenički i farizeji sazvali Vijeće*. Govorili su: *Što da radimo?*

Ovaj čovjek čini mnoga znamenja. Ako ga pustimo tako, svi će povjerovati u nj pa će doći Rimljani i oduzeti nam ovo mjesto i narod! (Iv 11,47-48). Čuli su da je Isus uskrsnuo Lazara i bili su zabrinuti, jer su mnogi otišli kod Marte i Marije da vide što se dogodilo. Prema njima, Isus je mogao privući ljude k sebi, nad kojima su ipak htjeli zadržati svoju vlast. Moramo biti oprezni, čak i u našim zajednicama, da nemamo tendenciju vezati ljude uz sebe i dominirati njima. Trebamo služiti drugima, pozvani smo da dajemo sebe, a ne da nam se služi i da posjedujemo.“

U zaključku homilije nadbiskup je poručio kako smo „pozvani vidjeti Božju prisutnost i njegovu providnost u svemu, čak i tamo gdje se čini da prevladavaju zlo i smrt. Pozvani smo zapamtiti, iako nas to ponekad koštalo, da nakon tame Velikog petka uvijek dolazi sjaj Uskrsnuća, jer Bog je vjeran samome sebi i ne može napustiti svoj narod.“

Na kraju mise nadbiskup Gjonlleshaj uručio je mons. Gallagheru prigodni dar, medalju s likom sv. Tripuna, djelo ak. kipara **Kuzme Kovačića**.

„Neću nikada zaboraviti ljepotu ovoga mjesta i ljepotu ove zajednice“, poručio je Gallagher, zahvalivši na poklonu i na gostoprimstvu koje je doživio u Kotoru i u Crnoj Gori.

Na misi su bili prisutni gradonačelnik Kotora **Vladimir Jokić** te predstavnici Direktorata za suradnju s vjerskim zajednicama. Župni zbor kotorške katedrale pod ravnanjem s. **Antonije Vugdelije** i uz orguljsku pratnju s. **Dragice Kuštre** svojim je pjevanjem uveličao misno slavlje.

Na Cvjetnicu, mons. Gallagher zadržao se u posjetu Barskoj nadbiskupiji te je predvodio misu u barskoj konkatedrali.

Susret predsjednika Općine Kotor s državnim tajnikom Svete Stolice

Predsjednik Općine Kotor **Vladimir Jokić** sastao se u Kotoru s **mons. Paulom Richardom Gallagherom**, tajnikom za odnose s državama i međudržavnim organizacijama Svete Stolice, tijekom trećeg dana njegova službena posjeta Crnoj Gori.

Mons. Gallagher izrazio je svoje zadovoljstvo očuvanošću i stanjem vjerskih objekata, kao i ukupnim kulturnim naslijeđem grada Kotora. Posebno je istaknuo svoje oduševljenje ljepotom grada i kotorskog zaljeva.

Predsjednik Jokić naglasio je značaj katoličke zajednice

Sastanku su uz predsjednika Jokića i mons. Gallaghera prisustvovali **mons. Francis**

Assisi Chullikatt, apostolski nuncije u Crnoj Gori, **mons. Rrok Gjonlleshaj**, nadbiskup barski i apostolski upravitelj Kotorske biskupije te **don Robert Tonsati**, kancelar Kotorske biskupije.

Mons. Gallagher susreo se tijekom službenog posjeta Crnoj Gori s predsjednikom države **Jakovom Milatovićem**, premijerom **Milojkom Spajićem**, predsjednikom parlamenta **Andrijom Mandićem** te **Filipom Ivanovićem**, ministrom vanjskih poslova, na čiji je poziv stigao u Crnu Goru.

Izvor: **Općina Kotor**

u Kotoru, kao i ekumenizma koji se u Kotoru istinski živi i njeguje, i po čemu je Kotor prepoznat i izvan granica Crne Gore.

Sugovornici su se usuglasili o značaju očuvanja statusa na UNESCO-voj listi i izrazili zadovoljstvo činjenicom da je Kotor prepoznat kao primjer očuvanja ovog statusa. Dobra suradnja i komunikacija lokalne uprave i Kotorske biskupije, naznačeno je tijekom susreta, usmjereni su na očuvanje ovih vrijednosti.

Intervju: prof. dr. sc. Vanda Babić Galić, posebna savjetnica hrvatskoga ministra vanjskih i europskih poslova

Boka jest Zaljev svetaca i hrvatske kulture

„Ne bojte se biti svoji na svome, ponosni i gordi na svoje hrvatsko ime, baštinu i hrvatski kod, kao i na svoju otvorenu ruku prema svima koji poštuju zemlju vaših predaka. I niste sami. Hrvatska je s vama i uz vas“

Intervju vodio:
Nikola Dončić
 Fotografije:
Privatna arhiva

Znanstveni opus prof. dr. sc. Vande Babić Galić, osim u stručnim krugovima, odlično je poznat i svakom bokeljskom Hrvatima koji drži do svoga nacionalnog i kulturnog identiteta. Babić Galić, rođena Kotoranka, ne zaboravlja svoju Boku, svrstavajući se u najgorljivije zaštitnike njezina hrvatskoga karaktera, odlučno brinući za opstojnost ovdašnje autohtone hrvatske zajednice. S pozicije posebne savjetnice hrvatskoga ministra vanjskih i europskih poslova snažna je zagovornica europske perspektive Crne Gore, ali i netko tko otvoreno govori o potrebi konkretnog rješavanja nerazriješenih pitanja između Hrvatske i Crne Gore.

U javnim istupima rado govorite o Vašem bokeljskom podrijetlu, a upravo povijesti i kulturi jednog od najljepših svjetskih zaljeva posvetili ste značajnu pozornost u Vašem dugogodišnjem znanstvenom djelovanju.

Moja vezanost s Bokom je neraskidiva i ma gdje god bila svoj rodni kutak nosim sa sobom. Imala sam sreću roditi se u Kotoru, odrasti u Tivtu gdje mi je izvorište, bitak. Točno iznad crkve sv. Antona u pradjedovskoj kući imala sam privilegij provoditi vrijeme s obitelji koja me je oblikovala ovakvu kakva danas jesam. Zahvalna sam onima koji više nisu među živima kao i malobrojnim koji danas žive bokeljsku stvarnost. I jedni i drugi obvezali su me da svojim radom pridonosim, osvjetljam, približavam i znanstveno i umjetnički činim kako bi Zaljev ostao ono što po svojoj prirodi i svom karakteru jest – Zaljev sveta, dobrote i mira. Svoj profesionalni život posvetila sam upravo Boki, njezinim dubokim uvalama koje podsjećaju

na fjord, kamenim kućama, palacima, crkvama i sinergiji neba i mora gdje je odvajkada živio i danas živi Bokelj, hrvatski čovjek koga povijest nije mazila, ali je on odolio, opstao i ostao na svome kućnom pragu. Znanstveni put je od magistrarskog rada, preko antologije hrvatske književnosti, doktora, knjiga Bokeljska muka, Kulturalno pamćenje..., Vicko Zmajević..., do dvije posljednje knjige koje prate brazdu hrvatske baštine i baštine Crne Gore u Boki, a služe kao udžbenik, vodič i podsjetnik na ono što su naši pradjedovi izgradili, a mi danas pokušavamo sačuvati s njihovim potpisom. On je rimokatolički, latinički i hrvatski i ma koliko se trudili promijeniti, iskriviti, prešutjeti ili izbrisati, tinta kojom je pisan uklesana je u kamenu. Primjer imamo na crkvi sv. Nikole u Perastu gdje je **Andrija Zmajević** hrvatskim jezikom uklesao riječi koje služe kao podsjetnik na vremena kad su Peraštani uza zagovor svoje zaštitnice Gospe od Škrpjela obranili grad. To je jedan od najznačajnijih događaja u bokeljskoj povijesti 17. stoljeća, a ban **Petar Zrinski** došao im je osobno čestitati, što svjedoči o hrvatskome jedinstvu, povezanosti i duhovnoj cjelovitosti. Boka je do 1922. bila dio Dalmacije i na svim razinama pratila je od humanizma do prosvjetiteljstva događaje u drugim hrvatskim kulturnim krugovima. Upravo ta činjenica koja je često osporavana, na koju se zbog ovih ili onih ne možete, ne smijete ili ne želite osloniti, pokretač je svih mojih radova, knjiga, studentskih posjeta, projekata i truda. Onoga dana kada po-

jam hrvatske kulturne baštine i Hrvata kao njezina nositelja bude činjenica koja ne izaziva već je zrcalo istine, moj posao bit će završen i moje pero bit će spremljeno u ladicu. A srce ispunjeno i mirno. Jer, Boka jest Zaljev svetaca i hrvatske kulture u kojoj su svi drugi narodi i njihove kulturološke posebnosti našli svoje mjesto i svoje točke susretišta.

Tijekom više desetljeća na razne načine se potiskivala hrvatska nacionalna misao u Boki kotorskoj, no Vi ste jedna od najgorljivijih hrvatskih intelektualki, usudim se reći jedna od rijetkih, koja u kontinuitetu i uz jaku argumentaciju bokeljsko hrvatstvo čini živim i dalje.

Važno je prostoru i narodu sačuvati osobnu iskaznicu, dostojanstvo i poštovanje predaka. Na žalost, to temeljno pravo - biti ono što jesi i svoj na svome - u bližoj povijesti obilježeno je kao nešto destruktivno i ruralno. Nepoželjno. Prijeteće. Govorim o 20. i 21. stoljeću. Upravo je to vrijeme kada kao starosjedioci u svojoj kući trpimo zbog onoga što jesmo. A što smo? Nositelji kulture, jezika, knjige i pisma. Bontona, ako hoćete. Pristojnosti prema drugom i drukčijem. Taj uobičajeni bokeljski odgoj gostoprimstva goste je pretvorio u domaćine koji nisu prihvatili običaje onih koji su ih primili, nego su sve izokrenuli i nazvali svojim.

To izaziva odgovor! To zahtijeva odgovor! I zato gorljivo promičem hrvatsko ime u Boki kao kvalitetu crnogorskog društva. Hrvatsko srce za Crnu Goru. Crnogorsku

Crnu Goru kojoj su Hrvati Boke 2006. pristupili sa svojom baštinom i dodali je u kulturni mozaik Crne Gore. Time je nisu prodali, nego dodali. Time je nisu izgubili, nego ojačali kulturološku sliku zemlje za čiju su se samostalnost 2006. izborili. I to je sva priča.

Uz već spomenuto znanstveno djelovanje, Vaša potpora Hrvatima u Boki kotorskoj i Crnoj Gori ostvaruje se i političkom funkcijom koju obnašate.

Ne bih to nazvala političkom funkcijom, no svakako funkcijom koja pomaže stečeno znanje upotrijebiti na najbolji način kako bismo hrvatsku manjinu, u ovom slučaju Hrvate u Crnoj Gori, zaštitili, ojačali i podržali. Na to nas obvezuje i Ustav. No, na ovaj način mislim da mogu konkretno pomoći i Hrvatima u Crnoj Gori i Crnoj Gori i svima koje zanima kultura, europski put, poštovanje i vladavina prava. Zato sam zahvalna ministru na pozivu i povjerenju. Ni jedna vlada nije do sada kao ova na čelu s predsjednikom **Plenkovićem**, koji je evo dobio i treći mandat, tako kontinuirano brinula o svojoj manjini. Posebno o Hrvatima u Crnoj Gori. Tomu svjedoče brojni susreti, suradnje i kontakti ministra vanjskih i europskih poslova **dr. sc. Gordana Grlića Radmana** koji Hrvatima u BiH i Hrvatima u Crnoj Gori posvećuje posebnu pažnju i važnost. Na čelu s takvim kapetanima čast je davati ruke i jedriti bez obzira na nevere koje nas prate.

U posljednje vrijeme sve više je konkretnih primjera koji dojam o intenziviranoj skrbi službenoga Zagreba prema hrvatskoj zajednici u Crnoj Gori dodatno osnažuju. Može li taj pozitivan zaokret, na koji se čekalo duže vrijeme, postati konstanta, čvršće oblikovana zakonskim rješenjima kako ne bi ovisila o političkim mijenama u samoj Hrvatskoj? I, kako Hrvatska još snažnije može podržati ovdašnje Hrvate?

Hrvatska kontinuirano i snažno podupire Hrvate u Crnoj Gori. Riječju i djelom. Hrvati u Crnoj Gori su jedna od 12 europskih hrvatskih ma-

njinskih zajednica. Republika Hrvatska sklopila je 2011. bilateralni sporazum s Crnom Gorom o međusobnoj zaštiti nacionalnih manjina. Osnovan je i međuvladin mješoviti odbor na čijem čelu je Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. S druge strane, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore legitimni je predstavnik Hrvata i glavno tijelo preko kojeg svi Hrvati u Crnoj Gori mogu svojim radom pridonijeti očuvanju svojeg imena i kulture. Najteža vremena Domovinskog rata pokazala su da bez obzira na to kakvo je vrijeme, matična domovina zna način

kako biti uz svoj narod koji se nalazi izvan današnjih administrativnih granica, često na vjetrometini i udaru. Razina koju je Vlada RH podigla nastavlja i u trećemu mandatu, crta je ispod koje nitko neće ići. Ljestvica se može samo podizati s obzirom na to da je prisutna svijest o Hrvatima u Boki i bogatoj hrvatskoj kulturnoj baštini o kojoj skrbimo mi u Hrvatskoj i oni u Crnoj Gori.

Društvene i političke prilike u Crnoj Gori dinamične su već neko vrijeme. Kako gledate na usmjerenja aktualne državne vlasti u Podgorici

i kako različiti regionalni i globalni utjecaji, isprepleteni u zemlji koja je kandidat za članstvo u Europskoj uniji, utječu na manjinsku hrvatsku zajednicu?

Promjene su došle 2020. izborom vladajuće strukture koja je od tada više-manje istih političkih nastojanja. Za sada je tu puno europske retorike, a malo djela. Kada bi Crna Gora imala stabilnu vladu, tada bismo mogli razgovarati o sigurnosti i koracima koji bi Crnu Goru odveli tamo gdje pripada, u krug zapadnih civilizacijskih vrednota. Ovako to izgleda nemušto, neozbiljno i opasno. Sve manjinske zajednice, pa tako i hrvatska, ne mogu osjećati mir i stabilnost. Posebno hrvatska koja konstantno doživljava pritiske bilo provokacijama, bilo krađom, bilo negiranjem. Da bi Crna Gora postala europska, mora prvo biti crnogorska, zatim manjinska, otvorena prema onima koji su joj u temeljima vladavine prava izgradili ono što bez njih ne bi imala. Svaki korak prema Europskoj uniji veseli hrvatsku zajednicu kao i što svaki odmak žalosti i plaši ne samo Hrvate u Crnoj Gori, nego sve one koji na ovim prostorima žele stabilnost i mir.

Isključivo promatrajući odnose Crne Gore i Hrvatske, ne bi nerealno bilo reći da dobrosusjedstvo za Crnu Goru predstavlja labaviji pristup društvenim i političkim međudržavnim relacijama i suradnjama. Nepoštovanje dogovora oko zajedničke kandidature Bokeljske mornarice na Svjetsku listu UNESCO-a u vrijeme Đukanovićeve ere i oštra retorika nove crnogorske vlasti vezano uz ploču u logoru „Morinj“

upravo su potvrda nedorečenih dobrosusjedskih odnosa. U kojem smjeru, stoga, treba očekivati rješavanje spornih pitanja kao što su razgraničenje na Prevlaci i vlasništvo nad školskim brodom „Jadran“, kao i ispunjavanje svih odredbi međudržavnog sporazuma o zaštiti prava hrvatske manjine u Crnoj Gori i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj.

O nepridržavanju dogovora oko zajedničke nominacije već smo puno govorili i konačno smo je zaštitili, no odvojeno. To je velika šteta, jer je zajednička nominacija mogla biti neraskidiv most dviju država koje jedine na svijetu baštine Tripundansko kolo i Bokeljsku mornaricu koja je prije svega i neprijeporno identitetska odrednica svakog Hrvata Boke.

Republika Hrvatska na otvorena pitanja dugo čeka odgovore. Poput starijeg brata, trideset i dvije godine pomaže, podržava i strpljivo čeka. No, jasno je kako je konačno došlo vrijeme i za konkretne odgovore koje predugo čekamo i za koja imamo određen i jasan stav.

Crnogorska manjina u Republici Hrvatskoj uživa sva prava, uostalom Hrvatska je dobar primjer kad je o odnosima prema manjinama riječ. Oni su hrvatski građani sa svim pravima prema svojoj nacionalnoj odrednici. Tako Nacionalno vijeće Crnogoraca tijesno surađuje s Hrvatskim nacionalnim vijećem Crne Gore u različitim zajedničkim programima. No, kad je u pitanju odnos Crne Gore prema Hrvatima, dolazimo do neriješenih i otvorenih pitanja poput Hrvatskog doma u Donjoj La-

Republika Hrvatska na otvorena pitanja dugo čeka odgovore. Poput starijeg brata, trideset i dvije godine pomaže, podržava i strpljivo čeka. No, jasno je kako je konačno došlo vrijeme i za konkretne odgovore koje predugo čekamo i za koja imamo određen i jasan stav

stvi, mijenjanja naziva ulica, nepoštovanja mjesta mučenja i stradanja većinom hrvatskih civila u bivšem logoru Morinj i još niza nepotrebnih provokativnih poteza lokalnih vlasti koji ne daju rješenje, nego baš suprotno - odmažu. Poseban problem je interpretacija kulturne baštine Boke koja se iskrivljuje, mijenja i prepravljaju pa crkva sv. Sabe postaje sv. Save, a Gospa od Škrpjela - Gospa od Stene. Ovakvih primjera je bezbroj i trebalo bi u školske programe obje države uključiti činjenice koje bokotorsku baštinu u onom dijelu u kojoj ona jest predstavljaju kao hrvatsku baštinu i baštinu Crne Gore. Tek onda kada se temelji riješe možemo graditi kuću dobrih, poštenih i neopterećenih odnosa.

I unatoč trenutačnoj političkoj klimi u Crnoj Gori, osjeća se ponovno buđenje nacionalnoga osjećaja ovdajšnjega hrvatskog naroda. Siječanski Dan Hrvata u Crnoj

Gori te veličanstvena proslava blagdana svetoga Tripuna u veljači, kao i niz drugih kulturnih i društvenih događaja u organizaciji Hrvatskoga nacionalnog vijeća i hrvatskih udruga potvrda su toga vala. Jednako tako, vraćanje Bokeljske mornarice višestoljetnoj tradiciji najbolji je pokazatelj vrijednosnoj obnovi bez koje nije ni moguća opstojnost autentične tradicije Boke kotorske.

Hrvatski narod u Crnoj Gori je organiziran i budan. Pripravan na sve scenarije koje mu vrijeme donosi. To se posebno vidi u dugo čekanoj i konačno ostvarenoj sinergiji Bokeljske mornarice koja se formacijom utjelovila. Njezina nacionalna odrednica je činjenica i kvaliteta kojom se diče i Hrvatska i Crna Gora. Gastaldi u Zagrebu, Rijeci, Puli, Splitu i admiral iz Kotora jamstvo su budućnosti hrvatske opstojnosti u vlastitoj kući, na Trgu sv. Tripuna ispred njegove katedrale. Tradicija koja stoljećima živi dobila je jedinstvom Bokeljske mornarice posebnu snagu i svaki korak mornara i časnika u Zagrebu, Rijeci, Puli ili Splitu jednako se čuje i u Kotoru. To je dodana vrijednost ne samo kulturološkoj činjenici, već i društvenopolitičkoj.

Vrijednosnu obnovu i vraćanje identitetske prepoznatljivosti prati i revitalizacija političke snage povratkom Hrvatske građanske inicijative (HGI) u državni parlament. Taj uspjeh, potvrđen najvećim brojem do sada osvojenih glasova, postignut je zahvaljujući sinergiji stranačkih članova predvođenih

rukovodstvom i nezavisnih građana hrvatske nacionalnosti. Kako održati i ojačati to zajedništvo, posebice pred skore izbore u Kotoru?

Hrvatska građanska inicijativa je kao i svaka stranka prošla svoje odrastanje i danas je stabilna politička stranka Hrvata Crne Gore. To se pokazalo na posljednjim izborima kada je dobila punu podršku ne samo članova već i simpatizera, znači i podršku nezavisnih građana Crne Gore i to je jedna nova posebnost i snaga. No, kada si naj snažniji, moraš biti najoprezniji da se ne uljuljaš u sigurnost. Nema sigurnosti. Vremena su nesigurna. Hrvatska građanska inicijativa bi trebala biti politička kuća svakog Hrvata Crne Gore i svih onih koji u njezinu programu vide europski put,

Nadolazeći lokalni izbori trebaju donijeti još snažniju povezanost u samoj stranci, nove pristupnike i čista hrvatska srca koja Crnoj Gori nisu nikada donijela ništa drugo nego prosperitet i dobro. Tko to shvati, znat će na koji način još jače poduprijeti HGI, posebno u Kotoru - gradu satkanom i od hrvatskoga pleta

mir i stabilnost. Konačno treba shvatiti da naša prisutnost na crnogorskoj političkoj sceni znači i pravo na odlučivanje u svim pitanjima koja su bitna u razvoju Crne Gore. Često ćete čuti da je Hrvata malo i da nemaju pravo. No, autohtoni narod koji je sebe utkao u obrise Zaljeva svetaca i u bokeljski kamen uvijek mora i treba imati prava, ali i svijesti o sebi samima.

Nadolazeći lokalni izbori trebaju donijeti još snažniju povezanost u samoj stranci, nove pristupnike i čista hrvatska srca koja Crnoj Gori nisu nikada donijela ništa drugo nego prosperitet i dobro. Tko to shvati, znat će na koji način još jače poduprijeti HGI, posebno u Kotoru - gradu satkanom i od hrvatskoga pleta.

Kraj našeg razgovora mogao bi otkriti Vaš najdraži bokeški kutak iz kojeg je poruka sunarodnjacima u Boki kotorskoj zasigurno bliskija i snažnija.

Ne mogu izdvojiti kutak, od rodne kuće sv. Leopolda i svetišta u Starome gradu do kotorskih kaleta, Trga sv. Tripuna i tivatskih Pina, no najmirniji kutak gdje mi je srce puno i duša ispunjena mirom i ljepotom je Otok Gospe od Milosti, najjužnije bokeljsko marijansko svetište Crkve u Hrvata, zavjetno mojim Tivčanima i meni.

Poruka je uvijek ista: Ne bojte se biti svoji na svome, ponosni i gordi na svoje hrvatsko ime, baštinu i hrvatski kod, kao i na svoju otvorenu ruku prema svima koji poštuju zemlju vaših predaka. I niste sami. Hrvatska je s vama i uz vas!

Osvrt na nekoliko mitomanskih domislica

„Svete laži na ostacima Ratačke opatije”

„Ovom reakcijom ne želim reći da imam išta protiv pravoslavaca. Daleko od toga! I svi koji me osobno znaju, to, vjerujem, mogu i potvrditi. Što se tiče mitomanije i nepoštenja, otkuda god dolazilo, uvijek ću biti protiv”

Piše:

don Robert Tonsati,
kancelar Kotorske biskupije
Fotografije:
Wikipedia, privatna arhiva

Nedavno su, o blagdanu cara Konstantina i sv. Jelene, na ostacima benediktinske katoličke opatije Ratačke, sveštenici Srpske pravoslavne crkve održali

liturgiju uz prisustvo vjernika. Tom je prigodom na rešetku, koja prostor prezbiterija donekle čuva od daljnjeg skrnavljenja, postavljena cerada s likovima cara Konstantina i njegove majke Jelene.

U propovijedi, koja je prenesena na mrežnoj stranici Mitropolijske, možemo pročitati ono što su okupljeni vjernici imali priliku čuti iz usta **protojereja Jovana Plamenca**. Po onome što je preneseno, propovijed ima nekakva tri dijela: generički uvod o pitanju spasa duše, glavnu temu kojoj ću se više posvetiti, završetak. Prvi i posljednji dio uglavnom se bave spasenjem duše, ljubavlju, zajedništvom. Puno uobičajenih fraza, koje prosječan redoviti polaznik liturgije i Crkve, pretpostavljam da zna i bez da ih se ponovi nepotrebno mnogo puta, ali *repetitio mater studi-*

orum est... Doduše, propovjednik mudro upozorava u zaključku da s (rimo)katolicima ne treba ulaziti u dogmatske probleme, niti s njima mogu zajedno služiti. Naime, oni imaju, kako kaže o. Plamenac, spor i oko Ratačke opatije. Ali, ne treba ulaziti u dogmatiku.

Slazem se. Tko se još ozbiljno bavi teologijom?! Puno je lakše baviti se mitovima, fabrikacijama, poluistinama, poviješću bez konteksta, demagogijom. Treba trovati i onako zatrovan svijet. Demonizirati „neprijatelja“ da bi uzdigao vlastitu pravednost i svetost. Jer to je očito put do spasenja. Kad si žrtva, kad si gažen, progonjen, patiš, onda znaš da te čeka nebeska nagrada. Kaže tako i Isus: blago progonjenima zbog pravednosti.

Ne bih ni ja ovdje u dogmatiku. Ali, mrvicu u povijest bih. I

u činjenice koje mogu rasvijeliti *svete laži*. Po nekoj praznovjernoj i površnoj logici, koja preplavljuje virtualnu stvarnost ali i stvarni mentalitet, laži su svete ako su rečene u liturgiji. I činjenice nisu potrebne. Kakvi tek izvori? Dovoljno je staviti liturgijsko ruho i sve ti je dano. Koga briga što je istina kad si se ovio autoritetom svete službe? Možeš o svemu: o Bogu, o svijetu, o politici, o povijesti, o naciji... Da se razumijemo: ovo vrijedi za sve, bez obzira na konfesiju. Bez obzira na titule. Mogu, najčešće nekažnjeno, s autoritetom lagati i doktori i profesori, svećenici i razni stručnjaci. Mogu, jer je ljudska narav ipak ranjena grijehom, htjeli to priznati ili ne.

Dok ovo pišem, propitujem se, omakne li se meni koja sveta laž, makar nesvjesno. Pa nešto potpuno izokrenem jer mi tako bolje zvuči. Možda, nesvjesno. Po prirodi, nisam lišen skepse niti kritičkog pristupa proučavanju povijesti. Znam, neke to nervira jer više vole mitove i sladunjave priče. Posebno kolege. Nisu navikli kritički proučavati povijest vlastite Crkve.

Prosječni vjernik koji se ne bavi poviješću (općom niti crkvenom), stručno niti amaterski, ne mora nužno sumnjati u laži koje mu se serviraju na

propovijedi. Poći će doma obožan za još jedno iskustvo zajedništva, prisjećajući se patnji koje su njegovi preci trpjeli pod jarmom stranih ugnjetavača. Oni su uglavnom krivi za sve. Inovjerci.

Evo citata:

“До недавно је, наводи отац Јован, „овдје постојала табла на којој је писало да је овај манастир обновио Немањић, краљ Милутин. Међутим, у садејству синергијом иновјераца, та табла је уклоњена. Данас немамо тог трага, осим у сјећању људи који нису толико стари, и на неким фотографијама. Последице тог неспоразума, тог раздвајања, догмаског, између Источне и Западне Цркве, су и те како познате. Познате су цркве са

два олтара у Сутомору, у овом мјесту гдје ми сада јесмо.”

Iskreno, nemam pojma o kojoj se tabli radi niti tko ju je uklonio. Svakako, ono o čemu nemam nikakve sumnje je da su Nemanjići imali veze s Ratačkom opatijom. Ne samo Nemanjići. Srpski vladari, kao i crnogorski vladari, bili su ktitori (dobročinitelji, patroni) Ratca. Darivali su benediktince zemaljskim posjedima i nebrojenim dragocjenostima. Davali su važne privilegije, za koje su benediktinci uredno tražili da se obnove prilikom promjene vlasti i na koje su pozivali pred Mlečanima. O tome postoje nebrojena pisana svjedočanstva. Dakle, nema ili ne bi trebalo biti ničeg spornog u činjenici da su vladari pravoslavne vjere protežirali katoličke crkve i samostane. Pa ikona koja je dar srpskog kralja Uroša III. još uvijek stoji nad grobom sv. Nikole u talijanskom Bariju. Međutim, Ratačka je opatija od svojeg osnutka (vjerojatno u 11. st.) do gašenja (1571.) iako se o definitivnom gašenju u smislu prestanka svih „benediktinskih“ aktivnosti može govoriti početkom 17. st., isključivo katolička opatija. Nikad nije bila pravoslavna. Zato ne razumijem potrebu da se tamo liturđija.

Tako, što se tiče Nemanjića i Ratca, ne treba biti nikakve za-

blude. Ne treba biti ni zablude u pitanju crkava s dvama oltarima, kako se to naziva. Pod dva oltara mislimo na katolički i pravoslavni. Jer crkve, same po sebi, mogu imati više oltara i više kapela. Istina je što kaže o. Plamenac da se to idealizira. Daleko je od idealnog. Sela koja su bila u vlasništvu katoličkih opatija, nakon što su pala pod tursku vlast, odsječena su od svojih matica. Došlo je i do promjene stanovništva. Bile su potrebne i bogomolje za pravoslavno stanovništvo koje je brojčano raslo. Crkve s dvama oltarima kompromisna su rješenja. Nekad su funkcionirala dobro, nekad ne. Sela koja su pripadala Ratcu nakon 1571. godine postala su vlasništva pravoslavnih manastira.

Mletačke vlasti nisu uvijek išle na ruku samo katolicima, kako to Plamenac govori. Mletačke vlasti gledale su svoje interese. Nekad na korist, a nekad na štetu Katoličkoj crkvi. Sasvim razumljivo jer politika se vodi vlastitom logikom. Ipak, za vrijeme tog „ropstva ovog kraja, prvo pod Mlečanima kasnije Austrijom“ – porobljivači su „rimokatočka carstva“ – pravoslavno stanovništvo dobiva crkvu tamo gdje je nije dotad imalo. I to dvije. Dobro, druga je puno kasnije, za vrijeme Francuza – protiv njih nema ništa propovjednik. Sv. Luka u Kotoru crkva je koja je za vrijeme mletačke vlasti ustupljena pravoslavicima (ali uprava je ostala Samostanu Gospe od anđela). Druga, puno veća, sv. Nikole, izgrađena je u 20. st., nakon što je prvobitna dominikanska crkva, predana pravoslavicima na upotrebu, izgorjela.

U drugim državama, neopterećenim zlom nacionalizma, u kojem će izgleda vječno grcati Balkan, o tome bi se govorilo bez nepotrebne patetike, kamoli čega drugoga. Odete u Njemačku, vidite da je crkva

nekad negdje bila jedne konfesije, sad je druge. Isto tako u Engleskoj. Ili kako sam se isto uvjerio u Latviji. Oni koji je sad koriste, bez obzira koji bili, bez srama, bez pravdanja, bez izmišljanja kažu da je nekad ta crkva pripadala drugima.

Mislim (si) da bi u najmanju ruku bilo pošteno, kad ste već došli na tlo jedne katoličke opatije, da to kažete ljudima koje ste okupili. Samim tim što ste rekli čarobnu riječ Nemanjić, ne znači da imate moralno niti bilo koje drugo pravo biti tamo i još govoriti da se sporigate oko toga kome pripada Ratcac. Mit o pravoslavnom Ratcu koji je plasirao (Stjepan Mitrov) Ljubiša, nije ni baš mit. Više je mitomanska laž. Nemojte lagati, pa neće biti spora.

Za one kojima možda ide bolje matematika, evo poučka:

Prije Nemanjića ovdje je bila Katolička crkva organizirana u nekoliko biskupija (Kotorska, Risanska, Budvanska – samo da spomenem područje Boke). Sava Nemanjić osniva u napuštenom benediktinskom samostanu sv. Mihovila (Miholjska prevlaka) 1220. godine Zetsku episkopiju. Zar trebam spominjati odnos srpskih vladara sa Svetom Stolicom? Prije Velikog raskola 1054. godine, osim epizodnih oćijukanja dalmatinskih biskupa s mogućnošću priznavanja jurisdikcije Carigradskog patrijarha koji nikada nisu imali neku značajniju vri-

jednost, za vrijeme Bizantske vlasti, ovaj je kraj priznavao jurisdikciju rimskog biskupa, tako je bilo i nakon raskola, do osnivanja pravoslavne episkopije. Tako je bilo i za vrijeme Nemanjića. Kotorska katedrala nikad nije bila pravoslavna iako su Kotorom vladali srpski vladari. Njihova politička vlast nikako ne znači *ipso facto* da su svi odjednom postali pravoslavci. Ima nekih sela, ali to je druga priča. Dakle, nisu Mlečani donijeli ovdje katoličku vjeru, što je uobičajena laž u mitomanskom arsenalu, koju sam čuo i od ljudi za koje sam mislio da su učeni.

Ovom reakcijom ne želim reći da imam išta protiv pravoslavaca. Daleko od toga! I svi koji me osobno znaju, to, vjerujem, mogu i potvrditi. Što se tiče mitomanije i nepoštenja, otkuda god dolazilo, uvijek ću biti protiv.

Odlomak o Risnu i jednoj porodici zasad ću preskočiti jer je i ovo previše dugačko. Ali, posvetit ću mu se uskoro jer zaista zaslužuje.

Napomena: Ova reakcija, privatni je Facebook status autora. Na zahtjev medija, autor je dopustio objavu teksta uz neznatnu lekturu, ne radi raspirivanja novih razdora, nego kao poziv na odgovornost prema izgovorenoj riječi i odgovornom pristupanju u tumačenju povijesnih činjenica.

Čelnici Hrvatskoga građanskog društva u službenim posjetima Dubrovniku, Omišu i Rijeci

Izvor:

www.hrvaticg.org

Fotografije:

Grad Omiš,

Grad Rijeka, HGD

Delegacija HGD-a na Danu Dubrovačko-neretvanske županije

Vijenac za branitelje i civilne žrtve Domovinskog rata u ime Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore položili su **Mirko Vičević** i **Krunoslav Težak**

U sklopu obilježavanja Dana Dubrovačko-neretvanske županije i blagdana sv. Leopolda Bogdana Mandića 10. svibnja su na gradskome groblju Boninovo u Dubrovniku položeni vijenci i zapaljene svijeće za sve branitelje i civilne žrtve Domovinskog rata.

*Predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore **Mirko Vičević** i član Upravnog odbora **Miroslav Marušić** bili su u odvojenim službenim posjetima gradovima s kojima ovo društvo njeguje dugogodišnje prijateljstvo*

Vijence su položili predstavnici Dubrovačko-neretvanske županije na čelu sa županom **Nikolom Dobroslavićem**, predstavnici Grada Dubrovnika, Ministarstva hrvatskih branitelja, Policijske uprave dubrovačko-neretvanske, kao i predstavnici udruga proizašlih iz Domovinskog rata.

Vijenac su položili predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore **Mirko Vičević** i **Krunoslav Težak**, povjerenik HGD-a za Hrvatsku.

Sveta misa prigodom obilježavanja Dana Dubrovačko-neretvanske županije i blagdana njezina zaštitnika sv. Leopolda Bogdana Mandića održana je u crkvi Gospe od Milosrđa.

Izaslanik HGD-a, Miroslav Marušić na proslavi Dana grada Omiša

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore od osnivanja ima prijateljske odnose s gradom Omišem i uspješnu kulturnu suradnju

Svečanosti proslave Dana grada Omiša 16. svibnja i proslavi zaštitnika grada svetog Ivana Nepoumkua u ime Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore (HGDCG) nazočio je član Upravnog odbora Društva, **Miroslav Marušić**.

Dan grada Omiša proslavljen je polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća u znak sjećanja na hrvatske branitelje i sve koji su dali živote za Domovinu, procesijom i svetom misom te svečanom sjednicom Gradskog vijeća Grada Omiša.

Na svečanoj sjednici Gradskog vijeća dodijeljena su javna priznanja zaslužnim pojedincima Grada Omiša.

„Drage sugrađanke i sugrađani, slavimo dan našega grada, grada koji puno volimo, ali mu i puno dugujemo. Svakog dana imamo priliku svojim djelima pokazati ljubav, zahvalnost i ponos što smo dio njega. Od srca vam čestitamo

Dan grada Omiša i blagdan svetoga Ivana Nepomuka, koji uvijek bdije nad nama“, poručili su gradonačelnik **Ivo Tomasović**, predsjednik Gradskog vijeća **Zvonko Močić** i **Žarko Kovačić**, zamjenik gradonačelnika.

Svečano euharistijsko slavlje u župnoj crkvi i procesiju ulicama grada predvodio je **mons. Ranko Vidović**, hvarski biskup.

U večernjim satima na gradskom trgu slavlje je uveličao svojim nastupom poznati kantautor **Neno Belan**.

Hrvatsko građansko duštvo Crne Gore od osnivanja ima prijateljske odnose s gradom Omišem i uspješnu kulturnu suradnju.

Predsjednika HGD-a Mirka Vičevića primio gradonačelnik Rijeke

„Ovaj susret ne predstavlja samo simbol suradnje, već i prijateljstvo koje nas veže tijekom godina zajedničkog rada i promicanja kulture, a vaša predanost i angažman na povezivanju Crne Gore i Republike Hrvatske doista predstavljaju primjer uspješne suradnje“

Gradonačelnik Rijeke **Marko Filipović** sa suradnicima primio je u službeni posjet predsjednika Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore iz Kotora **Mirka Vičevića**.

Hrvatsko građansko društvo iz Kotora, osnovano 2001. godine, najbrojnija je udruga s hrvatskim predznakom u Crnoj Gori, koja djeluje sa svrhom očuvanja i promoviranja kulturne baštine Hrvata u Crnoj Gori kao autohtonog naroda. Djelovanje Društva je prepoznato kao iznimno na relaciji povezivanja Crne Gore i Republike Hrvatske i, kako stoji u službenom priopćenju Grada Rijeke, kao most među narodima. Već više od dvadeset godina HGD izdaje

Hrvatski glasnik, glasilo Hrvata Crne Gore, jedini časopis na hrvatskome jeziku u Crnoj Gori. Rad društva i mogućnosti ponovne suradnje s Gradom Rijekom na susretu s gradonačelnikom Rijeke Filipovićem predstavio je Vičević, proslavljeni vaterpolist i trenutni izbornik slovenske vaterpolske reprezentacije, koji se na čelu Hrvatskoga građanskog društva iz Kotora nalazi od 2023. godine.

„Ovaj susret ne predstavlja samo simbol suradnje, već i prijateljstvo koje nas veže tijekom godina zajedničkog rada i promicanja kulture, a vaša predanost i angažman na povezivanju Crne Gore i Republike Hrvatske doista predstavljaju primjer uspješne suradnje“, rekao je gradonačelnik Filipović uz kojeg je na ovome događaju nazočila i pročelnica Upravnog odjela za poslove gradonačelnika, Gradskog vijeća i mjesnu samoupravu **Verena Lelas Turak**.

Pritom je posebno istaknut projekt Hrvatskoga građanskog društva „Bokeljska priča“, koji je prije sedamnaest godina oduševio Riječane svojom autentičnošću i bogatstvom kulturne baštine. Također, već je tradicionalno sudjelovanje riječke bratovštine Bokeljske mornarice na obilježavanju dana grada Rijeke – Dana sv. Vida, koje ne predstavlja samo običaj, već i priliku za zajedničko slavlje kulturnog naslijeđa. Riječanima se tako Bokeljska mornarica predstavlja kolom sv. Tripuna, koje traje 12 minuta i sastoji se od 12 figura koje simboliziraju sve kroz što pomorci prolaze u svome životu. Kolo predstavlja i bokeljske Hrvate koji su se u Rijeku i Primorje najviše doseljavali u drugoj polovici prošlog stoljeća.

„Sudjelovanje Bokeljske mornarice na obilježavanju Dana grada Rijeke ne pred-

stavlja samo običaj, već i prilikom da zajedno slavimo naše kulturno naslijeđe. To je trenutak u kojem se spajaju različite kulture i tradicije, ističući upravo one vrijednosti po kojima je Rijeka poznata – otvorenost, multikulturalnost i različitost“, istaknuo je gradonačelnik Filipović izražavajući uvjerenje kako će se dosadašnja suradnja nastaviti i u budućnosti.

Predsjednik HGD Vičević ovom je prilikom gradonačelniku Filipoviću uručio zahvalnicu Gradu Rijeci za doprinos realiziranim aktivnostima Društva.

Predstavnici riječke Bokeljske mornarice, kao i Hrvatskoga građanskog društva iz Kotora, jučer su u Zagrebu, u Hrvatskoj matici iseljenika, prisustvovali otvorenju izložbe fotografija „Koracima predaka, taktom kola sv. Tripuna i glasom Malog admirala“. Nastavak je ovo međunarodnog projekta „Putovima bokeljskih Hrvata“, koji je pokrenut kako bi se javnost u Hrvatskoj i Crnoj Gori bolje upozнала sa svim ljepotama Boke i kulturnim sadržajima svih generacija.

Susret Vuksanovića i Plenkovića

Predsjednik Hrvatske građanske inicijative **Adrijan Vuksanović** početkom lipnja sastao se s predsjednikom Vlade Republike Hrvatske **Andrejem Plenkovićem**, s kojim je razgovarao o političkim prilikama u Crnoj Gori, posebice o položaju hrvatske zajednice.

Vuksanović je zahvalio premijeru Plenkoviću na projektima koje Vlada RH, na čijem je čelu, provodi prema Hrvatima izvan Republike Hrvatske čime se, kako je istaknuo, radom hrvatskih udruga značajno pridonosi očuvanju nacionalnoga identiteta. Naglasio je kako je važna i politička potpora koju Hrvatska građanska inicijativa i Hrvati u Crnoj Gori „permanentno i konkretno“ dobivaju od Vlade Republike Hrvatske.

Premijer Plenković je istaknuo da će pratiti situaciju na društveno-političkoj sceni u Crnoj Gori i da će hrvatska vlada još više i jače voditi brigu o Hrvatima. Naglasio je, prenosi Radio Dux, kako mu je posebno stalo za status hrvatske zajednice i njezin položaj u društvu.

Sastanku su prisustvovali i potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i ministar prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine **Branko Bačić**, ministar vanjskih i europskih poslova **Gordan Grlić Radman** te predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore **Zvonimir Deković**.

Vičević u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatskoj turističkoj zajednici

Predsjednik Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore **Mirko Vičević** nedavno je boravio u Zagrebu, gdje je imao susrete u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatskoj turističkoj zajednici.

Vičević se susreo u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske s **Milanom Bošnjakom**, savjetnikom s posebnim položajem za pitanja hrvatske manjine u inozemstvu, s kojim je razgovarao o aktivnostima Društva, posebice uz osvrt na rad *Hrvatskoga glasnika*. Vičević je posebnom savjetniku priopćio planove o pokretanju novih projekata, posebice o proširenju tradicionalne manifestacije „Tripundanski bal“, a razgovaralo se i o financijskoj potpori za realizaciju projekata.

U Hrvatskoj turističkoj organizaciji Vičević se sastao s **Oliverom Šarić**, savjetnicom za međunarodnu suradnju, kojoj je približio djelovanje i misiju Hrvatskoga građanskog društva na očuvanju kulturnoga i nacionalnoga identiteta Hrvata u Crnoj Gori.

U središtu razgovora bio je *Hrvatski glasnik*, glasilo Hrvata Crne Gore koje izlazi više od 22 godine, a koji se osim u Crnoj Gori, Hrvatskoj i regiji distribuira i diljem svijeta gdje žive pripadnici hrvatskoga naroda. Savjetnica Šarić istaknula je zainteresiranost Hrvatske turističke zajednice u konkretnom pružanju potpore radu *Hrvatskoga glasnika*.

Predsjednik Općine Kotor **Vladimir Jokić** na gradskim proslavama u Puli i Splitu

Predsjednik Općine Kotor **Vladimir Jokić** prisustvovao je obilježavanju Dana grada Pule i 79. godišnjici njegova oslobođenja u Drugome svjetskom ratu.

Jokić je na poziv pulskoga gradonačelnika **Filipa Zoričića** bio gost Svečane sjednice Gradskog vijeća Pule, održane 3. svibnja u obnovljenome Istarskome narodnom kazalištu.

Čelnici dvaju prijateljskih gradova, koje vežu povijesne veze, razgovarali su o snaženju suradnje i mogućnostima zajedničkog djelovanja, posebice u kulturi i turističkoj djelatnosti.

U povodu proslave Dana grada Splita i njegova zaštitnika svetog Dujma, **Jokić** je 6. svibnja boravio u Splitu.

Susreo se s gradonačelnikom Splita **Ivicom Puljkom**, a bio je i gost na Svečanoj sjednici Gradskog vijeća grada Splita u Hrvatskome narodnom kazalištu.

Kotor i Split njeguju čvrste prijateljske odnose, a višestoljetnu povijesnu povezanost potvrđuje i najjužnija crkva posvećena svetome Dujmu, koja se nalazi u Škaljarima.

Jokić i Puljak razgovarali su o izazovima koje nosi aktualna turistička sezona, kao i mogućnostima intenziviranja suradnje u područjima od zajedničkoga interesa dvaju gradova.

Jokić je pulskome i splitskome gradonačelniku uručio prigodne poklone.

Glazbeno prosvjetno društvo Tivat proslavilo 115 godina postojanja

Glazbeno prosvjetno društvo Tivat 15. svibnja obilježilo je 115 godina postojanja velikim koncertom na gradskoj rivi Pine.

Na slavljeničkome koncertu, nazvanom „Veliki šušur“, sudjelovalo je devet gostujućih orkestrara te orkestar Muzičke škole u Tivtu.

Ulicama Tivta, uz GPD Tivat, defilirale su Gradska muzika Kotor, Mjesna muzika Đenovići, Gradska glazba Dubrovnik, Gradska muzika Budva, KUD Sloga - Trebižat, Gradska muzika Skadar, Gradska muzika Herceg Novi i Gradska muzika Elbasan.

GPD Tivat najstarija je institucija kulture u Tivtu. Njegov predsjednik **Boris Lanceroti** rekao je da se u Tivtu sviralo i prije 1909. godine, kada je ovo glazbeno društvo utemeljeno.

„Sviralo se i pjevalo i prije, ali sredinom 1909. godine taj način kulture i življenja uobličen je u jedan puhački orkestar i živi do današnjega dana. GPD je osnovalo troje Tivćana, jedan od njih je **Šime Staničić**, koji je rođen i živio u kući Staničića ovdje ispred nas te zaslužuje da ga spomenemo kad u dvorištu njegove kuće poslije 115 godina to isto društvo, čiji je on bio osnivač, i dalje svira. Sugrađanka **Maja Perfiljeva**, koja je također rođena i živjela u kući Staničića, a u Tivtu je i pokopana, napisala je tekst skladbe Bokeljska noć, koja je dosta izvođena i dobila je dosta nagrada. I zbog svega

toga, ispred kuće autorice teksta zasvirat ćemo lijepu i poznatu skladbu”, prenosi *Boka News* Lancerotijeve riječi.

Glazbenome prosvjetnom društvu Tivat na jubileju je čestitao predsjednik Općine Tivat **Željko Komnenović**.

„Ovaj orkestar za nas je mnogo više od Gradske muzike jer je najstarija institucija kulture u Tivtu, koja djeluje u kontinuitetu bez prekida. Orkestar je odraz naše lokalne tradicije, bez njih ne možemo zamisliti nijednu svečanost. Moj pozdrav i čestitke idu i svim članovima GPD-a koji tradiciju drže živom. Sva ova lica jako dobro znate, s puno entuzijazma i posvećenosti prisustvuju brojnim događajima, uvijek donose dodatnu notu dobrog raspoloženja. Da bi se osnovala Gradska muzika, davne 1909. godine, zbog kupovine instrumenata općinski proračun je bankrotirao, a 115 godina kasnije i dalje sviraju”, naglasio je Komnenović.

Općina Kotor pomaže u sanaciji crkve Rođenja Blažene Djevice Marije na Prčanju

Predsjednik Općine Kotor **Vladimir Jokić** nedavno je obišao crkvu Rođenja Blažene Djevice Marije na Prčanju zbog problema na ovome sakralnom objektu koji su nastali zbog nedostatka financijskih sredstava potrebnih za njegovo redovito održavanje.

Don Željko Pasković, prčanjski župnik, iznio je predsjedniku Jokiću potrebne mjere koje treba poduzeti za sanaciju ove velelebne crkve i to na temelju nalaza stručnjaka.

Dogovoreno je da Općina Kotor izdvoji određena financijska sredstva kako bi se učinila dodatna ispitivanja za pripremu projekta sanacije, što bi bio početni korak u cjelokupnoj obnovi Bogorodičnog hrama, iznimno vrijednog spomenika kulture.

Uz predsjednika Jokića, Bogorodični hram obišli su tajnik Tajništva za investicije **Ognjen Vukasović**, tajnica Tajništva za urbanizam, stanovanje i uređenje prostora **Jelena Franović**, kao i **Katarina Nikolić-Krasan**, konzervatorska savjetnica Studija za konzervaciju, projektiranje i konzalting „Projektor” iz Tivta.

Objavljena knjiga Domagoja Vidovića „Bokeljske studije i ogledi“

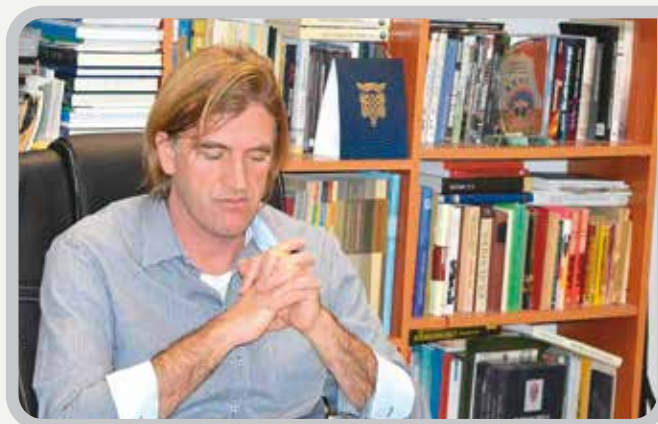
Knjigu hrvatskoga jezikoslovca **Domagoja Vidovića** „Bokeljske studije i ogledi“, koja unosi novu hrvatsku sigurnost u kojoj više neće biti potrebno imati obzira prema cenzurama i imperijalističkim predrasudama s istoka, objavilo je Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore (HNV).

Autor predgovora knjige **Slobodan Prosperov Novak** ističe kako do danas nije bilo neke knjige koja bi toj velikoj hrvatskoj narodnosnoj temi posvetila svaku svoju stranicu, svaku rečenicu i svaku svoju misao kao ovo Vidovićevo djelo.

Ovakvo smo djelo, napominje, čekali čitavih pola stoljeća, jer je ono objava jednoga novoga i sada stasaloga naraštaja koji s potpunom upućenošću i spremnošću može tretirati to zahtjevno filološko područje.

Prosperov Novak naglašava kako su na stranicama Vidovićeve knjige srušeni manje-više svi pokušaji da se ospori nesporni hrvatski identitet ovih povijesnih hrvatskih krajeva i njihove književnosti, ali i cjelokupnoga identiteta. Autor tu operaciju provodi na najdelikatnijoj, ali i najuvjerljivijoj građi, napomenuo je i dodao kako se ta građa odnosi na osobna imena koja se preuzimaju iz mnogostrukih izvora.

Ističe kako zatim imena analizira, uz toponime, a onda ih provjerava u povijesnim činjenicama koje pokazuju kako je između Bokelja i

svih drugih dalmatinskih Hrvata cirkulirao zajednički jezik i njegove dubinske strukture kao što su i osobne sudbine brojnih protagonista po kojima se hrvatski kulturni korpus ne može ograničiti niti se ikad mogao ograničiti na stvarne granice aktualnih državnih tvorevina.

Knjiga „Bokeljske studije i ogledi“ podijeljena je na pet poglavlja: Onomastičke studije, Književno-kulturne studije, Ogledi o Boki, Balada iz Svebarja i Nikad ti ne bih mogao reći Zbogom, zemljo neizrecive ljepote.

Domagoj Vidović rođen je 1979. u Metkoviću. Radi na projektima Odjela za onomastiku i etimologiju te projektima Hrvatski mrežni rječnik (MREŽNIK) i Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA) koje podupire HRZZ. Voditelj je Odjela za onomastiku i etimologiju i metkovske podružnice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Ozani Ramljak međunarodna nagrada za dječji roman „Kako je Bluno tražio ljubav“

Hrvatska književnica za djecu, doktorica znanosti **Ozana Ramljak**, dobitnica je međunarodne nagrade „Dragan Radulović“ za dječji roman „Kako je Bluno tražio ljubav“, koji je tiskan u izdanju Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade.

Peteročlani žiri na čelu s crnogorskom književnicom, dramaturginjom i politologinjom **Draganom Kršenković-Brković**, između 33 recentna djela dječje književnosti iz zemalja jugoistočne Europe, jednoglasnom odlukom dodijelio je nagradu hrvatskoj književnici. Nagrađena knjiga „Kako je Bluno tražio ljubav“ je suvremena alegorijska priča o usamljenome medvjediću Blunu, koji još uvijek ne može izgovoriti slovo „r“, a već se našao suočen s ozbiljnim obiteljskim problemom.

Ozana Ramljak, djevojački Perković, rodnom je iz Tivta i predsjednica je znanstvenoga savjeta „Zajednice Bokeljskih Hrvata“ iz Zagreba.

Molitveni koncert Stijepa Gleđa Markosa na Prčanju

U povodu pedesetnice ili svetkovine Duhova, jedne od najstarijih kršćanskih svetkovina Crkve, Hrvatska kulturna udruga „Staduni od kulture“, u crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije na Prčanju, organizirala je molitveni koncert „Moja hridino“ poznatoga hrvatskoga glazbenika **Stijepa Gleđa Markosa**.

Riječ je o međunarodno priznatom hrvatskom tenoru iz Dubrovnika, koji se glazbom bavi već dugi niz godina. Poznat je po brojnim mjuziklima i operama. U svojoj profesionalnoj karijeri sudjelovao je kao član kazališnih i orkestralnih sastava u kojima djeluje kao solist, tenor. Aktivno izvodi molitvene koncerte po cijelome svijetu.

U Dubrovniku je 2014. godine pokrenuo međunarodni kulturni festival „Sentimento“ s ciljem korištenja glazbe za rehabilitaciju, dok glazbenim edukacijsko-rehabilitacijskim projektom „Unison World“ dobrobit glazbe donosi najranjivijim skupinama društva.

U crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije na Prčanju izveo je niz pjesama koje su vodile publiku raznim fazama molitve i duhovnog razmatranja. Atmosfera je, kako je prenio Radio Dux, bila ispunjena duhovnošću i zajedništvom te je publika s velikom pažnjom i poštovanjem pratila svaku pjesmu.

Posebna zasluga za održavanje koncerta pripada **prof. Nadi Baldić**, predsjednici Hrvatske kulturne udruge „Staduni od kulture“.

OTKRIJTE SVOJU PRIČU NA hrvatska.hr

Puna povijesti i kulture

Ne ispunjavajte život danima, ispunite dane životom.

HRVATSKA

Puna života

PHOTO: DANIEL PAVLINOVIĆ

„Budvanska pjesmarica“ iznimno značajno djelo hrvatske kulture

Ona je karta hrvatske književnosti ovog prostora i znak kako je budvanska komuna „proizvodila“ samu sebe za svoje blagdane, s Kristom u centru

Tekst:
Nikola Dončić
Fotografije:
Radio Dux

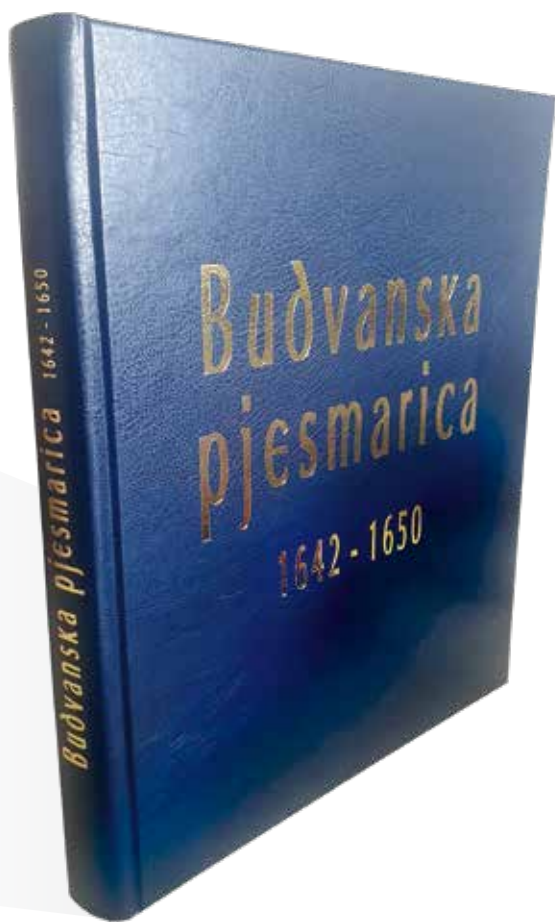
„Budvanska pjesmarica“, iznimno važno djelo iz 17. stoljeća za koje stručni krugovi navode da predstavlja „Bašćansku ploču bokeljskih Hrvata“, doživjela je svoju promociju 17. svibnja u Tivtu.

Izdavač ovoga značajnog djela je Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, a na njemu su radili ugledni znanstvenici iz Hrvatske: **prof. dr. sc. Viktorija Franić Tomić** s Odjela za kroatologiju Hrvatskih studija, **prof. dr. sc. Slobodan Prosperov Novak** te **dr. sc. Domagoj Vidović**, jezikoslovac i onomastičar iz Instituta za hrvatski jezik.

„Budvanska pjesmarica“ nastala je između 1642. i 1649. godine, a njezin pretisak uz djela budvanskih književnika donosi studije vrsnih poznavatelja hrvatske književnosti Slobodana Prosperova Novaka i Viktorije Franić Tomić. Upravo pretisak zbornika, naglašava Domagoj Vidović, upisuje Budvu zlatnim slovima na hrvatski kulturni zemljovid i to, kako ističe, na ponos danas malobrojne, ali djelatne i vrijedne hrvatske zajednice koja je svojim marom zadužila i Hrvatsku i Crnu Goru.

Objavlivanjem „Budvanske pjesmarice“ potvrđen je stoljetni kontinuitet hrvatskoga naroda, posebice u Crnoj Gori.

„Tridesetak godina prije nastanka ‘Budvanske pjesmarice’ zapisani su prvi stihovi na hrvatskome jeziku pjesnika **Mara Dragovića**, u kojima se spominju ‘Hrvati i vas rod hrvatski’. U ‘Budvanskoj pjesmarici’ imate elemente i čakavskog i ovih štokavskih govora”, navodi na promociji Vidović, objašnjavajući kako je 17. stoljeće iznimno važno za ukupni hrvatski jezik i razvoj hrvatske književnosti.

Vidović ističe kako su Bokelji aktivno sudjelovali u standardizaciji hrvatskoga jezika, a da su hrvatsko ime pronosili i književnici iz primorskih krajeva današnje Boke kotorske. Mnogi su pisali isključivo na latinskome i talijanskome, a oni koji su stvarali na narodnome jeziku, dodaje Vidović, pisali su stiliziranim hrvatskim jezikom dalmatinsko-dubrovačkoga književnog kruga.

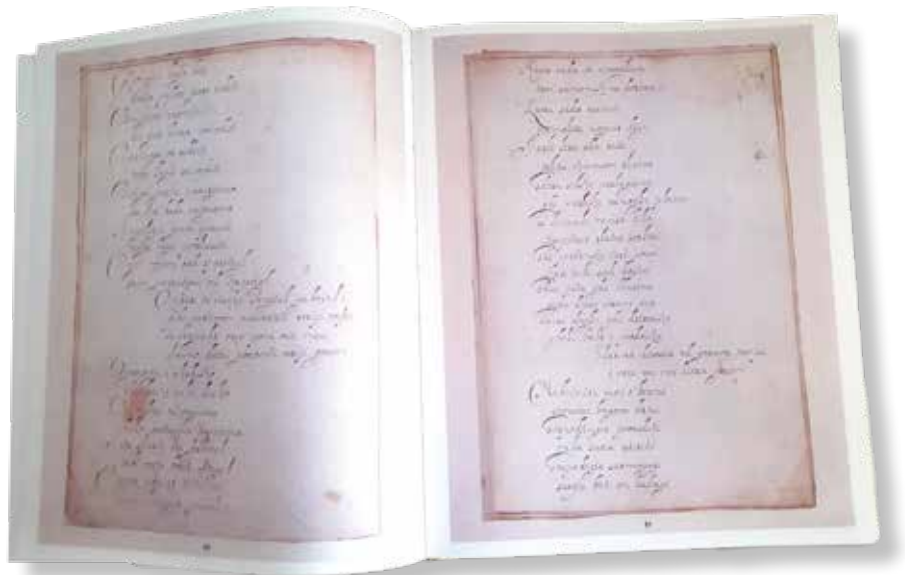
„Vrlo je važno napomenuti da su samo Hrvati u Crnoj Gori baštinici izvorne romanske urbane kulture u toj državi zato što su je jedini prigrlili i očuvali. Da su romansko-hrvatska kulturna prožimanja bila obostrana nedvojbeno potvrđuje činjenica da je velik dio bokeljskih, ali i dubrovačkih i drugih dalmatinskih književnika romanskoga podrijetla, ne samo prihvatilo hrvatski jezik, nego i oblikovalo hrvatske kulturne tijekove, jedinstvene na slavenskome jugu“, ističe Vidović, autor pogovora pretiska „Budvanske pjesmarice“.

Slobodan Prosperov Novak istaknuo je na promociji kako „Budvanska pjesmarica“ gotovo da oživljava srednjovjekovni duh Hrvatske, stoga je i iznimno značajna za hrvatsku kulturu.

„Jedan anonimni čovjek sakupio je vatromet hrvatske poezije onoga vremena. U Budvi, gdje danas nema Hrvata, a tada ih je bilo jako puno“, rekao je Prosperov Novak, dodavši kako pretisak pjesmarice daje sinoptički pogled na bokeljsku književnost.

Ona je karta hrvatske književnosti ovog prostora, ali i, naglašava Prosperov Novak, znak kako je komuna budvanska „proizvodila“ samu sebe za svoje blagdane, praznike, s Kristom u centru.

Budva, grad nastanka ovog rukopisa, bio je sredinom 17. stoljeća, upravo u vrijeme nastanka rukopisa, jedan od

najvažnijih književnih središta južne Hrvatske. Taj nevelik, ali vrlo lijep i dramatičan grad, navode u predgovoru pretiska Viktoria Franić Tomić i Slobodan Prosperov Novak, u tom razdoblju bio je važno crkveno središte iz kojeg se vodila intenzivna briga o zapadnim kršćanima koji su tada živjeli u Otomanskom Carstvu. Zbog te je činjenice u Budvi upravo tijekom 17. stoljeća, kako oni ističu, bio vrlo djelatnan najznamenitiji bokeljski barokni prelat Peraštanin **Andrija Zmajević**.

Upravo pokraj ovoga grada prolazila je granica Istočnoga i Zapadnoga Rimskog Carstva, pri čemu se u ovim zidinama nikada nije zaboravljalo kako su njihovi stanovnici ostali u zapadnoj polutci te podjele.

„U Budvi je tako tijekom samo stotinjak godina djelovao niz vrlo značajnih bokeljskih književnika, među kojima su se isticali polihistor i venecijanski libretist **Kristofor Ivanović**, zatim avanturist, pjesnik i romanopisac **Stjepan Zanočić** te neobični, za stvarnost zainteresirani budvanski župnik i analist **Antun Kojočić**“, zapisali su Franić Tomić i Prosperov Novak, zaključivši kako je u Budvi zaslugama tih,

ali i nekih drugih radoznalih duhova nastao niz književnih i povijesnih spomenika među kojima se izdvajaju rane fiksacije anala toga grada, ozbiljna redakcija gradskoga statuta, a onda konačno i nastanak važne „Budvanske pjesmarice“, toga zbornika religijskih tekstova iz starije hrvatske književne tradicije za koje je sastavljač (ili sastavljači) tako točno i precizno rekao da sadrži *starinska prikazanja, misteria i duhovne pjesni*.

Većina drevnih hrvatskih pjesmarica, za razliku od Budvanske, čuvaju imena svojih sastavljača ili prepisivača, a moguće da je i u ovome budvanskom zborniku, smatraju znanstvenici, nekoć bilo fiksirano ime toga čovjeka. Ovdje je riječ o vrlo oštećenom rukopisnom svesku kojemu su prvi listovi izgubljeni, pa time i ime mogućeg autora, dok njezin zadnji, 147. list, svakako nije posljednji i završni.

„Mi danas ne možemo znati što je sve sadržavala ‘Budvanska pjesmarica’, a posebno nije moguće rekonstruirati što se u njoj sve nalazilo nakon njezina današnjeg kraja. Nema dvojbe da je anonimni Budvanin u svom rukopisu poželio ostaviti neke podatke

o sebi i o vremenu svoga rada. Ostavio je trag o vremenu kad je prepisivao te *duhovne pjesni* koje je, čini se, preuzimao većim dijelom iz sličnog zbornika koji je nastao u korčulanskoj bratovštini Svih svetih. Te su se pjesme, kako sam prepisivač kaže, na jednome mjestu pjevale *u nediljni dni i blagdane od svetih.*"

Sadržaj „Budvanske pjesmarice“ pripada religijskoj literaturi, a sam zbornik se otvara krnjim *Prikazanjem od rojenja Gospodinova*, jednom verzijom adventske drame kojoj nedostaje početak. To božićno prikazanje u hrvatskoj književnosti 15. stoljeća često se pojavljivalo u različitim glagoljskim, ali i latiničnim rukopisima. Zaokružuje je još jed-

no dramsko prikazanje, *Muka Gospodina našega Jezukrsta*, uskršni tekst koji, jednako kao i uvodna dramatizacija o rođenju Isusovu, postoji u više starohrvatskih inačica nastalih diljem Dalmacije.

Kako ističu priređivači pretpiska Prosperov Novak i Franić Tomić, posebno mjesto u „Budvanskoj pjesmarici“ pripada laudi koja je zamišljena kao svojevrsni blagoslov upućen Budvanima.

„Taj *Benedictio super populum* ipak nije originalna tvorba u ovoj svojoj najjužnijoj inačici. U ‘Budvanskoj pjesmarici’ ona je još jedno živo svjedočanstvo o razmjeni pjesničkih iskustava u različitim sredinama južne Hrvatske. Izvor te laude nesumnjivo potječe iz

baštine starodrevnih začinjavaca, pa zbog takva podrijetla, koje je najvjerojatnije starije i od 15. stoljeća, ona nije samo kulturno-povijesni spomenik, nego i umjetničko ostvarenje koje se stoljećima u dalmatinskim gradovima prepjevalo i lokaliziralo s obzirom na toponimiku, ali i dijelove sadržaja koji bi se ticali komuna u kojima bi se tekst asimilirao i prilagođavao.”

Neven Staničić, profesor književnosti iz Tivta, na donjolaštovskoj promociji istaknuo je kako Budvanska i Peraška pjesmarica, koja je nastala nešto kasnije, predstavljaju dva jako značajna bokeljska djela. Za razliku od Peraške, koju čine narodne pjesme, tekstovi u Budvanskoj su religijske tematike, što je Staničića natjeralo na razmišljanje za koga su takvi sadržaja bili napisani.

„Ova knjiga namijenjena je najjednostavnijem puku. Puku budvanskom na najjednostavniji mogući način, predstavljajući mu religijske teme kako bi u njima uz dramski vid sadržaja mogao sudjelovati. Naravno, sve je rađeno pod budnim okom svećenstva. Ono što privlači pažnju je jezik, didaskalije koje prate određene događaje, odnosno određene teme i to su načini njihova provođenja“, rekao je Staničić, naglasivši kako pjesmarica donosi i čitav niz dru-

gih opisa na osnovi kojih možemo saznati na koji je način u tom trenutku živjela i razvijala se Budva.

Predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore **Zvonimir Deković** rekao je da su Isusova muka ili pasija i plačevi u prikazanjima u „Budvanskoj pjesmarici“ duboko vezani uz pjesmarice Zadra, Hvara i Korčule, jer predložak je isti, a to su biblijski tekstovi.

„U vremenu kada ne postoje kazališta, jedini prostor gdje su se mogla izvesti prikazanja plača i Isusove muke bio je sakralni prostor crkve. Taj zajednički predložak u svim dalmatinskim prikazanjima je zajednička pasionska baština i posebna vrijednost koja nam svjedoči o zajedničkome povijesno-kulturnom, vjerskom, ali i etničkom prostoru.“

Ovim pretiskom broj izdanja u nakladništvu ili sunaklad-

ništvu Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore dosegao je 61 djelo što je, rekla je **prof. Ana Vuksanović**, podatak vrijedan pažnje i poštovanja.

„Ujedno, 'Budvansku pjesmaricu' možemo slobodno uvrstiti u liturgijsku monumentu Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore. Nakon uspješnih promocija 'Kotorskoga misala', 'Lekcionara i Pontifikata Kotorske biskupije', 'Barskoga oficija', 'Parčičeva misala', ovo je peto izdanje iz edicije liturgijskih knjiga u nakladništvu krovne institucije hrvatskoga naroda u Crnoj Gori“, naglasila je Vuksanović, moderatorica programa promocije pjesmarice.

Promociji „Budvanske pjesmarice“ nazočili su **don Filip Janjić**, budvanski župnik, gdje je prije skoro četiri stoljeća i nastala pjesmarica, kao i **don Dejan Turza** i **don Nikola Majić**. Nazočila je i **mr. sc. Ja-**

sminka Lončarević, generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru, **Mirko Vičević**, admiral Bokeljske mornarice i njezin predsjednik **Denis Vukašinović**, predsjednica Ogranka Matice hrvatske u Boki kotorskoj **Marija Mihaliček**, potpredsjednik Hrvatske građanske inicijative **Ilija Janović** te gošće iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice iz Zagreba.

U glazbenome dijelu programa nastupile su **Nevila Klakor** na violini i **Bruna Matijević** na flauti.

Zvonko Milas, državni tajnik: „'Budvanska pjesmarica' predstavlja vrijedan spomenik hrvatske književnosti i kulture“

Izdavanje „Bokeljske pjesmarice“ financijski je u cijelosti podržao Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. **Zvonko Milas**, državni tajnik ovog ureda, uputio je pismo podrške u kojemu je istaknuo kako je prezentiranje „Budvanske pjesmarice“ od iznimne važnosti za očuvanje i promociju hrvatske književne, kulturne i povijesne posebnosti Hrvata Boke kotorske, ali i za poticanje stručne i znanstvene javnosti na aktivniji pristup

očuvanju kulturne baštine Hrvata.

„Budvanska pjesmarica‘ predstavlja vrijedan spomenik hrvatske književnosti i kulture. Ovaj pretisak, popraćen studijama vrsnih poznavatelja hrvatske književnosti, pruža jedinstven uvid u kulturnu baštinu Budve i njezinih Hrvata. Tiskanje 'Budvanske pjesmarice' jedan je od ključnih koraka prema boljem razumijevanju i očuvanju ovog naslijeđa, a vjerujemo kako će ovo vrijedno djelo postati predmet izučavanja na mnogim katedrama fakulteta i sveučilišta, što će pridonijeti širem razumijevanju kulturnog naslijeđa Hrvata u Crnoj Gori“, naglasio je Milas, zaključivši kako se u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske raduju budu-

ćim rezultatima „Budvanske pjesmarice“ koja „predstavlja epohalno naslijeđe koje kao takvo zaslužuje ovom promocijom biti objelodanjeno i pravilno valorizirano kako bi zauzelo mjesto u povijesti koje mu pripada“.

Slobodan Prosperov Novak za Hrvatski glasnik:
„U životu sam morao vidjeti Boku, da znam što je Hrvatska“

Slobodan Prosperov Novak, poznati hrvatski povjesničar književnosti, koautor je predgovora pretiska „Bokeljske pjesmarice“ te prijatelj Boke kotorske i odličan poznavalac njezine povijesti i kulture. Govoreći na promociji ovoga važnog djela hrvatskog naslijeđa u Crnoj Gori, istaknuo je svoju obiteljsku poveznicu s Kotorom te najiskrenije poštovanje koje njeuguje prema bokeljskim Hrvatima.

„Dva kraja hrvatska su me jako vezala, Boka kotorska i Gradišće. Mislim da su to dva dijela povijesnoga hrvatskog tla, koji nikako ne smiju biti mimoideni u svakom razgovoru o cjelini hrvatske državnosti i države. To što je Boka danas izvan države Hrvatske, njezina baština, njezini ljudi ne mogu se zaboraviti i staviti na neku marginu. Ja sam to od djetinjstva znao, jer sam prve lekcije pravoga hrvatskog osjećaja dobio u Boki kotorskoj, od moga barbe **Karmelota Kamena-rovića**. Čuo sam od njega sve teorije hrvatske države i državnosti. Upravo u Boki, koja je tada bila dio ako ne hrvatskoga prostora, onda Dalmacije, mnogo više nego danas. Taj osjećaj dalmatinstva Boke kotorske bio je za mene impresivan. On je i danas impresivan, jer vidim tu Dalmaciju u Boki kotorskoj“, rekao je za *Hrvatski glasnik* Prosperov Novak te naglasio: „U životu sam morao vidjeti Boku, da znam što je Hrvat-

ska. Boka je za mene bila to mjesto gdje sam iskušavao svoj osjećaj cjeline, jer Hrvatska nigdje nije središte, a svuda je središte. Večeras je ovdje bilo središte, u ovoj dvorani, u Donjoj Lastvi.“

Na pitanje može li država Hrvatska još više podržati opstojnost hrvatske zajednice Boke kotorske, Prosperov Novak odgovorio je da se u 73. godini prvi put uključio u političku kampanju te da Domovinski pokret, stranka na čijoj je listi bio za parlamentarne i europske izbore, ima konkretni program za Hrvate izvan domovine.

„U našem programu izravno se spominje otvaranje hrvatskoga kulturnog centra u Boki kotorskoj, jer smatramo da bi ta mreža centara, koji bi se nalazili u svim hrvatskim susjednim državama, uključujući Italiju, predstavljala vrlo veliki korak naprijed prema integraciji ovih prostora u kulturi. Integracija u Europsku uniju kod nas se često doživljava samo kao neka ekonomska priča, no Europa je kulturna točka i kulturno pitanje. Tko to ne razumije, neće razumijeti zbog čega su tisuće Hrvata koji žive u Boki kotorskoj ključ hrvatske i europske budućnosti“, kategoričan je Prosperov Novak.

Prosperov Novak tekođer je istaknuo i značaj Bokeljske mornarice u očuvanju hrvatskoga osjećaja u Boki kotorskoj.

„U Zagrebu, u krugu ljudi gdje se ja krećem, dosta je tužno bila odjeknula vijest da postoji mogućnost da Bokeljska mornarica u identitetском smislu, u njezinoj prijavi prema UNESCO-u, izgubi svoj hrvatski značaj. Drago mi je da je taj značaj sačuvan i da Bokeljska mornarica nije izgubljena. Bez Bokeljske mornarice nema Boke-

lja. Sveti Tripun je simbol, a Bokeljska mornarica je sveti Tripun. To je poveznica crkve i građanstva, što je vrlo bitno. Divno je bilo vidjeti večeras jednog čovjeka koji je došao u našoj narodnoj nošnji. To je pučka nošnja, kakve danas na Mediteranu imaju samo prave građanske sredine. Boka kotorska to jest, nigdje toliko gradova na tako malome prostoru, gdje na uskom prostoru imate velikane koji su veći od svih Dalmatinaca, posebno u 17. i 18. stoljeću. To je nevjerojatna snaga koja u hrvatskim udžbenicima, pa i fakultetskoj poduci, leksikonima i enciklopedijama nije poznata“, rekao je istaknuti hrvatski povjesničar i iskazao nadu da će prema Leksikografskome zavodu napraviti korak da se priredi enciklopedija Boke kotorske.

Prosperov Novak zaključio je kako bokeljski Hrvati moraju sačuvati veze sa svojom baštinom, pogotovo među mlađom populacijom kod koje mora postojati duboka svijest o likovnoj, književnoj i povijesnoj baštini Boke kotorske. Jednako tako mora se održati veza s državom Hrvatskom i njezinim institucijama, a to znači, kako je naglasio, osnivanje srodnih institucija u Boki kotorskoj.

Hrvati u Budvi

- red pustolova, red umjetnika

Piše:

dr. sc. Domagoj Vidović

Fotografije:

Stare fotografije Budve,

Crna Gora od iskona

(facebook.com)

Odrzi pridjeva *sanctus* u Zaljevu hrvatskih svetaca

Sredinom veljače treći sam put „šutke ušao u njezin tamni dan“ kako bih u Zaljevu hrvatskih svetaca otpočeo treći studijski boravak među Hrvatima u Boki kotorskoj i Svebarju, ovoga puta nakon znatno duže stanke uvjetovane pošasću koja kao da je načas utišala ža-

Budvanska biskupija spominje se u prijepisu dokumenta iz 743., od 1571. u njoj su često stolovali izgnani barski nadbiskupi, a sama je biskupija ukinuta 1828. Sredinom XVIII. stoljeća Budva je, po riječima don Antona Belana, imala čak 16 katoličkih crkava.

mor svijeta, što mi je osnažilo osjećaj beskrajne melankolije, o kojoj **Franjo Alfirević** zbori kao o predmetu žudnje za najdubljom samoćom, koji me svaki put obuzme kad prijedem Sutorinu. No, da se ne bih pretjerano uživio u vlastito

neveselje, pobrinula se služba za uklanjanje depresije (danas poznata pod nemaštovitim nazivom prometna policija) koja me je s *A šta ti ođe radiš?* razbudila u suton pregledavši mi putne isprave na jednome proširenju u Igalu.

BUDVA 1898 god.

Sintimio; Davide Mandel - Cattaro

BUDVA 1902 GOD.

Ako ste moje struke, onda vam već i putokazi štošta govore, pa kad pročitate Sutorina (potječe od Sutomorina, sveta Marija) i Sušćeapan (sveti Stjepan) kod Herceg-Novoga, Sutvara (sveta Barbara) u Morinju te još znate za Sutiliju (sveti Ilija) nad Perastom i Sutorman (sveti Roman) nad Škaljarima, do Kotora ste se naužili toponima u kojima je okamenjen prvi susret Hrvata s romanskom, a samim time i zapadnom kulturom, o čemu više govore sakralna zdanja nego pisani dokumenti, pa tijekom prve faze postupnoga sta-

panja prethrvatskoga romanstva i nadolazećega hrvatstva u jedinstvenu kulturu, u kojoj će hrvatstvo s vremenom prevladati, tek naslućujemo, među ostalim i iz navedenih toponima koji odaju prevlast latinskoga jezika (jer svi ti toponimi sadržavaju odraze latinskoga pridjeva *sanctus*) i u primorskim gradovima unatoč tome što su dobrim dijelom svoje povijesti pripadali Bizantu.

Trenutačno smo, nažalost, daleko od najsajnijih dana u međurječju Sutorine i Bojane, u nekoć slavnome kraljevstvu

Crvenih Hrvata, no ipak i danas, kad smo demografski najranjiviji i kad je tek na nekolicini hrabrih ostalo da očuvaju stoljetnu baštinu, gotovo da nema naselja u kojemu nema hrvatskoga dima.

Budva – od antičkoga Kadma do mondenoga ljetovališta

Boki kotorskoj i Svebarju, kao najjužistočnijoj točki hrvatskoga narodnog prostora, posvetio sam mnoga štiva, no postoji jedno mjesto kroz koje svaki put prođem na putu iz Kotora ili Tivta za Bar i prema kojemu mi svaki put poleti pogled, a to je Budva. Ovom sam se zgodom u domu **Zvonimira i Senke Deković** u Donjoj Lastvi upoznao s budvanskim župnikom **don Filipom Janjićem**, a tijekom predavanja koje sam 21. veljače 2023. održao u tome mjestu s **Daliborom i Zoricom Antonioli**, pripadnicima budvanske hrvatske zajednice. Gospodin Dalibor Antonioli bio je vrlo vrijednim suradnikom **Vesne Lipovac Radulović** tijekom pisanja monografije *Romanizmi u Crnoj Gori – Budva i Paštrovići* (1997.), a vjerujem da će i moji zadarski kolege pronaći vremena da ih uputi u staro budvansko pomorsko nazivlje. Upravo zbog troje Budvana koje susretoh očitjeh potrebu da napišem koje slovo o tome gradu i njegovoj ulozi u hrvatskoj kulturnoj povijesti, o gradu koji većina Hrvata doživljava kao ljetovališta za dokone bogataše posve nesvjesna činjenice da su u njemu Hrvati bili većinom sve do Prvoga svjetskog rata.

Po predaji je Budvu osnovao tebanski vladar **Kadmo**. Budvanska biskupija spominje se u prijepisu dokumenta iz

743., od 1571. u njoj su često stolovali izgnani barski nadbiskupi, a sama je biskupija ukinuta 1828. Sredinom XVI-II. stoljeća Budva je, po riječima **don Antona Belana**, imala čak 16 katoličkih crkava. Don Filip Janjić na mrežnim je stranicama Kotorske biskupije iznio kratak opis pet najstarijih budvanskih crkava, od kojih se četiri nalaze unutar Staroga grada. Potres je 1979. tako otkrio ranokršćansku baziliku iz V. ili VI. stoljeća s fragmentima mozaičnoga poda za koji je don Filip osmislio način kako ga učiniti dostupnijim javnosti i privlačnijim izletnicima, no još je u potrazi za osobom „sa sluhom“. U jugozapadnome dijelu Budve, na jednome rtu, benediktinci su 840. izgradili crkvu posvećenu Bogorodici u kojoj se čuvala ikona *Sancta Maria in Punta*. To je, kako navodi don Anton Belan, najstarija datirana crkva na istočnojadranskoj obali. Crkvu su naknadno preuzeli franjevci, a Francuzi su je tijekom svoje vladavine, u sebi svojstvenome revolucionarnom stilu, koji su poslije izbrusili pobornici nama suvremenih i poznatih totalitarnih režima, pretvorili u konjušnicu. Srećom, domaći su vjernici ikonu prenijeli u tadašnju katedralu svetoga Ivana Krstitelja, a 1863. izgrađena je posebna kapela u kojoj se ikona čuva. Inače, negdašnja katedrala svetoga Ivana Krstitelja potječe s konca XII. ili početka XIII. stoljeća. U Starome je gradu još i crkva svetoga Sabe opata izgrađena 1141. Tijekom Kandijskoga rata (1645. – 1669.) franjevci su u toj crkvi dopustili bogoslužje pravoslavcima izbjeglim iz okolnih naselja. Pješćanim podvodnim sprudom, koji se naziva Tunja, otočić je Sveti Nikola povezan s kopnom. Na tome se otočiću nalazi crkva posvećena svetomu Nikoli što su je

po predaji koncem XI. stoljeća izgradili križari koje je zahvatila smrtonosna epidemija te su se uza nju pokopavali. Uz gore navedene crkve izdvojit ću još crkvu svetoga Mihovila koju je 1143. posvetio prvi poznati budvanski **biskup Silvestar** te još jedan benediktinski samostan posvećen svetomu Petru. Postupno popravoslavljanje okolice, a naknadno i grada otpočelo je s dolaskom Nemanjića. O katoličkoj nazočnosti u već stoljećima uglavnom pravoslavnoj budvanskoj okolici uz toponimiju svjedoči i činjenica da je u Grblju ili Mainama rođen senjski i modruš-

ki **biskup Nikola Modruški** (1427. – 1480.), a u Paštrovićima se, u kojima su se katolici do danas održali u većemu broju u naselju Kastel-Lastva, a u manjemu u Sušćepanu (današnjemu Svetomu Stefanu) i Bečićima, još u XVII. stoljeću čuvao glagoljski misal iz 1427. Katolici su se iz Paštrovića tijekom mletačko-turskih sukoba selili na zapad, od Makarskoga primorja i Cetinske krajine sve do Istre. U samoj se Budvi prva pravoslavna crkva posvećena Svetoj Trojici počela graditi tek 1798., a gradnja je dovršena 1804.

Hrvatski umjetnici iz Budve i Paštrovića

Bogat je budvanski vjerski život pratilo i književno stvaralaštvo, isprva anonimno i povezano s Katoličkom Crkvom. Tako *Budvansku pjesmaricu* (očuvanu u rukopisu iz 1640-ih), jednim od „najvrednijih dokumenata hrvatske bratovštinske lirike“ cijeni **Slobodan Prosperov Novak**. Skadranin **Marin Bečić** (1468. – 1526.), podrijetlom iz Paštrovića, a odrastao u Brescii, prvi je humanistički književnik budvanskoga književnog kruga. Bud-

vanin **Krsto Ivanović** (1618. – 1688.) bio je, među ostalim, i kroničarom mletačkoga kulturnog života i povijesti Budve. Nikopoljski, skradinski i hvarski **biskup Antun Bečić** (1698. – 1761.), također rođeni Budvanin, pisao je pjesme na talijanskome i latinskome. Antun Kojović (1751. – 1845.), ljubitelj Francuza, na hrvatskome je uglavnom pisao pokladne pjesme i smješnice, a važan je i kao kroničar Budve u razdoblju 1806. – 1819. Hrvatskih je korijena i suvremeni crnogorski slikar **Slobodan Bobo Slovinić** (1943.), čiji su

se predci oko 1800. doselili iz Postira na Braču.

Budvanski pustolovi

Da su stanovnici Budve i Paštrovića bili iznadprosječno skloni pustolovinama, svjedoči primjer **Tome Medina**, rođena 1725. u Kastel-Lastvi (današnjemu Petrovcu, prozvanomu početkom XX. stoljeća po srpskome kralju Petru I. Karađorđeviću) u Paštrovićima. O životu toga našijenca doznajemo iz *Memoara Casanove* u kojemu ga slavni pustolov i književnik opisuje kao nepromišljena momka iz dobre kuće

skome poluotoku. Casanova svjedoči da su Medina dugovi došli glave kad je utamničen u Londonu. Ondje je, naime, umro u zatvoru 1788. Između kocke i pustolovina Medin je svojim stvaralaštvom zadivio **Pietra Metastasia** (1698. – 1782.), talijanskoga pjesnika na dvoru Habsburgovaca, koji je ustvrdio kako su pjesnička djela Tome Medina kakvoćom superiorna pjesmotvorima svih živućih pjesnika misleći vjerojatno na Medinove talijanske ode objavljene 1764. u Beču, a i sam je Casanova, s kojim je navodno dvaput izlazio na dvoboj, držao našijenca

i naziva *conte Tommaso Medin*. Nakon što je studirao pravo i književnost u Padovi, Medin je 1746. – 1756. živio kao sin razmetni da bi zatim postao sinom ljubljnim vladarice iz roda Habsburgovaca **Marije Terezije** (1717. – 1780.). Kao njezin je štićenik do 1765. stanovao u Beču, a onda ga je gospodarica većega dijela tadašnje Europe imenovala nekom vrstom sudca u Mantovi u Italiji, gdje je ostao do 1768. Kocka mu je ipak bila draža od fotelje, pa se ubrzo uvukao u dugove i vratio, blago rećeno, neurednomu životu lutajući po Njemačkoj i Apenin-

iznimnim književnim talentom. Medin se istaknuo i kao prevoditelj **Voltaireova** spjeva *Henrijada* s francuskoga na talijanski, a s latinskoga je na talijanski (1774.) preveo spjev *Prozerpina ugrabljena* rimskoga pjesnika **Klaudija Kludijana** (**Ivan Gundulić** po tome je predlošku napisao svoju dramu *Prozerpina ugrabljena od Plutona*). Tomu Medina priređivači Casanovinih *Memoara* nazivaju Slavenom i Dalmatincem te točno navode mjesto njegova rođenja – Kastel-Lastva kod Budve (*Castell Lastua près Budua*), a spominje

Stjepan Zanović

se i u natuknici *Pustolovi* u talijanskoj enciklopediji iz 1930. Po kojoj su logici autori engleske inačice Wikipedije Medina proglasili Srbinom, ostaje mi samo nagađati. Vjerojatno po istoj onoj po kojoj se Medine u Budvi naziva pokatoličenicima iako u Kastel-Lastvi i danas imaju svoju zadužbinsku crkvu svetoga Vida uza koju su se pokopavali i uza koju su pravoslavci ubili **don Franu Medina** te iako se zna da su Medini koji su u Kastel-Lastvi odbili prijeći na pravoslavlje, morali izbjeći u Budvu. Tim je to luđe jer srpska vrela navode predaju po kojoj su Medini podrijetlom Španjolci. Zašto bi u do XVIII. stoljeća posve katoličkoj Kastel-Lastvi, potomci španjolskih doseljenika posta-

jali pravoslavcima, ostaje kao tema za novu epizodu serije *Dosje X*. Napomenimo da iz roda Medin potječe još jedan pustolov. Za razliku od svojega starijeg prezimenjaka, taj je svoje pustolovine znao unovčiti. Riječ je o vlasniku rudnika srebra i zlata u Nevadi u SAD-u te dobrotvoru budvanskih katoličkih crkava **Marku Medinu** (1824. – 1901.), potomku budvanskoga gradonačelnika, inače uglednoga budvanskoga trgovca **Antona**. Zadranima je vjerojatno poznat glasoviti agronom **Ante Medin** (1926. – 2003.), rođeni Budvanin, koji je, među ostalim, pospješio proizvodnju domaće breskve i maraske.

Brat po kocki i pustolovina-
ma Tomi Medinu bio je Bud-

vanin **Stjepan Zanović** (1751. – 1786.), svojevrsna kombinacija Casanove, Jamesa Bonda i baruna Münchhausena. Taj se neobičan svat lažno predstavljao kao nasljednik Skenderbega, car Šćepan Mali, grof Warta, vojvoda svetoga Save, despot Grude, gospodar Babindola itd. I on se družio s Casanovom, ali je i hinio da je napisao **Rousseauova** djela živeći između ložnica svojih ljubavnica i kockarnica. „Njegova biografija i njegov opus iskupljuju svu dosadu zaslužnih mu prethodnika“, nadahnuto o njemu zbori Slobodan Prosperov Novak. Možda je upravo zbog obilja različitih biobibliografskih podataka o Zanoviću u našoj ne samo općoj, nego i kulturnoj javnosti razmjerno nepoznata činjenica da se ime toga Budvanina bilježi u jednome od najglasovitijih romana XX. stoljeća, u romanu *Berlin Alexanderplatz* (1929.) njemačkoga književnika **Alfreda Döblina**. Zanović se spominje već u prvome poglavlju romana kad glavni lik Franz Biberkopf, nakon što je izašao iz zatvora odsluživši četverogodišnju kaznu zbog ubojstva svoje djevojke Ide, iz usta dvaju Židova sluša upravo Zanovićevu životnu priču.

Jezik budvanskih književnika

Posebno je zanimljiv jezik budvanskih znanih i neznanih književnika. Pišući o *Budvanskoj pjesmarici*, **Franco Fancev** navodi kako se u njoj miješaju čakavske i štokavske značajke. To je djelo iz XVII. stoljeća ikavsko, o čemu svjedoče primjeri *likarom*, *mriže*, *nediljni*, *pisni*, *virni* (u istome je razdoblju zapisano i nekoliko pjesama anonimnih autora koje su također ikavske). Čakavske se značajke u *Budvanskoj pjesmarici* ogledaju u primjerima kao što je *rojenja* (štokavski bi

bilo rođenja) ili arhaizmu *dvanadesetu* (srodan je arhaizam zabilježen u južnočakavskim govorima). Čak i da nije riječ o domaćim jezičnim elementima, oni su pokazatelj težnje za zajedničkim književnim jezikom južnohrvatskih prostora od Zadra do Bara. No, neke se značajke koje su danas češće u čakavskim govorima bilježe i u djelima budvanskih književnika i u zapisima mjesnoga govora. Tako je glagolski pridjev s očuvanim završnim *l* (npr. *vidil, poginil*) u Budvi i Paštrovićima zabilježen i u XIX. stoljeću, a da je riječ o starijemu jezičnom sloju, svjedoči podatak da **Marin Držić** u svojim komedijama upravo te primjere stavlja u usta Bokelja. Danas su ti primjeri rijetki i među južnim čakav-

cima, tj. čuvaju se isključivo na Visu. Nadalje, u pokladnim pjesmama Antuna Kojovića zabilježena je promjena $m > n$ (*kin, utron, znan*), također česta u zapadnim štokavskim i čakavskim primorskim govorima, dakle ponovno na hrvatskome jezičnom prostoru.

Dašak optimizma unatoč hrvatskoj psihopatologiji

Sve te jezične i kulturološke poveznice pokazuju kako je Budva nedvojbeni dio hrvatskoga kulturnog prostora. Da to, nažalost, ne shvaćaju ni mnogi Hrvati, pokazuje podatak da se u mrežnoj inačici Proleksis enciklopedije pod natuknicom *Crnogorska knji-*

ževnost uz Budvanina Antuna Kojovića nalaze i Bokelji **Antun** i **Matija Zmajević**, **Ivan Antun Nenadić** i mnogi drugi Hrvati. Štoviše, na neujednačenosti u toj enciklopediji upućuje, primjerice, podatak da se **Vicko Bolica Kokoljić** navodi pod natuknicom *Crnogorska književnost*, a u zasebnoj ga se natuknici naziva hrvatskim pjesnikom. Srećom, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore od svojega osnutka ustrajno radi na promicanju djela hrvatskih književnika iz današnje Crne Gore (nedavno je objavljena knjiga izabranih djela Ivana Antuna Nenadića) te ih tako uklapaju u ishodišnu hrvatsku kulturu koliko god hrvatska kulturna javnost šutjela o tome.

Rasvjetljavanje glagoljice u Boki kotorskoj

Tekst:

Nikola Dončić

Fotografije:

Radio Dux

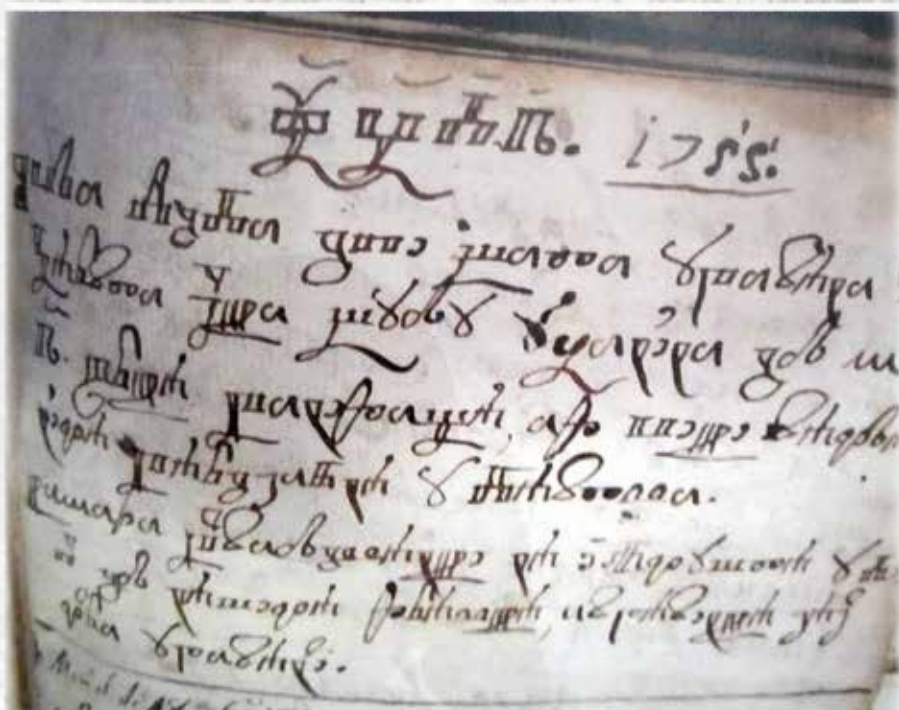
Predavanja i inscenacija o glagoljici, u sklopu programa „Dani glagoljice u Boki kotorskoj“, održani su 11. svibnja u samostanu sv. Nikole na Prčanju.

Za organizaciju dvodnevnog programa, koji je obuhvatio i fototipsku izložbu „Glagoljica u Boki kotorskoj“ i tečaj pisanja glagoljice za djecu i odrasle, zaslužni s Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, Udruga glagoljaša Zadar, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru i Mala škola glagoljice OŠ „Sveti Filip i Jakov“ iz istoimenoga grada.

U samostanskom klaustoru na Prčanju govorili su ugledni hrvatski povjesničari, upoznavši publiku s osnovama ovoga jedinstvenoga hrvatskog pisma te iznijeli citav niz povijesnih i kulturnih potvrda koje glagoljicu snažno vezuju uz Boku kotorsku.

Dr. Grozdana Franov Živković s Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademi-

„Na ovom području nastao je poseban oblik glagoljskog pisma, od kraja 14. stoljeća kurzivno pismo kojim su pisani mnogi glagoljski i hrvatski spomenici, hrvatski pravni spisi, zapisi, zbornici tekstova, matične knjige i ostalo“

je znanosti i umjetnosti rekla je kako se glagoljica u Boki kotorskoj tek nedavno počela intenzivno istraživati, ali kako su pronađeni glagoljski spomenici pisani ustavnom i kurzivnom glagoljicom, kao i brojni podaci u arhivskim dokumentima. Istraživanja bi, naglasila je, mogla rasvijetliti puno toga o glagoljici, glagoljaštvu i povijesti Boke kotorske.

„Na ovom području nastao je poseban oblik glagoljskog pisma, od kraja 14. stoljeća kurzivno pismo kojim su pisani mnogi glagoljski i hrvatski spomenici, hrvatski pravni spisi, zapisi, zbornici tekstova, matične knjige i ostalo. Godine 2013. u Župnom dvoru u Donjoj Lastvi pronađeno je nekoliko matičnih knjiga pisanih na glagoljici kurzivom. Pronašao ih je **Dragan Rajčević**. Početak tih matičnih knjiga pisan je glagoljskim kurzivom, a započete su 1755. godine”, navela je Franov Živković dodavši kako su pronađena i dva glagoljska misala **Dragutina Parčića** u župi Škaljari, a smatra da zasluga za mnoge podatke pripada **dr. Lenki Blehovej Čelebić**, koja tvrdi da je jako puno glagoljaša bilo u srednjem vijeku na ovom području.

Glagoljica je jedan od hrvatskih nacionalnih simbola, kulturnog identiteta i prepoznatljivosti u svijetu, ističe ona,

objašnjavajući kako posebnost hrvatske glagoljice leži u tisućugodišnjem kontinuitetu jer je jedino na hrvatskome području glagoljica opstala od svojih početaka do danas.

Franov Živković zaključila je predavanje nabrojivši svećenstvo koje je pisalo na glagoljici, spomenuvši **Vicka Zmajevića, Nikolu Kotoranina, Antu Gregovića, Grgu Banjića, Antu Matulića, Josipa Paštrovića, Petra Rakamarića** te **Josipa Marčelića**.

Prof. dr. Ivica Vigato sa Sveučilišta u Zadru i član Udruge glagoljaša Zadra, govoreći na temu „Glagoljska grafija na primjerima bokokotorskih spomenika”, predstavio je razlike između ustavnog i kurzivnog pisma. Istaknuo je da se ustavno pismo može prepoznati kada se pravilno mogu

podijeliti slova na dva jednaka dijela. Kurzivno pismo, objasnio je, nastalo je zbog potrebe brzog pisanja, a neka slova razlikovala su se između ustavne i kurzivne glagoljice.

Govorio je o odnosu fonema i grafema, ligaturama, ornamentici, jezičnim posebnostima, naglašavajući kako su svećenici nekad ukrašavali svoj rukopis u krstionicama i drugim spisima.

„Rekognicija relikvijara iz zadarske katedrale sv. Stošije. Kako je nanovo pronađen sv. Krševan? (arheologija relikvijara – nove spoznaje o relikvijaru glave istoga sveca u kapeli relikvija katedrale sv. Tripuna u Kotoru)” naziv je predavanja kojim je **prof. dr. Ante Uglešić** sa Sveučilišta u Zadru govorio o zamjeni relikvija sv. Krševana i sv. Donata.

„Prema podacima dobivenim rekognicijom relikvijara, to je najvjerojatnije bilo tijekom mletačkog rata u prvoj polovini 14. stoljeća. Pri identifikaciji i povratku kostiju na njihova mjesta gdje su inače stajala, došlo je do nehote zamjene tijela sv. Krševana i sv. Donata. Istraživajući, pokušali smo utvrditi gdje je kovčeg s kostima sv. Donata bio skriven. To je upravo moglo biti u crkvi sv. Trojstva koja od 15. stoljeća nosi ime sv. Donata”, naveo je Uglešić.

Na galeriji u podu sjeverne apside postoji skrivena prostorija s vlastitom kalotom koja je prekrivena, a to je, objasnio je Uglešić, moglo biti idealno mjesto za skrivanje i privremeni smještaj relikvija sv. Krševana u spomenutom vremenu. U isto vrijeme, dodaje, tamo su mogle biti pohranjene kosti sv. Donata, kao i sve druge zadarske relikvije.

Rekognicije relikvijara iz zadarske katedrale sv. Stošije provedene su dva puta, 2020. i 2021. godine. Rekognicijom su obuhvaćena 34 relikvijara, 33 iz katedrale sv. Stošije i jedan u vlasništvu zadarskih benediktinki koji potječe iz nekadašnje crkve sv. Marije Velike. Tri relikvijara, navodi dalje Uglešić, čuvaju se u tre-

zoru Zadarske nadbiskupije, dok su ostali smješteni u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru. Najstariji inventar zadarske katedrale sastavio je zadarski knez **Alessandro Zorzi** 1427. godine.

„Prvi u nizu je relikvijar glave sv. Krševana koji je jedan fratara otuđio i odnio u Kotor. Bio je u obliku škrinjice i izrađen od srebra s pozlatom. Drugi u nizu, na Popisu inventara iz 1427., bio je u obliku ruke sv. Krševana, dar hrvatsko-ugarskog kralja **Kolomana** s početka 12. stoljeća. Bio je od zlata, a njegov nosač od srebra i pozlaćen”, rekao je Uglešić, zaključivši kako postoji podatak da je taj relikvijar prodat 1780. godine zbog nedostatka sredstava za rekonstrukciju krova katedrale i ostale radove u njezinoj unutrašnjosti.

Kustosica Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru **dr. Ana Jordan Knežević** istaknula je posebnu umjetničku vezu i bliskost Kotora i Zadra u zlatarstvu.

Objašnjavajući tu poveznicu djelovanjem kotorskih zlatarskih majstora u Zadru tijekom srednjeg vijeka, što je i naziv njezina predavanja, naglasila je kako su najvrjednije umjetnine u zadarskom postavu djela kotorskih majstora.

„Jako puno kotorskih majstora radilo je u Zadru. Bili su

Igrokaz u režiji **prof. dr. Mirka Đinđića** „Pisane riči *našim slovima* ne govorite nikomu – biskupi glagoljaši podrijetlom iz Boke kotorske: Vicko Zmajević, Antun Tripković i Nikola Modruški Kotoranin“, odigran je nakon predavanja, u izvođenju Teatra „Kuntrata“ iz Sv. Filipa i Jakova.

Predavanjima i inscenaciji o glagoljici prisustvovali su generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru **Jasminka Lončarević**, kancelar Kotorске biskupije **don Robert Tonsati**, prćanski župnik **don Željko Pasković**, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore **Zvonimir Deković**, predsjednica Ogranka Matice hrvatske u Boki kotorskoj **Marija Mihalićek** te **Adrijan Vuksanović**, zastupnik u Skupštini Crne Gore i predsjednik Hrvatske građanske inicijative, kao i njezin potpredsjednik **Ilija Janović**.

Moderatorica programa bila je **prof. Danijela Deković**, dok su pokrovitelji Zadarska županija i Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

ugledni plemići. Oni su cirkulirali i dalmatinskom obalom. Isto tako su brojni Zadrani, koji su bili ugledni majstori, radili u Dubrovniku i Kotoru”, navela je Jordan Knežević.

Prosperitet i razvoj zadarske zlatarske radionice veže se za 13. i 14. stoljeće.

„Zadarsko područje ima najraznovrsnije relikvije, u obliku glave, ruke, noge, stopala, škrinjice, biste. Svi zadarski relikvijari imaju postolje za razliku od kotorskih”, objasnila je Jordan Knežević i istakla kako se od kotorskih majstora koji su radili u Zadru ističu **Stjepan Petrov, Pavao Petrov, Juraj i Jakov**.

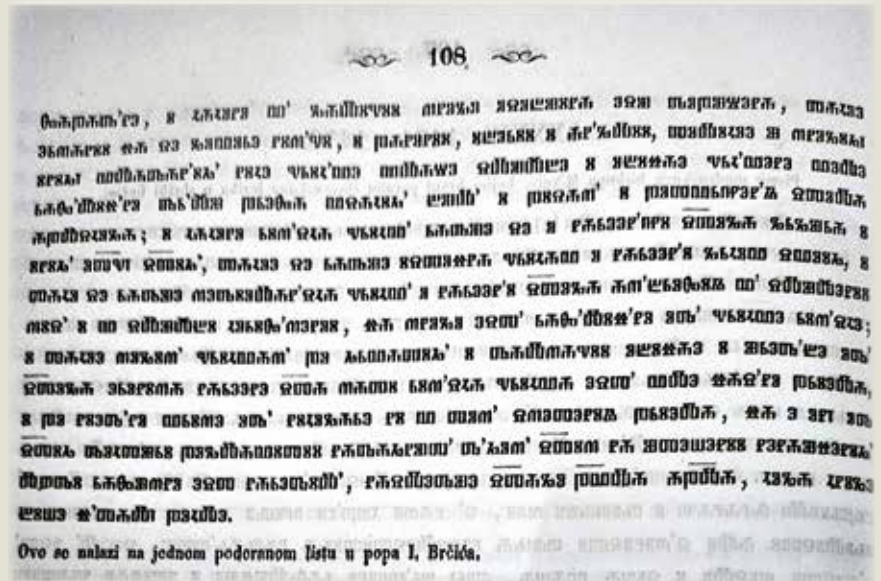

Fototipska izložba „Glagoljica u Boki kotorskoj“

Predavanjima i inscenaciji o glagoljici prethodilo je dan ranije otvorenje fototipske izložbe „Glagoljica u Boki kotorskoj“ u Domu kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi. Autori izložbe su **dr. Grozdana Franov Živković**, **prof. dr. Ivica Vigato** i **prof. Danijela Deković**.

Predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore (HNVCG) **Zvonimir Deković** izrazio je zahvalnost autorima izložbe i predavačima projekta „Dani glagoljice u Boki kotorskoj“, dok je **prof. Ana Vuksanović**, tajnica HNVCG, govorila o postignućima autora, posebno se osvrćući na njihova otkrića na polju glagoljice u Boki kotorskoj.

Podsjetila nas je na rad dr. Grozdane Franov Živković, objavljen u „Kotorskom zborniku“, u kojem se o podrijetlu glagoljice u Kotorskoj biskupiji navodi kako je načinjen povijesni pregled glagoljaštva po svim bokokotorskim župama za koje su pronađeni po-

daci, raspoređeni po dekana-
tima.

„Iako Boka kotorska pri-
pada području u kojem se u
prošlosti više upotrebljavala
hrvatska ćirilica (bosančica,
bosanica, poljičica), poda-
ci pokazuju da se u većini
župa paralelno upotreblja-
vala i glagoljica. U mnogim
župama su pronađeni tiska-
ni misali i brevijari ili postoje
podaci da su župnici govorili
misu iz tih tiskanih glagolj-
skih knjiga. Dokazi da su u
bokokotorskim župama dje-

Hrvatske u Kotoru **Jasmin-
ka Lončarević, don Milidrag
Janjić**, predsjednica Ogran-
ka Matice hrvatske u Boki
kotorskoj **Marija Mihaliček**,
kao i **Adrijan Vuksanović**,
zastupnik u Skupštini Crne
Gore i predsjednik Hrvatske
građanske inicijative.

„Dani glagoljice u Boki ko-
torskoj” započeli su tečajem
glagoljice u Osnovnoj školi
„Drago Milović” u Tivtu.

lovali školovani glagoljaši s
drugih područja, npr. zadar-
skog, krčkog, splitskog, koji
su u svojim župama stekli
solidno glagoljsko osnovno
obrazovanje, koje su kasni-
je usavršavali u glagoljskim
sjemeništima u Priku pokraj
Omiša ili zadarskome glago-
ljaškom sjemeništu Zmajević,
pokazuju također da se u nji-
ma glagoljalo.”

Otvorenju izložbe, između
ostalih, prisustvovali su ge-
neralna konzulica Republike

In memoriam

U sjećanje na Gracijelu Čulić

Piše: **dr. sc. Domagoj Vidović**
Fotografije: **privatna arhiva**

Mogla je biti bilo koja zima između 2007. i 2011. kad mi je pod ruke došao 14. broj časopisa „Onomastica Jugoslavica”. U tome sam razdoblju polako uređivao doktorsku radnju i u stankama između pisanja čituckao onomastičke članke. Oko mi je zapelo za članak „Struktura antroponimije Boke kotorske u XIV. i XV. stoljeću”. Kako sam u to doba već polako sastavljao i „Mali povijesni rječnik osobnih imena stolačkoga kraja”, nakon nekoliko sam pročitanih rečenica shvatio da će mi članak meni dotad nepoznate autorice (jer ipak bijah tek početnik) postati nezaobilaznim štivom u nekoliko idućih godina. Način na koji je **Gracijela Čulić** ustrojila i obradila antoponomastičku građu od tada mi je do danas ostao predloškom za sve buduće radove.

Desetak godina poslije (2018.) pružila mi se prigoda da dođem u Kotor. Preko kolegice Maje Katušić došao sam do telefonskoga broja profesorice Čulić te sam joj se odlučio javiti i zaiskati pomoć u arhivskome radu. Telefon je zazvonio i kad sam začuo glas s druge strane žice, pomislio sam da je riječ o profesoričinoj

„Povijesne su potvrde osobnih imena iz Kotora među najstarijima na hrvatskome jezičnom području. U znak zahvale na predstavljanju sam 11. prosinca 2019. u Kotoru poklonio profesoricu primjerak ‘Rječnika’ javno istaknuvši njezine zasluge. Dvoranom se tad Kulturnoga centra ‘Nikola Đurković’ prolomio pljesak u znak zahvale za sve što je učinila”

nećakinji ili nekoj drugoj mlađoj osobi jer se u glasu čutjela velika životna radost. Bilo joj je iznimno drago kad je shvatila da se netko iz Zagreba zanima za njezin rad. Dogovorili smo susret u hotelu Vardar u Kotoru 17. studenoga 2024. u 11 sati, po starome običaju deset dana unaprijed jer kad ljudi zadaju riječ, onda ne treba potvrđivati odgovor. Kad sam ušao u hotelsku kavau, odmah smo se prepoznali i razmijenili nekoliko kurtoznih riječi. U trenutku sam shvatio da je ondje poznaju apsolutno svi, od osoblja do posjetitelja, i da ondje ima poseban tretman. U tih satak vremena ona je bila moj *vođ po Kotoru*, od znamenitosti, preko ljudi do škeraca koje su njoj prepričavali i u kojima je i sama sudjelovala. Ostao sam zapanjen njezinim umijećem pripovijedanja i glume te se i danas smijem njezinu nalijevanju vode u gorko piće a da to, dakako, nitko nije primijetio i namigivanju kad bi htjela prenijeti kakvu zgodu koja se ticala osobe koja bi upravo prošla kroz vrata. Na odlasku mi je poklonila nekoliko svojih radova i knjigu „Antroponimija Boke kotorske (od prvih pisanih spomenika do kraja XIX. vijeka)” prepričavši mi pritom s kakvim se sve, da se tako izrazim, izvanjezičnim okolnostima suočavala u razdoblju dok je pisala doktorat.

Navedena je knjiga zamijenila na momem kantunalu 14. broj „Onomastice Jugoslavice”, postala mi je temeljnim vrelom za antroponomastička istraživanja u Boki kotorskoj te novim uzorom za pisanje radova. Odgovorno tvrdim da je riječ o jednome od najvrednijih djela hrvatske antroponomastike. Knjiga je tim vrednija jer je nastajala u ratnome vihoru tijekom kojega su se bokeljski Hrvati našli uza samu

crtu razgraničenja. Iako se u tome razdoblju vrlo lako gubila glava, profesorica je Čulić vlastito ljudsko dostojanstvo branila i obranila perom. Teškim okolnostima unatoč nije se ogriješila ni o jedno znanstveno načelo, a onaj tko zna čitati, u toj knjizi vidi trajan spomenik hrvatstvu u Boki kotorskoj, njegovu prožimanju sa supstratnom i adstratnom romanskom kulturom (koju su Hrvati ne samo očuvali nego i ugradili u vlastiti identitetski kod) te jasnu razliku između hrvatskoga, crnogorskoga i srpskoga antroponimnoga fonda. Tim me je više pogodio izbor hrvatskoga jala kojim se pokušalo umanjiti zasluge te velikanke hrvatske onomastike. Potrudio sam se stoga da tu nepravdu osobnu ispravim. Zgoda mi se pružila već dogodine kad sam u sklopu gostovanja u Boki kotorskoj odlučio predstaviti „Rječnik suvreme-

nih hrvatskih osobnih imena”. Bila je to prigoda da se istaknu profesorice zasluge iz područja povijesne antroponomastike. Povijesne su potvrde, naime, osobnih imena iz Kotora među najstarijima na hrvatskome jezičnom području. U znak zahvale na predstavljanju sam 11. prosinca 2019. u Kotoru poklonio profesorici primjerak *Rječnika* javno istaknuvši njezine zasluge. Dvoranom se tad Kulturnoga centra „Nikola Đurković” prolomio pljesak u znak zahvale za sve što je učinila.

O znanstvenome radu Gracijele Čulić bit će prigode još mnogo puta govoriti. Ovdje sam tek naznačio nekoliko osobnih prizora iz susreta s tom krhkom ženom mlada duha i vedra srca s kojom je bilo tako lako razgovarati i još se lakše smijati, a najlakše je bilo od nje učiti. Kako je onda zaboraviti?

Prof. dr. Gracijela Čulić (1936. - 2024.)

UKotoru je 10. svibnja preminula **prof. dr. Gracijela Čulić**, jedna od osnivačica Katedre za talijanski jezik Sveučilišta Crne Gore. Profesorica Čulić je svjedok i akter kulturnog i intelektualnog života grada Kotora te autorica brojnih znanstvenih radova i monografija.

Čulić je rođena u Kotoru, gdje je završila osnovnu školu, a zatim i gimnaziju.

Diplomirala je 1960. godine francuski jezik i književnost i talijanski jezik, a njezin interes za lingvistička istraživanja još tijekom studija finaliziran je diplomskim radom pod naslovom „Romanski elementi u govoru Kotora i Dobrote u arhivskim dokumentima i literaturi”.

Nakon diplomiranja jednu godinu provela je na studijskom boravku u Nancyju, kao stipendistica Vlade Francuske, gdje stječe uglednu diplomu Ministarstva vanjskih poslova i Ministarstva obrazovanja Francuske.

Svoje prvo zaposlenje prof. dr. Gracijela Čulić imala je u Gimnaziji Kotor, gdje je predavala francuski, talijanski i latinski jezik. Na Interuniverzitetnom centru za postdiplomske studije u Dubrovniku magistrirala je 1982. godine na temu „Antroponimija i toponimija u objavljenim arhivskim dokumentima Boke kotorske i Crnogorskog primorja”.

Radila je na Fakultetu za pomorstvo u Kotoru, a uz angažman u nastavi predano je radila kao lektorica i tehnička urednica Zbornika ove viso-

koškolske ustanove. Radeći zatim u Pomorskoj biblioteci pokrenula je bibliografski rad čiji je rezultat kvalitetna izdavačka produkcija Fakulteta za pomorstvo.

Doktorsku disertaciju pod naslovom „Antroponimija Boke kotorske” uspješno je obranila na Sveučilištu u Beogradu pod mentorstvom **prof. dr. Radojice Jovičevića**.

Napisala je knjigu „Ime - znak života”.

Radeći na Fakultetu za turizam i hotelijerstvo u Kotoru i Filološkome fakultetu u Nikšiću, utemeljuje talijanistiku i postaje jedna od osnivačica Katedre za talijanski jezik Sveučilišta Crne Gore.

Čulić je imala značajnu ulogu u nastanku Festivala kazališta za djecu u Kotoru,

a petnaestak godina bila je aktivna u Upravnom odboru Pomorskog muzeja u Kotoru. Rješenjem Vlade Republike Crne Gore imenovana je za članicu Upravnog odbora Narodnog muzeja Crne Gore, u listopadu 2003. godine.

Dobitnica je najvišega općinskog priznanja Kotora, nagrade „21. novembar”, kao i brojnih priznanja i nagrada za svoj profesionalni i društveni angažman. Sudjelovala je i u osnivanju Ogranka Matice hrvatske u Boki kotorskoj.

Umirovljeničke dane profesorica Čulić provodila je u rodnome Kotoru, aktivno sudjelujući u društvenome i kulturnome životu grada.

Gracijela Čulić pokopana je na Gradskome groblju u Kotoru.

Radoslav Tomić

Najveći poznavatelj sakralne i svjetovne umjetničke baštine Boke kotorske

Piše: **don Robert Tonsati**
Fotografije: **Boka News,**
galum.hr

Danas je preminuo akademik **Radoslav Tomić**. Za njega ne bih rekao da je bio „jedan od najvećih”, već najveći poznavatelj sakralne i svjetovne umjetničke baštine Kotorske biskupije i Boke kotorske. Iako se po najprije bavio proučavanjem Dalmacije, Boka mu je bila velika ljubav i nadahnuće i njoj je posvetio brojna znanstvena djela. Neću nikada zaboraviti s koliko je entuzijazma, oduševljenja i emocije govorio na promociji **Butorčevih** djela u palači Milesi prošle godine u Splitu da bi, nakon što se tema promijenila, promijenio način govora u akademski suzdržaniji, premda i dalje raskošan izražaj.

Poznao je i umjetnike i naručitelje, i bokeljske obitelji i rodoslovlja. Volio je naše svece. Shvaćao je ishodišta, ali i veze i niti koje su se isprepletale između Boke i ostatka svijeta, razumio je tkanje koje je Boku oblikovalo u kulturnom i duhovnom smislu. Metodično i sveobuhvatno proučavao je izvore, ne samo literaturu, čitao je stare pisce i suvremene autore. Da je, kojim slučajem, njegov doprinos bio samo monumentalna izložba i katalog *Zagovori sv. Tripunu* u Klovićevim dvorima, imali bismo razloga biti mu neizmjereno zahvalni, ali on je učinio puno više.

„Boka je izgubila još jednog iskrenog ljubitelja i poznavatelja, znanstvenika prve klase, koji ju je ljubio nesebično i bez ikakvog koristoljublja”

Boku je volio, i ta ljubav očituje se u znanstvenom akumenu i metodičkom, plodnom i raznovrsnom djelu. Znao je sve crkve i njihove sakristije, palace i zvonike. Rado je svoje znanje dijelio s kolegama i trudio se upoznati ih s bogatstvom koje je ovdje osuđeno na ravnodušnu površnost. Pristupačan u komunikaciji, ugodan sugovornik i slušatelj. Gospodin po ponašanju. Vješt govornik bez trunke umišljenosti i ispraznosti.

Zadnji nastup u Boki, unatoč slabom zdravlju, bilo mu je maestralno predavanje o Zmajevićima na znanstvenome skupu u Kotoru. Posljednji nastup o Boki izvan Boke

trebao je biti zimus u Dubrovniku, na promociji Butorčevih djela, ali na žalost zbog prometne nesreće nije uspio doći. Bio je svjestan svoje bolesti i činjenice da su mu dani odbrojani, ali ni ta spoznaja ni mukotrpane terapije nisu ga odvrćali da o Boki govori kad je to bilo moguće.

Okupio je stručnjake za izradu monografije o sv. Eustahiju, ali na žalost nije dočekao da se ta ideja ostvari.

Boka je izgubila još jednog iskrenog ljubitelja i poznavatelja, znanstvenika prve klase, koji ju je ljubio nesebično i bez ikakvog koristoljublja.

U raj povelj ga anđeli!

Akademik Radoslav Tomić (1957. - 2024.)

Izvor: HAZU

U nedjelju, 17. ožujka, u Splitu je u 68. godini života umro **akademik Radoslav Tomić**, hrvatski povjesničar umjetnosti, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Rodio se 1. ožujka 1957. u Splitu. Diplomirao je povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1982., magistrirao 1988. godine na temu *Poljica - prostor i spomenici*, a doktorirao 1994. na temu *Barokno kiparstvo u mramoru na području Dalmacije*. Usavršavao se u Italiji, Njemačkoj i Austriji. Radio je kao kustos u Muzeju grada Splita od 1983. do 1986., od 1986. do 1998. radio je u tadašnjem Regionalnom zavodu za zaštitu

spomenika kulture kao konzervator savjetnik. Od 1998. bio je zaposlen u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu, gdje je od 2011. bio znanstveni savjetnik u trajnom zvanju. Od 1997. do 2014. predavao je *Umjetnost baroka* na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, gdje je izabran u zvanje redovitog profesora u trajnome zvanju. Predavao je i na sveučilištima u Zagrebu i Splitu.

Redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Razredu za likovne umjetnosti bio je od 2010., a od 2004. bio je član suradnik. Od 2023. bio je voditelj Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU-a u Splitu.

Bio je autor ili koautor brojnih knjiga, među kojima se izdvajaju: *Barokni oltar i skul-*

ptura u Dalmaciji (1995.), *Trogirska slikarska baština* (1997.), *Splitska slikarska baština* (2002.), *Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji* (2002.), *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije - Slikarstvo* (Zadar, 2006.), *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije - Kiparstvo II* (Zadar, 2008.), *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku* (2014.), *Vrboska i njezine znamenitosti* (urednik i koautor; 2016.), *Zborna crkva sv. Vlaha u Dubrovniku* (koautor, 2017.) i *Znakovi identiteta. Sveci zaštitnici u umjetnosti 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovačkoj Republici* (2022.).

Bo je autor ili koautor mnogih izložbi, među ostalim i izložbi *1000 godina hrvatske skulpture* (Zagreb, 1991.), *Hrvati: vjera, kultura, umjetnost* (Vatikan, 1999.), *Dominikanci u Hrvatskoj* (Zagreb, 2008. -2009.), *Zagovori sv. Tripunu. Umjetnička baština Kotorske biskupije* (Zagreb, 2009. - 2010.), *Milost susreta. Umjetnička baština Franjevačke provincije sv. Jeronima* (Zagreb, 2010. - 2011.), *Tizian Tintoretto Vernoese. Veliki slikari renesanse* (Zagreb, 2011.), *Sveto i profano slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj* (Zagreb, 2015.), *Umjetnine iz privatnih zbirki Srednje Dalmacije* (Split, 2016.), *Vlaho Bukovac* (Zagreb, 2018.).

Sudjelovao je u uređenju Zbirke crkvene umjetnosti župne crkve u Omišu, u Sutivanu na Braču, u Splitu i Muzeja crkvene umjetnosti u Kotoru.

Zaljev svetaca

Vjernici Boke kotorske slavili bl. Ozanu, sv. Leopolda i BDM Pomoćnicu kršćana

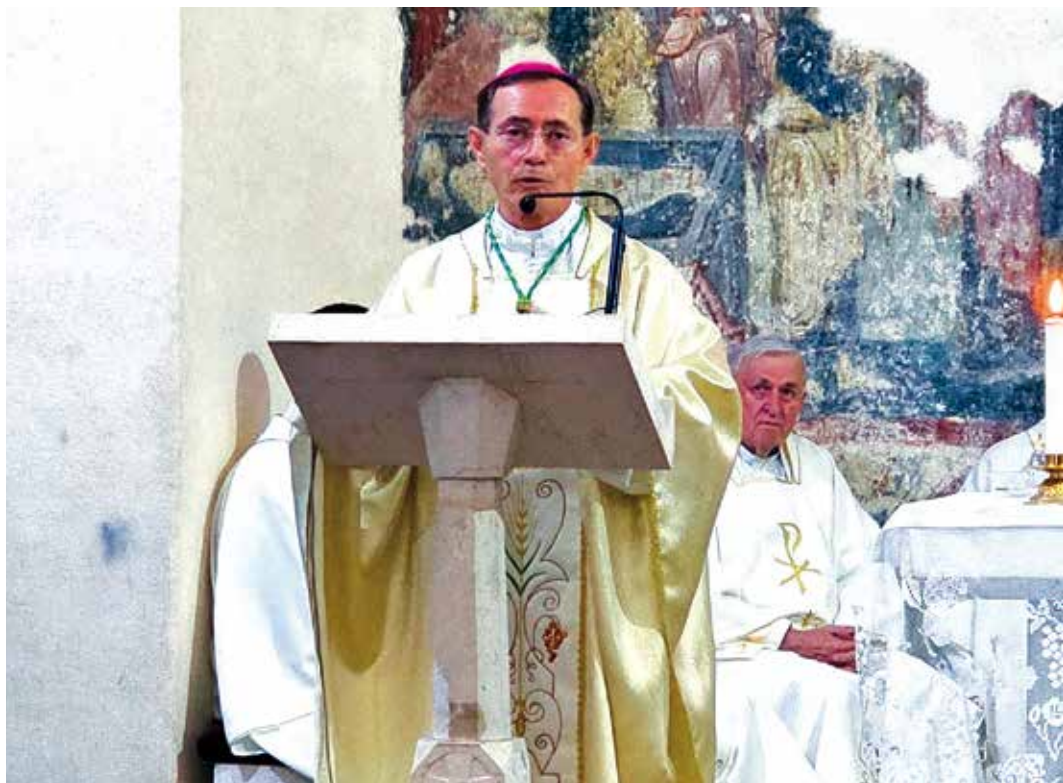
„Sveci i blaženici Kotsorske biskupije svoje su živote posvetili Bogu, molitvi, euharistiji, ispovijedi te bismo mi, kao vjernici današnjice, trebali puno više svoga vremena odvojiti za Boga i svoju vjeru svjedočiti djelima”

Izvor:
Kotorska biskupija

Blagdan blažene Ozane u Kotoru

Svečanim misnim slavljenima, molitvom pred blaženičinim relikvijama i trodnevnicom proslavljen je blagdan bl. Ozane Kotsorske, suzaštitnice grada Kotora. Proslavi blagdana prisustvovali su brojni hodočasnici, a središnje misno slavlje predvodio je **mons. Rrok Gjonleshaj**, apostolski upravitelj Kotsorske biskupije.

U subotu, 27. travnja, u crkvi sv. Marije od Rijeke (Koleđate) slavljene su četiri svete mise u čast bl. Ozane. Jutarnju misu u 8 sati služio je **don Željko Pasković**, župni upra-

vitelj Prčanja i Stoliva. Misu u 10 predslavio je **don Robert Tonsati**, kancelar biskupije i župnik Mula u zajedništvu s **don Antom Dragobratovićem**, župnim upraviteljem Kotora i župnikom Dobrote.

Don Tonsati govorio je u homiliji o svetačkim darovima bl. Ozane, istaknuvši dar mudrosti i savjeta, njezinu vjeru življenu u odricanju od svijeta, te potpunu predanost štovanju Kristove muke. Pjevao je župni

zbor kotorske katedrale, a Božju riječ čitale su sestre dominikanke koje su sa štovateljima bl. Ozane iz Korčule i djecom iz Dječjeg vrtića „Bl. Hozana“ iz Šibenika hodočastile u Kotor.

Nakon svete mise hodočasnici iz Litve, predvođeni **biskupom Eugenijusom Bartulisom**, biskupom Šiauliaija, pjevali su i molili se pred blaženičinim neraspadnutim tijelom. **Don Hrvoje Kатуšić**, župnik Vele Luke, slavio je misu u podne sa svojim župljanima

koji su također tog dana hodočastili u Zaljev svetaca.

Središnje euharistijsko slavlje predvodio je Rrok Gjonleshaj, apostolski upravitelj Kotorske biskupije, u zajedništvu s biskupijskim svećenicima. „Blažena Ozana posvetila se u potpunosti puku, u pokori, molitvi. Ona se zatvorila da bi mogla Bogu govoriti o nama. Govorila je Bogu o nama, jer se molila, a onda i nama preko molitve. Danas nam je teško moliti, biti u crkvi, biti zatvorenima u jednom prostoru ili zatvoriti se u našu nutrinu i biti sami s Bogom. Ona je toliko godina bila u toj ćeliji, a

danas mi nemamo strpljenja biti u molitvi...“, rekao je nadbiskup, istaknuvši da su sveci i blaženici Kotorske biskupije svoje živote posvetili Bogu, molitvi, euharistiji, ispovijedi te da bismo mi, kao vjernici današnjice, trebali puno više svoga vremena odvojiti za Boga i svoju vjeru svjedočiti djelima.

Na kraju misnog slavlja, don Ante Dragobratović zahvalio je svima koji su sudjelovali u proslavi blagdana kotorske blaženice. Liturgijsko pjevanje predvodio je župni zbor pod ravnanjem **Andele Homen** uz orguljsku pratnju **s. Dragice Kuštre**.

Svečana proslava blagdana sv. Leopolda u Herceg Novom

Blagdan sv. Leopolda Bogdana Mandića svečano je proslavljen 12. svibnja u svečevu rodnome gradu Herceg Novom. Župljani i štovatelji ovoga skromnog franjevca kapucina za blagdan su se pripremali trodnevnicom u čast svecu, a uoči blagdana uz molitvu trodnevnicе i pobožnosti sv. Leopoldu vjernici su molili svečanu večernju. Središnje misno slavlje predslavio je **mons. Rrok Gjonlleshaj**, apostolski upravitelj Kotorske biskupije, a suslavio je **mons. Francis Assisi Chullikat**, apostolski nuncij, u zajedništvu s brojnim svećenicima.

Proslava blagdana započela je svetom misom u 8 sati u kapelici – svetištu sv. Leopolda. Misu je slavio župnik **don Siniša Jozić** koji je u homiliji istaknuo sv. Leopolda kao uzora poslušnosti, poniznosti i strpljivosti. Župnik Jozić istaknuo je kako današnji svetac po zavičaju i rodu pripada nama, a kao svetac svim narodima i svim vremenima. Njegov je život krasila vjera i

povjerenje u čovjeka temeljeno na iskustvu Božjega praštanja: „Gospodin prilazi čovjeku noseći mu milosrđe. Samo Bog može čovjeku oprostiti grijeh. Mi ljudi možemo oprostiti uvrede jedni drugima, no samo Bog popravljiva iznutra

naše narušene odnose s Njim i s drugima. Božje milosrđe najprije čovjeka iznutra ozdravlja, njegovo srce i dušu, pa tek onda mu daje i fizičko zdravlje. Korijen čovjekova nemira je u nutрини, u savjesti, a mir srca i savjesti može dati samo Bog.”

Don Siniša zaključio je homiliju citirajući misao sv. Leopolda: „Prolazi svijet sa svojim olujama, nepravdama i zlom. Samo je Bog vječan i svakome će dati plaću koju zaslužuje. Zbog toga se isplati svima biti dobar prijatelj.”

Misu u 10 sati predvodio je **don Željko Pasković**, župni upravitelj Prčanja i Stoliva, uz prisutnost svojih župljana koji su također tog dana hodočastili u Herceg Novi, a molitvenom zajedništvu pridružio se **don Robert Tonsati**. Don Željko je istaknuo u propovijedi sv. Leopolda kao onoga koji je bio blizu svakom čovjeku i svakom grešniku, koji nam pruža ruku pomoćnicu i koji nam daje snagu da idemo naprijed. „Sv. Leopold najprije prihvaća Božji poziv, a zatim kreće u nepoznato. Bog kroz život današnjeg sveca traži da imamo povjerenja u Oca nebeskoga, da mu vjerujemo, da mu dopustimo da djeluje u našem životu. Mislite li da je današnjem svecu bilo lako sjediti sve one godine i

sate u ispovjedaonici? I on je htio leći, odmoriti se, ali njegov duh je bio radostan. Kroz njegovu žrtvu mnogi su prvi put upoznali milosrdnog Oca”, rekao je propovjednik te pozvao okupljene da dublje promisle o svome vlastitom životu, razmatrajući svečev primjer, te da nastoje pronaći svoju vlastitu životnu svrhu koju im je Gospodin namijenio.

Uz veliko sudjelovanje župljana, kao i hodočasnika iz susjedne Dubrovačke biskupije, ponajviše iz župe sv. Nikole iz Cavtata te brojnih vjernika s područja Kotorske biskupije, središnje euharistijsko slavlje predvodio je barski nadbiskup i apostolski upravitelj Kotorske biskupije Rrok Gjonlleshaj, a suslavili su Francis Assisi Chullikatt, apostolski nuncij za Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu, svećenici Kotorske biskupije i župnik Cavtata **don Mato Karamatić**.

Nadbiskup Gjonlleshaj svoju je homiliju započeo mislima o značenju vjere u životu sv. Leopolda. „Vjere nema bez naviještanja riječi Božje, a naviještanja nema bez navjestitelja. Sv. Leopold bio je svjestan evanđeoskih riječi koje govore o poslanju 72 učenika: 'Žetva je velika, a radnika malo. Molite, dakle, gospodara žetve da pošalje radnike u žetvu svoju' (Lk 10,2). Ovaj veliki broj označava da je naviještanje evanđelja upućeno svim ljudima. To znači da evangelizacijsko poslanje ne uključuje samo uski krug odabranih ljudi, nego je to zadaća svakog kršćanina.” Nastavljajući govoriti o životu sv. Leopolda, mons. Rrok se osvrnuo na svečeve vrline kao dobrog pastira: pobožnost, poniznost, poslušnost i vjernost. „Današnji svetac dariva svoje vrijeme svima onima koji dolaze kod njega na ispovijed, razgovor, pouku ili traže savjet. Zato su ljudi sakrament pomirenja doživljavali kao susret

sa samim Bogom. Tu se nalazi Leopoldova veličina i njegovo darivanje svima nama jer je u snazi vjere činio čudesu u ispovjedaonici”, poručio je predslavitelj, a homiliju zaključio molitvom: „Stoga danas molimo: Gospodine, tvome se milosrđu žarko utječemo: zagovorom sv. Leopolda čuvaj nas od svih opasnosti života da bez zapreke idemo putem spasenja.“

Na kraju svete mise, mjesni župnik don Siniša Jozić pozdravio je okupljene hodočasnike i sav vjerni puk potičući ih da se ne umore prositi potrebne milosti i zagovor sv. Leopolda napomenuvši da je današnji svetac zaštitnik svih oboljelih od onkoloških bolesti. Zahvalio je također svima na sudjelovanju i pomoći pri organizaciji ovogodišnje proslave uz doprinose u materijalnim sredstvima, darovanom vremenu ili talentima kako bi se blagdan proslavio na svečan i dostojanstven način.

Okupljenima se također obratio i apostolski nuncij mons. Chullikatt koji je u svom pozdravu progovorio o skromnosti i jednostavnosti života sv. Leopolda, te uputio čestitku: „Svima vama ovaj kapucin je toliko drag zato što je sin ove zemlje i što je ovdje otkrio duhovni poziv upoznavši braću kapucine. Bio je prorok, apostol i prava slika Božja. Bio je niska stasa, ali je bio duhovni gorostas. Zato nikada ne smijemo suditi ljude po njihovu vanjskom izgledu. Molimo zagovor sv. Leopolda da postanemo sve sličniji njemu kao nositelji radosne vijesti drugima.“

Liturgijsko pjevanje predvodio je zbor župe sv. Jeronima pod ravnanjem **s. Antonije Vugdelije**.

Nakon svete mise uslijedila je procesija u kojoj su nošene relikvije sv. Leopolda, a svečanost je nastavljena zajedničkim druženjem i čašćenjem u župnom dvorištu.

Svetkovina Pomoćnice kršćana na Mulu

Svetkovina BDM Pomoćnice kršćana, nebeske zaštitnice župe Muo, svečano je proslavljena u petak, 24. svibnja. Svečanu misu predslavio je **vlč. Dragan Hrgić**, župnik župe sv. Josipa u Slatini, u zajedništvu sa svećenicima Kotorske biskupije, a za svetkovinu vjernici su se pripremili trodnevnicom.

U svojoj homiliji vlč. Dragan je tumačeći evanđeoski odlomak o čudu u Kani Galilejskoj naglasio kako se nedostatak vina opisan u ovome evanđelju može shvatiti i kao nedostatak radosti i životnog poleta koji se očituje u krizi vjere: „Vjera je stalno u krizi i prijeti opasnost da se ugasi ili da je izgubimo. Danas imamo sve, ali osjećamo da nedostaje nešto što daje kvalitetu, okus životu. Nedostaje radosti, entuzijazma, prijateljstva, blizine – to daje okus, miris, ukus našim danima i stvarima... Marija nas uči da se može krenuti iz početka, ponovno, da se može i s praznim posudama, da ni od čega može biti nešto, od maloga veliko, onda kada poslušamo Isusov glas.”

„Marija nas zagovara i vodi k Isusu, jedinome istinskom

izvoru radosti, koji može ispuniti prazne posude našeg života”, poručio je propovjednik, naglasivši Marijinu posredničku ulogu te istaknuvši da nas ona uvijek usmjerava na pravi put, k Isusu.

Na kraju misnog slavlja župnik **don Robert Tonsati** zahvalio je svima koji su dali svoj doprinos organizaciji ovogodišnje proslave, poseb-

no zahvalivši predvoditelju vlč. Hrgiću, koji je predvodio trodnevnicu i svečanu misu. Nakon mise uslijedila je procesija kroz središte mjesta, a nakon povratka vjernici su izvršili tradicionalni zavjetni prolaz ispod slike Pomoćnice kršćana i iskazali štovanje relikvijama. Skladnim pjevanjem slavlje je uvećao župni zbor kotorske katedrale kojim

je ravnala **Andela Homen** uz orguljsku pratnju **s. Dragice Kuštre**. Nakon mise i procesije, župljani i hodočasnici zadržali su se u druženju ispred crkve.

Prijepodnevnu misu predslavio je don Robert Tonsati, župnik, a koncelebrirali su **don Ante Dragobratović** i vlč. Hrgić. Don Robert je podsjetio u homiliji na okolnosti u kojima je slika Pomoćnice kršćana kao dar **biskupa Kalodere** donesena na Muo. „U prošlosti, kršćani su u velikim kušnjama – ratovima i bitkama, u kojima se odlučivala sudbina kršćanstva u Europi, Mariju zazivali kao pomoćnicu, tako

lja ispred prezbiterija, molili i pjevali. Trećeg dana trodnevne **Tomislav Krušlin**, vjeroučitelj iz Pregrade, pred-

stavio je svoju knjigu naslovljenu *Svetišta hrvatskoga naroda*. Krušlin je progovorio o iskustvu njegove obitelji koja je započela hodočastiti svetištima na području Hrvatske i okolice tijekom pandemije koronavirusa, nakon koje je nastala knjiga.

Na Duhovski ponedjeljak koji je ove godine prethodio samoj trodnevnicu, župnik je slavio misu za sve žive i preminule ribare i pomorce. Nakon mise upriličen je blagoslov mora, mreža i barki: vjernici su se u procesiji s pjesmom uputili do muljanske rive, gdje su sudjelovali u obredu blagoslova. Ovaj običaj blagoslova mora, nekoć učestaliji u župama na području Boke kotorske, neprekinutim se očuvao samo na Mulu.

je bilo i prije 160 godina kada je naša crkva posvećena. Danas smo svjesni sukoba koji bukne u raznim dijelovima svijeta, ali moramo biti svjesni i neprekidnoga duhovnog boja između dobra i zla u svakom čovjeku, duhovne borbe u kojoj ne možemo pobijediti bez Marijina zagovora i bez molitve, sakramenata i općenito, nasljedovanja Isusa Krista”, rekao je don Tonsati.

Tijekom trodnevne vjernici su pred Gospinom slikom, koja se prigodom blagdana iznosi iz oltarne niše i postav-

Iz naše duhovne riznice

Piše:

Marija Božinović Mihaliček

Fotografije:

Albumi obitelji

Božinović i Bjelica

Veliki kršćanski blagdan **Spasovdan** – Spasovo - Uzašašće je blagdan koji se slavi četrdeset dana nakon Uskrsa, uvijek četvrtkom, a obilježava Kristovo uzašašće na nebo. Uzašašće u hrvatskoj kulturnoj baštini karakteriziraju spasovski ophodi i procesije, moli se za dobru ljetinu, blagoslivljaju se polja, vinogadi...

U današnje vrijeme, u Tivtu, ovaj veliki blagdan obilježava se svetom misom u crkvi sv. Antuna, procesijom i druženjem, uz čašćenje. U prošlosti je Spasovdan imao obilježja pučke fešte.

Nekada je ova svetkovina u Tivtu bila masovnija, osobito zbog prakticiranja običaja koji se svake godine na taj dan organizirao u blizini crkve sv. Antuna, na mjestu Brackovo. Dobro se danas prisjetiti ovog obilježavanja Spasovdana u Tivtu, jer je to dio duhovne baštine koja se ne smije zaboraviti.

O tome nam dokumentirano svjedoče fotografije, jedna zabilježka iz novina i usmena kazivanja tradicije. Još su živa sjećanja starijih Tivćana na spasovdanske mise, procesije i okupljanja. Poslije svečane svete mise na Spasovdan, procesija bi krenula iz crkve sv. Antona u Tripovićima i obišla granice tivatske općine: preko

Nekada je ova svetkovina u Tivtu bila masovnija, osobito zbog prakticiranja običaja koji se svake godine na taj dan organizirao u blizini crkve sv. Antuna, na mjestu Brackovo

Petkovića i Gverovića do izvora Brštin, izlazila na Komat (granica Tivta i Mrčevca). Procesija se kretala dalje do potoka Seljanovo (granica s Lastvom), prema Petkovićima, Mažine, preko Dola, natrag do crkve sv. Antona. Popodne je, na lokalitetu Brackovo, bilo okupljanje Tivćana i gostiju na velikoj pučkoj fešti.

Evo autentičnog opisa procesije i pučke proslave Spasovdana u Tivtu, iz pera tadašnjega tivatskoga gradonačelnika **Sime Škanate**, Proslava Spasovdana u Tivtu, 1937. godine, *Glas Boke*, Kotor, 15. 5. 1937.:

„Ove godine svečano je proslavljena tradicionalna tivatska narodna svečanost Spasovdan. Uoči proslave Odbor za proslavu Spasovdana izdao je proglas za mještane i pozvao da dostojanstveno, poput svojih djedova, proslave taj dan. Na Spasovdan u 8 sati ujutro održana je sv. misa u župnoj crkvi sv. Antona. Nakon mise krenula je velebna procesija kroz mjesto iskićeno sagovima i zastavama i po cestama po-

sutim cvijećem u dostojanstvenom redu s glazbom na čelu. Muškarci oboružani šaralijama, mušketima, kuburama i modernim oružjem palili su na 15 vidljivih pozicija takozvane 'baterije'. Momci, obučeni u narodnu nošnju, nosili su zastave. Procesija je zavr-

šila 'obilazak granica' u 11.15 prije podne. Poslije podne u 3 i po sata započelo je tradicionalno 'piće' koje daje Općina, a održano je na historijskome mjestu zvanom Brackovo.“

Istinski čuvari tradicije

Don Robert Tonsati podsjetio je okupljene vjernike da je zazivanje Božjeg blagoslova na more i barke ujedno prilika za zahvalu na svim primljenim dobrima koje Bog daje ovom kraju vezanom uz more te za žrtve i darove koje su ribari i pomorci tijekom stoljeća ugradili u život njihove crkve i župe

Tekst: **Miroslav Marušić**
Fotografije: **Boka News,**
Ilko Marović, Zoran Nikolić

Blagoslov mora, barki i ribolovnog alata bio je običaj u više mjesta u Boki kotorskoj, međutim taj običaj se izgubio u drugim župama, dok je na Mulu sačuvan.

Mještani ovoga malog mjesta poznatog po ribarskoj tradiciji drže do starih običaja, tako da je ovaj jedinstven obred sačuvan do današnjih dana.

Na Duhovski ponedjeljak 20. svibnja, nakon sv. mise u crkvi Pomoćnice kršćana, vjernici zajedno sa svećenikom **don Robertom Tonsatijem**

uputili su se u procesiji do muljanske rive gdje je obavljen blagoslov mora, uz molitvu za ljude koji od mora žive.

U znak sjećanja na sve pomorce i ribare koji se nisu vratili u svoj rodni kraj, nakon blagoslova je položeno cvijeće u more.

O ovoj jedinstvenoj tradiciji don Robert Tonasati rekao je za *Boka News* da se nekada ovaj običaj proslavljao uz velike svečanosti, s jutarnjim procesijama kroz mjesto, dok je danas reduciran na znatno jednostavniji oblik blagoslova.

Ovaj običaj, u narodu poznat kao Rusalje, poznat je u mnogim drugim mjestima u svijetu, osobito onim župama

koje su vezane uz more, kao što je to ribarsko mjesto Muo u Boki kotorskoj. Narodni naziv Rusalje (lat. Rosalia, tal. Russaglia) prisutan je u Dalmaciji i odnosi se na svetkovinu Duhova, kada se slavi početak žetve i zahvaljuje na darovima koji dolaze iz prirode.

Don Tonsati podsjetio je okupljene vjernike da je zazivanje Božjeg blagoslova na more i barke ujedno prilika za zahvalu na svim primljenim dobrima koje Bog daje ovom kraju vezanom uz more te

za žrtve i darove koje su ribari i pomorci tijekom stoljeća ugradili u život njihove crkve i župe.

Čudesni ulov ribe 1890. godine

Srebrna riba palovnica (palombić), koja krasi oltar blaženoga Gracije, spomen je na čudesni ulov ribe koji su Muljani pripisali čudu i daru svoga blaženika.

Spomenuti događaj dogodio se u noći sa 17. na 18. svibnja 1890. kada je u jeku bila trodnevna proslava – zahvala za beatifikaciju bl. Gracije. Mjesni ribari jednom mrežom ulovili su više od 6000 palovnica, što je bio ulov za koji suvremenici kažu da ga nijedna sijeda glava u Boki ne pamti. Već je neko vrijeme u Boki vladala nestašica ribe, a Muljanima je ribolov bio glavni način preživljavanja. Ovaj neobični ulov stoga je prepoznat kao dar njihova sumještana, bl. Gracije, koji je i sam nekoć bio ribar. U zahvalu na spomenuti događaj u Trstu je izrađen model ribe u srebru koji se i danas nalazi na blaženikovu oltaru.

Intervju: Don Robert Tonsati, kancelar Kotorske biskupije

Novoosnovani glazbeni festival „Tollite portas”

Rana glazba za publiku 21. stoljeća

Izvor:
Kotor Art

Ove godine u listopadu Kotorska biskupija uz podršku partnerskih institucija pokreće novi glazbeni festival „Tollite portas”. S ozbirom na nedostatak manifestacija posvećenih ranoj, srednjovjekovnoj i renesansnoj glazbi u Crnoj Gori, Festi-

val je osnovan s ciljem da ranu glazbu približi crnogorskoj i inozemnoj publici, te inspirira i privuče novu, mlađu generaciju ljubitelja klasične glazbe. Također, Festival promovira bogato povijesno glazbeno naslijeđe ove regije i predstavlja našu kulturnu baštinu stranim umjetnicima. Time se poziva na otkrivanje novih djela i potiče radoznalost kako u

izvođača tako i u slušatelja, čemu će pridonijeti gostovanje priznatih umjetnika i ansambala, kao što su „Projekt Lazarus” i „Labyrinthus”.

- **Što Vas je inspiriralo na osnivanje festivala „Tollite portas”, festivala koji će ujediniti bogatu kotorsku tradiciju, kulturu, povijest i glazbu?**

U kotorskoj katedrali, katedrali sv. Tripuna, redovito se održavaju koncerti duhovne i klasične glazbe. Tako smo u posljednjih par godina imali i nekoliko vrlo kvalitetnih koncerata rane glazbe koje su izveli renomirani ansambli kao što su „Projekt Lazarus” i „Labyrinthus”. Iza njihove povijesno i znanstveno informirane izvedbe stoji i istraživački, muzikološki rad. Uvidjevši da je odgovor publike, u kojoj se većina prvi put susrela s ovakvim glazbenim izričajem, bio iznimno pozitivan iako su to sve bile praiizvedbe na našem području, a u nekim slučajevima radilo se i o praiizvedbama na europskoj razini, zaključio sam da bi festival posvećen ranoj, srednjovjekovnoj,

KOTOR

Early Music Festival

TOLLITE

PORTAS

vokalnoj i instrumentalnoj glazbi bio značajno obogaćenje kulturnog života grada i njegovih posjetitelja. Zato sam predložio Danilu Rybchikovu (Rjabčikovu), voditelju ansambla „Labyrinthus”, suradnju u vidu organizacije festivala.

■ Kako ste došli do ovog naziva festivala? Tko to treba „otvoriti vrata”?

Naziv je vrlo simboličan. „Tollite portas” antifoni je psalam koji se pjevao u srednjem vijeku prilikom posvete crkve. Sami psalmi, kao književna vrsta u Bibliji, zapravo su pjesme koje su se pjevale praćene glazbenim instrumentom koji se zove psalterij, a u kršćanstvu su kao i glazba općenito neizostavni dio liturgije. Međutim, „Tollite portas”, vrlo je važno istaknuti, ujedno je jedna od najstarijih glazbenih notiranih kompozicija na području današnje Crne Gore. Najstariji glazbeni izvori nalaze se u kotorskoj Lekcionaru i Pontifikalu koji je korišten

prilikom posvete katedrale 1166. godine. Ta liturgijska knjiga, osim što je jedinstveni spomen pismenosti i kulture, sadrži i važne povijesne dokumente. Što se tiče drugog dijela Vašeg pitanja, rekao bih sljedeće: Katedrala je ta koja nam otvara vrata i omogućuje da se duhom i mislima prebacimo u neko drugo vrijeme, na trenutak se isključimo iz svakodnevnice i ispunimo um i dušu nesvakidašnjim doživljajem.

■ Zbog čega ste se odlučili za pokretanje festivala o ranoj glazbi?

U prvom redu jer ničega sličnog nema u Crnoj Gori. Sjećam se da je prije dosta godina ugledni crnogorski glazbenik **Egon Mihajlović** imao festival rane glazbe u Perastu, i sjećam se da je to bilo izvrsno primljeno. Nakon toga ostala je velika praznina. Crna Gora je mala država i na našem području zaista su rijetke prilike za susret s glazbom koja je za-

pravo korijen i temelj cijeloga kasnijega europskoga glazbenog stvaralaštva. Prelako se zaboravlja da Kotor i dalmatinsko primorje, jer moramo razmišljati izvan današnjih zemljopisno-političkih okvira, dijele jednu cijelu kulturnu prošlost koja danas nije dovoljno poznata niti se razumije na ispravan način.

■ Možete li nam reći malo više o prvome izdanju festivala?

Prvo izdanje festivala održat će se u prvoj polovini listopada ove godine. To je vrijeme kada se turistička vreva i gužve smanjuju, kada je i kulturna ponuda znatno slabija nakon ljetne prezasićenosti. Festival je okrenut svim ljubiteljima umjetnosti, a odabirom ovog termina vjerujem da ćemo odgovoriti i na potrebe domaćeg stanovništva, kao i stranih posjetitelja. Što se tiče koncepcije, ove godine, a nadam se i sljedećih, naglasak jednog od koncerata uvijek je

na izvedbi djela koja su vezana uz naše područje. Ako repertoar bude raznolikiji, tražit ćemo od izvođača da uključe neke kompozicije iz lokalnih izvora. Time i oni sami uvrštavaju u svoje programe djela koja će i drugdje popularizirati našu baštinu. Prvi koncert, na kome će nastupiti ansambl „Labyrinthus”, bit će posvećen isključivo glazbi katedrale sv. Tripuna zapisanoj u spomenutom Pontifikalu. Ostali koncerti pružit će u cjelini jednu tapiseriju satkanu od niti različitih epoha, provenijencija, utjecaja koji su se u bogatoj prošlosti Kotora i Boke isprepletali. To ne znači da je sva ta glazba nastala u Kotoru ili se nužno u njemu izvodila, ali mu svakako pripada jer je i Kotor u prošlosti pripadao puno širim kulturim obzorima nego danas. Sjetimo se samo da osim najstarijih notnih zapisa i najstarijeg spomena pjevanja u literaturi Kotor ima i najstariji spomen orgulja u današnjoj Crnoj Gori. Imati orgulje u 15. stoljeću znak je silnoga kulturnog dometa. Ostali koncerti upravo će nam prikazati tu tipičnu, mediteransku i jadransku isprepletenost kulturnih veza. Slušat ćemo glazbu iz južne Italije, iz normansko-sicilijanskih izvora, kojoj smo u metropolitanskoj smislu pripadali, zatim bizantinsku srednjovjekovnu glazbu koju će izvoditi ansambl „Chronos”. Liturgijsku dramu ili srednjovjekovno prikazanje Juditu izvest će „Dialogos” i Katarina Livljanić, a bit će prilika i za uživanje u glazbi na lutnji kada ćemo čuti Paula Kieffera. Očekujemo i nastup „Projekta Lazarus” koji će nam predstaviti glazbu iz Dalmacije i Istre.

- **Za razliku od klasične ili barokne glazbe, glazbeni izvori srednjovjekovne i renesansne glazbe su**

vrlo rijetki, a za instrumentalnu glazbu još rjeđi u odnosu na vokalnu. Glazbeno blago srednjeg vijeka i renesanse je neprocjenjivo, ali i uglavnom nepoznato. Što se sve, osim spomenutog izvora Lekcionara i Pontifikala, krije u arhivi Kotorske biskupije? Šta još čeka da bude istraženo?

U arhivi je malo toga što se tiče same rane glazbe. Veliki požari i potresi u kojima su stradali arhiv i najvažnije biblioteke, na žalost, uzeli su preveliki danak. Postoje fragmenti glazbenih rukopisa, a od cjelovitih kodeksa tu su Pontifikal, kao i Kotorski misal sv. Jakova od Lođe, oba su beneventanski rukopisi koji se čuvaju izvan Crne Gore. Franjevačka biblioteka sadrži brojne vrlo rano tiskane liturgijske knjige s urednom neumatskom notacijom, za razliku od adijastematske u beneventanskim rukopisima. No, i ovi navedeni nisu dovoljno poznati s glazbene točke gledišta, a niti šire, osim naravno stručnjacima. U susjednom Dubrovniku izvori su puno opširniji i njih svakako planiramo uzeti u obzir u budućnosti, jer su umjetničke i trgovačke veze između ova dva grada dobro osvjedočene u izvorima. Tu je svakako i Barski oficij koji planiramo uvrstiti u program. U kasnijem razdoblju, osobito u 19. stoljeću, rekao bih da su izvori puno bogatiji, ali oni nisu u fokusu našeg Festivala.

- **Ova vrsta glazbe je rijetko prisutna na koncertnim podijima, mnogima je potpuno nepoznata. Kako ovaj repertoar učiniti pristupačnim publici 21. stoljeća? Je li prema Vašemu mišljenju važno zainteresirati mlade izvođače da pro-**

šire svoj repertoar na ranu glazbu?

Mislim da je u ovom slučaju važno zainteresirati i mlade i starije, kako izvođače tako i publiku. Jedan od najboljih načina je omogućiti im da iskuse uživo takvu glazbu u autentičnoj izvedbi i ambijentu.

- **Festivali rane glazbe često se organiziraju u autentičnome ambijentu, rekonstruiranim kućama, sakralnim objektima ili utvrdama nastalim prije nekoliko stoljeća? Jeste li razmišljali u kojem ambijentu će se održati prvi festival?**

Da, protagonist našeg Festivala je, naravno uz izvođače, sama katedrala. Ona je stoljećima bila osim mjesta bogoslužja temelj duhovnog, kulturnog, društvenog, ekonomskog identiteta grada. Za nju su nastajala glazbena i umjetnička djela, u njoj se glazba redovito izvodila, i ovo će biti prilika da se i ona sa svojom velebnom romaničkom arhitekturom doživi na jedan drukčiji način. Kod ovakvog tipa glazbe, osobito sakralne, nije svejedno gdje se izvodi. Akustika i umjetnička cjelina sakralnih građevina ne može se uspoređivati s tehnički opremljenijim modernim koncertnim dvoranama. Ipak, jedan Mozartov Requiem ili neka od brojnih misa, Vivaldijeva Stabat Mater, Palestrina, Tallis ili Monteverdi, te posebno gregorijanski koral, nikad ne rezoniraju u glazbenoj dvorani kao u sakralnom prostoru za koji su nastala ta djela. Mislim da se s time slažu i brojni izvođači.

- **Festivali rane glazbe imaju veliki značaj za svaku državu jer potiču istraživanje, izvođenje**

i očuvanje kompozicija domaće produkcije, zbog čega nerijetko imaju podršku najviših državnih tijela i institucija. Kakva je situacija s festivalom „Tollite portas”, jeste li naišli na podršku na lokalnoj i državnoj razini? Pretpostavljam da ćete se složiti s konstatacijom da je ovo jedan od načina da Kotor i Crna Gora idu ukorak s Europom, pokažu pripadnost Europi i zajedničkim korijenima.

Kada sam prije koju godinu prvi put objavio djela o. Konrada Eberta, vrlo zahtjevne i iznenađujuće lijepe glazbene kompozicije napisane za Muo, prigradsko ribarsko naselje u blizini Kotora, znao sam da se ona moraju i izvesti da bi doprla do svijesti potomaka tih ribara za koje su pisana. Činjenica da je jedno ribarsko naselje imalo svoga skladatelja, učitelja pjevanja i sviranja, i vlastiti ciklus djela za troglasni i četveroglasni muški zbor, iz kojeg je kasnije nastalo jedno od najuspješnijih pjevačkih društava u Boki, Hrvatsko pjevačko društvo „Zvonimir”, potaknula me da pokrenem nešto što će biti prepoznato na najvišoj razini. Moram priznati da nisam naišao niti na preveliki interes niti na podršku koju sam očekivao za takav pothvat. Ipak, nekako sam uz svesrdnu pomoć Općine Kotor i Vlade Republike Hrvatske uspio postići da se djela ipak profesionalno izvedu i tako predstave.

Ne znam kakva će biti situacija s „Tollite portas”. Za sada mogu reći da smo našli veliku podršku u Općini Kotor i Tajništvu za kulturu, sport i društvene djelatnosti. Jedan od partnera bit će nam i Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, koji su i fototipski izdali

i tako učinili dostupnim katorske beneventanske rukopise, koji se inače čuvaju u Berlinu i Sankt Peterburgu. Ugodno me iznenadila podrška koju je kao partner prvoga, najavnog koncerta koji će se uskoro održati u Kotoru pokazao KotorArt, najznačajniji festival na ovome području. Očekujem i neka druga partnerstva, a nadam se da će i druge institucije prepoznati važnost ovakvog festivala.

- **Što očekujete od ovog festivala? Kakvi su planovi za sljedeća izdanja? U kom smjeru će se festival razvijati?**

Za sada očekujem najprije da zaživi, razvija se i da postane

održiv i prepoznatljiv. Već ove godine Festival će biti predstavljen na međunarodnoj konferenciji MedRen, što je iznimno velika čast, na čemu sam zahvalan g. Ryabchikovu. Tako bi se mogao pobuditi interes drugih, uglednih međunarodnih istraživača i izvođača. Uz glazbenu izvedbu, planiramo u budućnosti obogatiti doživljaj i projekcijom samih glazbenih kodeksa, ali o tome ćemo naknadno. Ulaz na sve koncerte je besplatan, zato uvelike ovisimo o financijskog podršci pokrovitelja i sponzora. Želio bih zahvaliti svim sponzorima i partnerima, Vama na posvećenom prostoru i pozvati sve zainteresirane na prvi festival za ranu glazbu u Kotoru.

„TOLLITE PORTAS“

Najavni koncert festivala stare duhovne glazbe

Tekst:
M. D. P. (Boka News)
 Fotografije:
Dalibor Ševaljević

„Program, meditativan i inspirativan, uzdiže dušu na pozitivan način, pozivajući na pohvalu Gospodina“

Nastup mezzosopranistice **Iane Djakove**, teoribistice **Marine Bjelove** i **Ivana Velikanova**, kornetista i orguljaša, u koncertnom programu „Venecija u Kotoru“ 30. travnja u katedrali sv. Tripuna okupio je brojne ljubitelje stare duhovne glazbe, što je potvrdilo i opravdanost ideje o

osnivanju „Kotor Early Music Festival - Tollite Portas“.

Ovaj koncert vrsnih umjetnika podrijetlom iz Rusije, održan u suradnji Katorske biskupije i KotorArta, okupio je ne samo domaću publiku, nego i turiste i brojne Ruse, sadašnje stanovnike Crne

Gore. Oni su nakon koncerta imali priliku družiti se i razgovarati s umjetnicima koji su podrijetlom iz Rusije.

„Prekrasna je bila komunikacija s publikom, puno posjetilaca, sretni smo što je ovaj koncert rezultirao ovakvim divnim sjedinjavanjem. Tijekom

nastupa sam osjetio da nas ljudi podržavaju, kako domaći i oni iz Rusije, tako i turisti”, rekao je za *Boka News* Ivan Velikanov, skladatelj, barokni kornetist i orguljaš, koji je tijekom koncerta mijenjao pozicije nastupa, od baladura do oltara i za katedralnim orguljama s desne strane oltara. U nekim trenucima glazba je iz opusa venecijanskih skladatelja iz razdoblja od 16. do 18. stoljeća (Monteverdi, Legrenzi, Piccini, Gabrieli, Šic, Vivaldi i dr.), koju su izveli u starinskome ugođaju, u nekim dionicama podsjećala na jazz improvizacije, a to nije slučajno.

„Ljepota izvedbe rane glazbe je što nam stvara prostor da je sami doradujemo. Jako volim ovu glazbu i drago mi je kada je izvodim, jer uvijek se mogu poistovjetiti sa skladateljem, autorom. Mnogo toga nije napisano i to što nedostaje dopunjavaš sam. Nije u pitanju samo improvizacija, nego i to što sam odlučuješ na kojim instrumentima i kako ćeš što izvesti. Renesansa je ‘tabula rasa’, mi uzimamo prekrasnu osnovu i dalje je osmišljavamo stvarajući glazbu uživo“, objasnio nam je Velikanov.

Ansamb l stare glazbe puhačkih instrumenata korneta i trombona u kojoj nastupa Velikanov zove se „Alta Capella”, s kojim namjerava ponovno nastupiti u Crnoj Gori. Prije petnaest godina, kada je osnovan, bio je ovo prvi ansamb l starinskih puhačkih instrumenata u Rusiji. Stara glazba je fleksibilna i ona cijelo

vrijeme zahtijeva različite sastave raznih glazbenika.

Don Robert Tonsati, pokretač novog festivala „Tollite Portas”, zadovoljan je velikim odazivom publike.

„Pljesak publike i ta tišina koja je bila između izvedbi su isto tako pokazali veliku pažnju i zainteresiranost, a posebno sam program, istodobno meditativan i inspirati-

van, uzdiže dušu na pozitivan način, pozivajući na pohvalu Gospodina (Laudate Dominum). Svi smo osjetili ljepotu koju ova glazba prenosi. Posebnu notu izvođenju daje armenski duduk, koji ima jak duhovni izričaj, ali pečat koncertu dali su i teorba, orgulje, mezzosopranistica”, rekao je za *Boka News* don Tonsati.

Ističe da je važno poslanje festivala rane glazbe da istražuje kulturološke, povijesne poveznice Kotora i drugih dijelova Europe.

„Znamo da je Kotor dobrovoljno ušao u sastav Venecijanske Republike i siguran sam da se dio ove glazbe izvodio u Kotoru, zato što su naši ljudi putovali, donosili su sve ono što je u Veneciji bilo najbolje i to se nekada davno izvodilo ovdje”, kaže nam don Tonsati i najavljuje glavni program festivala rane glazbe „Tollite portas“ u Kotoru u listopadu.

Program će biti pravi rarietet, a sve u skladu s nazivom „Tollite portas“ (Otvorite vrata). Zapravo, to je psalam iz Biblije koji se u prošlosti pjevao prilikom posvete crkve.

Simbolika tog naziva je da domaćini festivala otvaraju vrata katedrale i time posjetiteljima čine pristupačnim slojeve njezina bogatstva.

„Glazba koju pripremamo za glavni program je puno starija, iz 12. stoljeća. Ona nije muzikološki toliko obrađena, ali je objavljena kada su objavljeni ‘Pontifikal’, ‘Lekcionar’ i ‘Misal’. Glazba koja se tamo nalazi ne može se često čuti, možda je zapravo samo jed-

nom nešto od toga snimljeno. Sve je već isplanirano, imamo ansambl ‘Labirintus’ koji će izvoditi tu glazbu koja je namjenski skladana (ta stara crkvena glazba nikada nema autora skladbe) i izvedena je u čast posvete katedrale. Idemo u 12. stoljeće, u trenutak kada se ova vrata svečano otvaraju i kada biskup posvećuje hram, čut ćemo što se tada pjevalo”, najavio je osnivač ovoga festivala don Robert Tonsati.

Rekvijem Wolfganga Amadeusa Mozarta

Prvo gostovanje Zbora HRT-a u Crnoj Gori

Piše:

Marina Dulović

Fotografije:

**Lexilium (Muzički centar
Crne Gore)**

Na koncertu pod nazivom „Ljubav i smrt“, u velikoj dvorani Muzičkog centra Crne Gore u Podgorici, prvi put je gostovao Zbor Hrvatske radiotelevizije u ciklusu Crnogorskoga simfonijskog orkestra koji je premijerno pod dirigentskom palicom **maestra Marca Koroviča** izveo kapitalno Mozartovo djelo Requiem. Kao solisti nastupili su članovi Zbora HRT-a: sopranistica **Monika Cerovčec**, mezzosopranistica **Nikolina Virgej Pintar**, tenor **Andro Bojanić** i bas **Vjekoslav Hudeček**. Uz Requiem, na programu su još bila djela Ples blaženih duša za orkestar iz opere Orfej i Euridika **Cristopha Willibalda Glucka**, te Bogorodice djevo **Sergeja Rahmanjinova** za zbor a cappella.

Umjetnički direktor Muzičkog centra Crne Gore **Marko Simović** prikom ovoga izvrsnog nastupa istaknuo je: „Postojanje Zbora HRT-a od 1941. do danas potvrda je da takav oblik umjetničkog stvaralaštva i te kako ima prostora da se u velikoj mjeri razvija i da bude prisutan na sceni. Na neki način

„Postojanje Zbora HRT-a od 1941. do danas potvrda je da takav oblik umjetničkog stvaralaštva i te kako ima prostora da se u velikoj mjeri razvija i da bude prisutan na sceni“

mi se nadamo da će i ovaj koncert biti poticaj u pravcu na kojem mi u posljednje vrijeme inzistiramo i da će doći do podrške cjelokupnog sustava koji je nadležan za rad Muzičkog centra Crne Gore, da možda i mi napravimo prve korake u formiranju profesionalnog an-

sambla koji bi bio sličan Zboru HRT-a.“

Naziv Requiem potječe iz pristupne molitve koja počinje riječima „Requiem aeternam dona eis Domine“, a moli se za duše mrtvih vjernika koji u čistilištu očekuju sudnji dan kako bi u skladu s njihovim ži-

votom i djelima završili u raj u i spasili se od pakla.

Wolfgang Amadeus Mozart prihvatio je krajem je 1791. godine, iako bolestan, iscrpljen bijedom i besparicom, ponudu da sklada Requiem – misu za mrtve. Je li pisao ovo djelo za samog sebe, ostala je tajna. Ovo veličanstveno djelo nije uspio završiti, a prema predanju napisao je prvih osam taktova stavka Lacrimosa, dok je ostatak mise ostao nezavršen u skicama. Kompoziciju je završio njegov učenik **Franz Xaver Sussmayr**. Djelo je naručeno anonimno, preko posrednika, od grofa **Franza von Walsegga**, a sam Mozart vidio je u ovoj narudžbi glasnika vlastite smrti. Iako je imao samo 35 godina, sluteći svoju skorbu smrt, pisao ga je zapravo za samoga sebe. Requiem je grandiozno djelo, snažno i uzvišeno, u kojem se suprotstavlja strah od smrti ipak blistavoj nadi u spasenje. Naizmjenično balansira mračna drama, strah i blagost kojom skladatelj priziva spas i vječni pokoj. Čarobna glazba moli za smiraj duše preminulog i čini Mozartov Requiem po-

sebnim djelom čudesne aure i ljepote. U ovom djelu ogleda se sva pluralnost Mozartove glazbene snage u odnosu na zadani tekst. Veliki glazbeni aparat čine zbor i orkestar s jedne strane, a s druge solisti, koji na sebi svojstven način preispituju smisao življenja, konačnost smrti, ali i vjeru u izvanzemaljski život. Mozart je svojom glazbom, dirljivom dramatikom, ali i uzvišenom lirikom tonski uobličio spoj svih dvojbi i metaforičnih razmišljanja spremno iščekujući neizbježni susret sa smrću. Ljepota i jednostavnost melodijske invencije, bogatstvo boja i izraza te zadivjujuće poznavanje polifonog stila ispunjavaju stranice ovoga slavnog djela. Blaga resignacija i melankolija na početku (Requiem aeternam) zamjenjuje se oštrinom i dramatičnošću kao skladan kontrast početnoj potištenosti. Slijedi Kyrie eleison, dvostruka fuga s osebujnom harmonijom na koju se nastavlja dramatična i duhovna Dies irae dočaravajući dramu čovjeka suočenog s neizbježnom smrti. Liturgijski tekst Mozart je podijelio u šest dijelova od

kojih prvi donosi viziju užasa i strašnih trenutaka posljednjeg suda, dok drugi za soliste zrači nekom posebnom hrabrošću. Četiri sljedeća stavka: Rex tremendae majestatis; Recordare, Jesu Pie; Confutatis maledictis i Lacrimosa, ispunjeni su blaženstvom i uzvišenošću uz umjetnikovo obraćanje Bogu.

Requiem je skladan na liturgijski tekst mise za mrtve, a solisti, zbor i orkestar iznose potresne misli o prolaznosti ljudskog života. Neki dirigenti zaustave izvođače nakon osam taktova Lacrimose odajući time počast Mozartu.

Ovacije u Velikoj dvorani Muzičkog centra Crne Gore u Podgorici, gdje se tražila karta više, posvjedočile su o iznimnom uspjehu Zbora HRT-a, solista i Crnogorskoga simfonijskog orkestra koji uz šefa dirigenta, maestra Korovicha, korača uspješnim i sigurnim koracima naprijed. „Klasična glazba je nešto najbolje što možete slušati. Ja sam je spoznao vrlo rano i ona je moja glazba za čitav život. Mislim da kada imate pristup najboljim emocijama koje su izrazili i napisali najbolji glazbenici, tada ste okruženi pameću, inteligencijom i osjećajima - a to mijenja život.“ Maestro Korovich djeluje u Francuskoj gdje je i školovan, a od 2018. redovito surađuje sa Zborom HRT-a u ciklusima Sfumato i Kanconijer. Zbog svojih crnogorskih korijena čest je gost Crnogorskoga simfonijskog orkestra, a od rujna prošle godine je šef dirigent crnogorskim glazbenicima. U svakom slučaju, vođeni iskusnim i sigurnim šefom dirigentom, Crnogorski simfonijski orkestar zajedno sa Zborom i mudro odabranim solistima ostvario je izvedbu koja je oduševila podgoričku publiku koja je tako imala priliku uživati u interpretacijama koje su bile melem za dušu svakom sluša- telju.

Zbor Hrvatske radiotelevizije osnovan je 1941. godine za potrebe tadašnjega radijskog programa. Djelujući najprije kao komorni ansambl, s vremenom je prerastao u prvi veliki profesionalni zbor u Hrvatskoj. Od samih početaka, Zbor HRT-a, koji taj naziv nosi od 1991. godine, nastupa i samostalno i uz Simfonijski orkestar. Prvi put javno je nastupio 8. rujna 1942. u zagrebačkoj katedrali uz tadašnji Orkestar krugovalne postaje, a dirigirao je **Lovro pl. Matačić**. U prvim godinama djelovanja repertoar su oblikovali dirigenti **Mladen Pozajić**, **Dragan Gurtl** i **Boris Papandopulo**, a zatim su taj put nastavili šefovi dirigenti **Sergije Rainis**, **Slavko Zlatić**, **Vladimir Kranjčević** i **Igor Kuljerić**, čije su stvaralaštvo i dugogodišnje vodstvo ostavili snažan trag i čije su kompozicije i danas trajni dio repertoara Zbora. Na inicijativu **maestra Bilića**, Zbor HRT-a primljen je 2016. u udruženje najuglednijih europskih komornih zborova Tenso.

Izvodeći širok repertoar, od renesanse do suvremene glazbe, a capella i uz instrumentalnu pratnju, iskazuje svestranost koja mu je donijela gostovanja diljem Europe (Rim, Moskva, Salzburg, Milano, Pariz, Venecija, Berlin, Beč, München) te suradnju s mnogim istaknutim dirigentima, među kojima su: **Lovro pl. Matačić**, **Milan Horvat**, **Pavle Dešpalj**, **Nikša Bareza**, **Vladimir Kranjčević**, **Claudio Abbado**, **Lorin Maazel**, **Igor Markevitch**, **Valery Polyansky**, **Niels Schweckendiek**, **Martina Batić**, **Marc Korovich**, **Kaspars Putniņš**, **Daniel Reuss**, **Stefan Parkman**, te s mnogim uglednim svjetskim solistima.

Zbor HRT-a dobitnik je nagrade „Milka Trnina“ Društva glazbenih umjetnika za umjetnička dostignuća u 2024. godini, za izvođenje Hrvatske mise **Borisa Papandopula**, te mnogih diskografskih nagrada **Porin**.

Diskografija Zbora HRT-a uključuje mnoga nagrađivana izdanja među kojima su opere: *Ljubav i zloba* te **Porin Vatroslava Lisinskog**, **Nikola Šubić Zrinski** **Ivana Zajca**, albumi *Mir*, *zlato*, *tamjan*, *Nebo i zemlja* **Thomasa Cecchinija**, **Boris Papandopulo: Slavoslavlje** (2023.) uz Simfonijski orkestar HRT-a. Tome se pridružuju i izdanja u ediciji *Ligatura: Oslušivanje*, **Srećko Bradić** i **Franjo Parać: Carmina Krležiana** i *Missa Maruliana*.

Uz soliste i Orkestar Minhenskog radija, pod upravom **Ivana Repušića** Zbor je sudjelovao u izvođenju opere *Ero* s onoga svijeta **Jakova Gotovca** u Münchenu; videozapis je objavljen 2020. u izdanju etiketa cpo i BR-Klassik.

Od sezone 2027./2018. na čelu Zbora HRT-a kao šef dirigent je maestro **Tomislav Fačini**.

Marc Korovich

Najljepše uspomene

Hrvatska puna kulturnih događaja

Priredila: Hrvatska turistička zajednica

Vrući ljetni i topli jesenski mjeseci donose pregršt kulturnih događaja na otvorenome u sve krajeve Hrvatske. Od lipnja do listopada možete putovati Hrvatskom i doživjeti kulturu, povijest i tradiciju svim osjetilima. I, kad pomislite kako je najjednostavnije, a ujedno i najljepše doživjeti Hrvatsku, razmislite o ovim jedinstvenim događajima koji će vas preplaviti emocijama i ispuniti doživljajima te lijepim uspomenama.

10. 7. - 25. 8.

« Dubrovačke ljetne igre

Najstarija kulturna manifestacija u Hrvatskoj i jedan od najstarijih europskih festivala - Dubrovačke ljetne igre - ovog ljeta obilježavaju 75 godina postojanja. Raskošan slavljenički program dovest će neka od najvećih imena domaće i svjetske kulturno-umjetničke scene na ambijentalne pozornice diljem UNESCO-om zaštićene stare gradske jezgre. Glazba, balet, folklor i druge umjetničke forme neće ostaviti ravnodušnima nijednog posjetitelja festivala.

Foto: Grgo Jelavić / JU Dubrovačke ljetne igre

Međunarodni dječji festival Šibenik ▶▶

Djetinjstvo budi posebne osjećaje i zato svako dijete zaslužuje doživjeti razigrani i raspjevani festival u Šibeniku. Ali, on nije samo namijenjen djeci, jer baš svi na oživljenim šibenskim ulicama i trgovima mogu pronaći inspiraciju u lutkarskom, dramskom, glazbeno-scenskom i ostalom umjetničkom stvaralaštvu. Festival se održava od 1958. i uz njega su odrasle mnoge generacije.

22. 6. - 06. 7.

Foto: HNK Šibenik / TZG Šibenika

Foto: Damir Pačić / TZG Korčule

Moreška, Korčula

Mačevalačka igra moreška izvodi se redovito tijekom ljetnih mjeseci i na dan sv. Todora, zaštitnika Grada Korčule, 29. srpnja. Uz dijalog pratimo radnju u kojoj Moro, arapski kralj, otima ljepoticu „bulu“ i zatim slijedi borba vojski crnog i bijelog kralja. Moreška se sastoji od sedam kolapa i završava oslobađanjem bule i povratka vođenom Osmanu, turskom kralju. Moreška će vas svaki put ostaviti bez daha.

06. 5. - 26. 9.

Foto: Davor Rostuhar

02. 8. - 04. 8.

Foto: Sergio Gobbo

Ribarski dan Baška ▶

Mala mjesta čuvaju velike tradicije, a jedno od njih je Baška koja je u vrijeme ribarskih dana puna edukativnih i zabavnih trenutaka, glazbe, mirisa i okusa. A neizostavan dress code svake ribarske fešte upečatljiva je bijelo-plava majica na pruge.

02. 8. - 04. 8.

Foto: Julien Duval

Foto: Julien Duval

Sinjska alka

Drevna viteška igra i danas se živopisno sjeća pobjede 700 sinjskih vitezova nad stotruko brojnijom osmanlijskom vojskom koja je opsjedala Sinj 1715. godine i u slavu Gospe koja je prema vjerovanju tada spasila grad. Alka je 2010. upisana na UNESCO-ovu Listu nematerijalne svjetske baštine.

Foto: Julien Duval

23. 8. - 01. 9.

Špancirfest, Varaždin ▶

Dolazak u Varaždin u vrijeme Špancirfesta je poput ulaska u slikovnicu oslikanu ritmovima glazbe, obojenu čarolijom umjetnosti i obogaćenu svečanim tonovima kazališne umjetnosti. Špancirfest je festival dobrih emocija, a boravak na ulicama Varaždina bit će ispunjen kreativnom energijom od prvog do zadnjeg trenutka.

Foto: Siniša Sović / FO Sjever

Događaji su to koje ćete zauvijek pamti.
Ponesite najljepše uspomene iz Hrvatske.
Svako prisjećanje na ove događaje
preplavit će vas toplim emocijama.

Foto: Goran Farbežar / Novosti

« Vinkovačke jeseni

Vinkovačke jeseni prešle su uske zavičajne granice i započele međusobno povezivati sve one ljude koji vole i cijene tradicijsku kulturu, jezik i običaje. Vinkovačke jeseni izašle su iz duše slavonskoga čovjeka, one su potvrda ljepote ove ravnice, one su želja da se sačuva od zaborava nekadašnje selo, njegovi ljudi i običaji, a posebice glazbena baština, koju treba otkrivati suvremenom čovjeku i ljubitelju narodnih glazbenih umjetnina.

Platforma prijateljstva na očuvanju nematerijalne baštine

„Svilarstvo Konavala i Crnogorskog primorja” u Galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore

Tekst i fotografije:
M. D. P. (Boka News)

Čaure, kokone ili šiške, stabla murve, dudov svi-lac i svilen konac u središtu su nove platforme prijateljstva, razmjene iskustava, znanja o svilarskom umijeću od Konavala i Boke do Bara i Skadra.

Dugo nakon prezentacije „Svilarstvo Konavala i Crnogorskog primorja” u Galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore žene su ostale u razgovoru o svilenoj bubi te su jedna za drugom probale namotavati svileni konac iz posude s čahurama i u ruke uzeti gusjenice iz kutije s mladim lišćem murve, koje je iz Konavala donijela **Antonija Rusković-Radonić**, akademska slikarica i vlasnica umjetničkog zanatstva AR Atelier.

Starije gospođe iz Dobrote i Kotora prisjetile su se svojih majki i baka, koje su ne tako davno isto ovo radile, a slike tih žena kako u njedrima čuvaju bijelo platno s jajašcima svilene bube duboko su se urezale u njihovo pamćenje. Možda je upravo ta arhetipska memorija svojim iskonskim magnetizmom privukla posjetitelje koji su pljeskom i

Ono što povezuje Bar i Dubrovnik je nepoznat datum komercijalnoga početka proizvodnje svile, no u Baru i u Konavlima seljanke su znale kako se to radi

uzvicima oduševljenja ispratili lenih niti, u čiju su se ljepotu i demonstraciju proizvodnje svi-čvrstoću i sami uvjerali.

Anastazija Miranović među publikom

Bila je ovo prilika i da se pogleda mala izložba svilenih etnorukotvorina iz Konavala, gdje je sačuvano oko 30 različitih tipova vezova, namijenjenih za djevojački miraz. Među eksponatima je i tip veza nazvan „skadarica”, što upućuje na Skadar kao nekadašnje središte razvijene svilarske djelatnosti, te na širenje vještina i „mustri” među ženama toga doba.

Za razliku od našeg područja, gdje je svilarstvo (svilogojstvo i sviloprejestvo) pohranjeno u arhive i sjećanje starijih žena, ova stara vještina se pod nazivom „Tradicijsko umijeće svilogojstva i svilarstva istočne obale i zaleđa Jadrana” njeguje i živi kao zaštićeno kulturno dobro Republike Hrvatske. Područje jadranske obale pogodno je za uzgoj svilene bube zbog vlažne i tople klime, a nijemi svjedoci nekadašnjeg

uzgoja svilene bube danas su jedino stare murve (dudinje) posađene duž obale od Boke kotorske do Virpazara i Mrkonjića.

„Mogućnosti suradnje su beskrayne, a pomogla bi, naravno, i država. Mi spadamo u taj nekakav svijet gdje je svila lijepo i lako živjela, nije to sjever gdje je trebalo grijati kuće, te je kod nas taj uzgoj vrlo jednostavan. Mislim da je danas najbolje tu svilu imati radi djece školske i predškolske dobi. Djeca u tako kratkom vremenskom razdoblju koliko je potrebno gusjenici da dođe do čahure, osvijeste i prirodnu i kulturnu baštinu, osvijeste da iz toga malog jajašca nastaje cijeli jedan život, prate metamorfozu, prelazak gusjenice u leptira, njegov izlazak”, kaže za *Boka News* Rusković-Radonić te dodaje da je dobro da se svilogojstvo širi, ne samo zbog dobiti ove drevne vještine.

Za uzgoj svilaca najbolje je održavati stabla murava kako bi se izbjeglo rađanje ploda, rezati ih na deblu svake godine jer one, objašnjava, ne rađaju na jednogodišnjoj grani, samo na dvogodišnjoj.

„Osim što smo ostvarili jednu platformu prijateljstva, dobili smo i platformu razmjene iskustava, znanja, da ohrabujemo jedni druge u tim procesima učenja”, kaže za *Boka News* **Olja Fatić**, ekonomistkinja i zaljubljenica u nematerijalnu baštinu iz nevladine udruge Edukativni centar Bar.

„Ako se udružimo, Pomorski muzej, pojedinci, nevladine udruge, mogli bismo napraviti platformu koja može dati neku inicijativu i prijedloge. Prvo bi trebalo pobrojiti točno koliko imamo murava da bismo se bavili svilogojstvom, animirati lokalno stanovništvo za ovu djelatnost. Ima dosta stabala i u Baru i u Kotoru, raduje me što, pogotovo u zaleđu, ljudi

Prisjetile se djetinjstva Kotoranke namotavale svileni konac

počinju obrezivati i sređivati svoje murve.”

Mi smo u nekoj „nultoj“ fazi i predstoji nam dosta rada, ali, zaključuje Fatić, zajedničkim snagama uspjeh ćemo oživjeti svilarstvo na Crnogorskom primorju, možda i uz projekte osnaživanja ženskog preduzetništva.

„Trebalo bi poraditi na edukaciji lokalnog stanovništva i donositelja odluka uz ovakve javne događaje. Što više govorimo o ovome, ne samo mi koji istražujemo ovaj vid kreativnog stvaranja, nego i stanovništvo, veća je mogućnost da se uključe i ljudi koji upravljaju financijama i tim javnim politikama u smislu da određuju smjerove što će se raditi, da prepoznaju ovo kao važno”, kaže Olja Fatić.

Ona je u svome istraživačkom radu o svilogojstvu i sviloprejestvu pod naslovom „Dudov

Rusković pokazuje kako iz čahura nastaje konac

*Poprsna skadarica
iz Konavla*

svilac u barskom kraju: zaboravljena tradicija i kulturno nasljeđe” pronašla prvi arhivski podatak iz 1891. godine.

Svilarstvo je na Crnogorskom primorju i u Boki kotorskoj bilo značajna gospodarska grana sve do sredine XX. stoljeća, a svojedobno je Jugoslavija bila peta zemlja u svijetu po izvozu svile.

Na cijelom današnjem teritoriju općine Bar, kaže Olja Fatić, siromašnija domaćinstva uglavnom su se bavila svilogojstvom, procesom uzgoja od sjemena do čahura (kokona ili šiška). Sviloprelstvom su se bavile imućnije obitelji koje su imale mogućnost napraviti svilare, te otkupljivale polugotov proizvod. Za razvoj osjetljivih ličinki svilenog kukca potrebna je vlažnost, tišina, specijalna higijena, one su jako ranjive i mogu uginuti čak i zbog grmljavine.

„Proces uzgoja počinje u kasno proljeće, u vrijeme listanja murvi. Jajašca su se čuvala u isključivo bijelim krpama i odlagala u škrinjama. Kada murva počne listati, djevojke su krpe privijale na grudni u trajanju od 7 do 21 dan, sve do nastanka larvi. Tada su ih perima peradi prenosile na ispletene košare, lijesi, te su se u posebnim sobama stavljale na

grede od kuće i hranile sjecanim murvinim lišćem. Kada porastu i počnu vrtjeti glavom, prinosile su im se grane vriješca ili skromut, gdje bi se one u sljedećih sedam dana učahurile i stvarale čahuru, kokonu ili šišku”, objašnjava Fatić.

Prema riječima Antonije Rusković-Radonić, u Muzeju primijenjene umjetnosti u Beču čuva se konavoski svileni vez iz XVII. stoljeća. Proizvodnju svile po Jadranu, kaže, treba pratiti od VIII. stoljeća do danas u dvije velike i potpuno različite proizvodnje: jedna datira iz srednjeg vijeka, a druga je krenula krajem XVIII. stoljeća i prerasla je u industriju s ciljem da ovaj kraj stigne i prestigne Lombardiju i Francusku, vodeće proizvođače svile toga vremena.

Za razliku od Konavala, gdje se uzgajala svilena buba i proizvodila svila prije svega za kućne potrebe i običaje, u Boki se ova djelatnost razvijala zbog ekonomske dobiti. Ono što povezuje Bar i Dubrovnik je nepoznat datum komercijalnoga početka proizvodnje svile, a ono što je vrijedno, smatra Rusković-Radonić, je

Gusjenice se hrane lišćem murve

Čaure u vreloj vodi spremne za namotavanje

to što i u Baru i u Konavlima seljanke znaju kako se to radi.

„U Konavlima se proizvodnja svile održala do osamdesetih godina prošloga stoljeća, međutim, nakon rata smo shvatili da svile nema. Tada je počela potreba za zaštitom nematerijalne baštine. Svi koji smo se uključili bili smo poprilično u tome i krenula su istraživanja. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2022. godine zaštitilo je proizvodnju svile istočnog Jadrana”, rekla je Rusković-Radonić.

Prezentacija svilarstva

U BOKI KOTORSKOJ 1823. GODINE ZASAĐENO 35 TISUĆA MURVI

Etnologinja **Jelena Karadžić** iz Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor pronašla je prvi spomen svilarstva u Boki kotorskoj u knjizi „Uprava grada”, od 17. listopada 1333. godine, gdje se spominje kotorska sviloprela **Dobroslava**. Sredinom XVI. stoljeća mletačke vlasti naređuju sječu stabala murvi, čime su zaštitile monopol proizvodnje svile u Veneciji. Murva se u Boki ponovno sadi tijekom XVII. stoljeća, ali čahure uglavnom završavaju u venecijanskim manufakturama. U vidu skupe svile kasnije su se iz Venecije vraćale u Boku.

Tijekom XIX. stoljeća u Boki kotorskoj posvećena je značajna pažnja sađenju i uzgoju murvi, čije lišće je bilo hrana za dudov svilac. Tako je 1823. godine na ovom području posađeno 35.000 stabala murvi, a u čitavoj Dalmaciji 70.000.

„Tijekom XIX. stoljeća sadnji murve pridonose mjere austrijske vlade koja osigurava besplatne sadnice. Zabilježeno je da je u Boki 1870. godine posađeno više od 70.000 stabala murvi. Tada se otvaraju i svilarske postaje. U Kotoru 1871. godine i u mnogim drugim školama uvodi se nastava o svilarstvu i uzgoju svilene bube. Na području današnjih općina Budve, Kotora, Tivta i Herceg Novog bilo je 1834. godine 136 manufaktura. U Kotoru je radilo 47, od kojih 7 predionica svile i 32 tkaonice platna suknja”, objašnjava Karadžić.

Prema podacima koje je pronašla u arhivima, prvu predionicu svile u Boki kotorskoj

osnovali su **Edvard** i braća **Sbutega** 1860. godine na Prčanju. Ta predionica radila je sve do 1900. godine, a svilarstvo se kao privredna grana gasi tijekom Prvoga svjetskog rata, ponajprije zbog velike konkurencije na svjetskom tržištu, ali i sve dostupnijih tkanina koje su imitirale svilu. U sklopu domaćinstava dudov svilac uzgajao se do pedesetih godina XX. stoljeća, kada bokeljsko svilarstvo odlazi u prošlost.

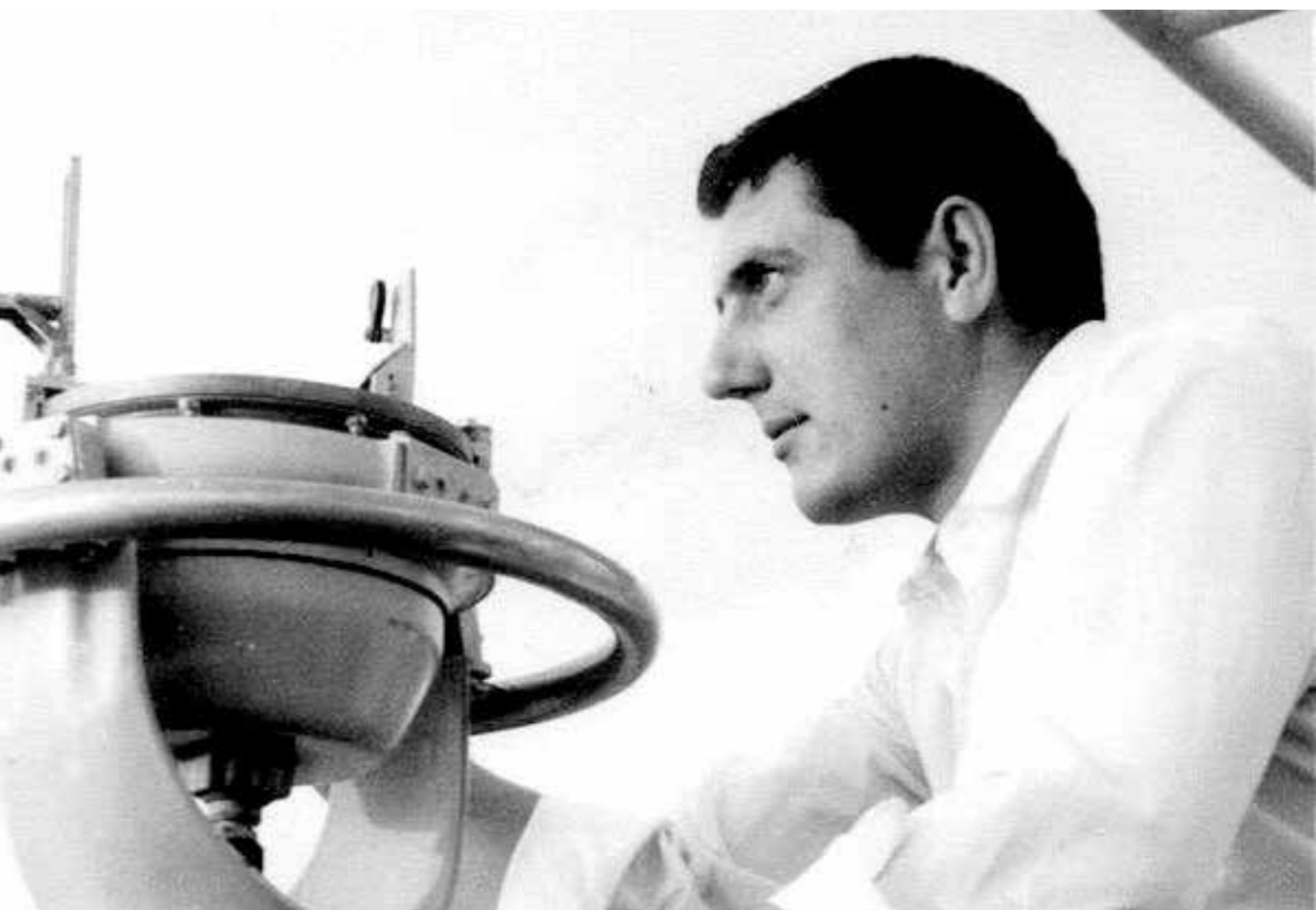
Publiku je u ime Pomorskog muzeja Crne Gore pozdravila direktorica **Maja Uskokić**, a u ime Crnogorskoga nacionalnog odbora ICOM-a (International Council of Museums) predsjednica **Anastazija Miranović**.

Ova večer posvećena svili organizirana je u povodu manifestacije „Noć muzeja”, koja se održava pod pokroviteljstvom Savjeta Europe i UNESCO-a.

75 godina od dramatičnog događaja na parobrodu Kosmaj

Vatreno krštenje mladog pomorca iz Risna Mihaila Ognjenovića

**Mihailu se u sjećanje urezala za cijeli život
slika vatrene stihije i lica izbezumljenih ljudi
zbijenih u čamcima dok su gladni morski psi kružili oko
brodolomaca privučeni bukom i zbivanjima na površini**

Priradio:
Slavko Dabinović
 Fotografije:
privatna arhiva

Risan, najstarije naselje u Boki kotorskoj, osnovalo je ilirsko pleme Rizoniti po kojem je i dobio ime. Kolijevka je znamenitih i zaslužnih ljudi gdje se iznjedrilo više dobrih i uglednih pomorskih trgovaca i kapetana.

Već početkom 18. stoljeća Rišnjani se počinju uspješno baviti pomorskom trgovinom. Ističu se **Čelovići: Nikola, Petar i Đorđe**, vlasnici fregaduna, tada najvećeg tipa broda u Boki. Risan u 18. stoljeću posjeduje 30 brodova na jedra i veći broj gaeta. Trgovci su sve više postajali pomorci uglavnom iz porodica **Čelović, Vlastelinović, Bjeladinović, Đurković, Ivelić i Čuković**. U 19. stoljeću Risan je imao u posjedu 27 jedrenjaka duge i obalne plovidbe i 23 broda male obalne plovidbe s 40 kapetana duge plovidbe i 20 kapetana obalne plovidbe. U razdoblju od 1801. do 1941. iz Risna je ukupno bilo 52 kapetana duge plovidbe.

Nakon Drugog svjetskog rata veliki broj mladića iz Risna opredjeljuje se za pomorsku službu, pa tako i kapetan duge plovidbe **Mihail Ristov Ognjenović**. Rodio se 1934. godine u Risnu na Staroj Slanici. Autor je *Morskog dnevnika*, svojevrsnoga biografskog zapisa uspomena sa svojih pomorskih putovanja od prvih koraka u pomorstvu pa sve do zaslužene mirovine. U ovom članku prikazat ćemo samo jedan segment, odnosno prve korake u pomorstvu mladog, još dječaka Mihaila Ognjenovića kad je na samom početku svoje pomorske službe suočen s jednim dramatičnim događajem koji ga je kao petnaestogodišnjaka pretvorio u iskusnog i vrlo sposobnog pomorca.

Risan prva polovina 19. stoljeća

Risan krajem 19. stoljeća

Nije neobično da čovjek na kraju svoga radnog puta želi zabilježiti i rezimirati svoje uspomene o svemu onome što je u životu napravio i do tada doživio. Pomorci koji su godine proveli na moru bogati su sjećanjima sa svojih putovanja, stoga je logično da imaju jaku želju da zapišu svoje us-

pomene obogaćene bezbrojem susreta i događaja diljem svijeta, kako lijepih tako i ružnih, a nerijetko i dramatičnih. Ljudi rođeni uz more postaju djeca mora s jakom željom da se na njega otisnu. *Navigare necesse est, vivere non necesse* / Ploviti se mora, živjeti ne stara je latinska izreka koju je

Risan, 1914. godina

bivša ravnateljica Hrvatskoga pomorskog muzeja u Splitu **dr. Danka Radić** vrlo dobro objasnila: „To nije tek usputna primjedba nekog slučajnog putnika morem, ona bolje od bilo koje druge misli objašnjava i potvrđuje tijesnu i neraskidivu povezanost primorskog čovjeka i njegova života i trajanja s brodom i plovidbom, što znači i s preživljavanjem u ambivalentnom prostoru i ambijentu, s jedne strane neprijeporno ugodnom i životvornom iako egzistencijalno vrlo zahtjevnom, s druge pak, osobito za ne vremena i uzavrelih oluja, i vrlo opasnom, potpuno izoliranom i krajnje negostoljubivom. Tako je bilo vjekovima, tako je i danas, iako su se s teh-

ničkim napretkom civilizacije stvari promijenile.“

Petnaestogodišnji dječak Mihailo Ognjenović nakon završene prve godine kotorske Nautike, ukrcava se 4. listopada 1949. godine u Dubrovniku na parobrod *Kosmaj* u vlasništvu tadašnje *Jugoslavenske slobodne plovidbe*, nešto kasnije *Jugolinije*, sa Sušaka. Parobrod *Kosmaj*, ranije pod imenom *Olga Topić*, porinut je u more 1918. godine, a 1935. godine kupljen za Slobodnu plovidbu Topić. Poslije Drugog svjetskog rata pripao je *Jugoslavenskoj li-*

nijskoj plovidbi. Imao je 8150 tona nosivosti i parni stroj od 2000 KS kojim je brod *Kosmaj* postizao brzinu od 11 čvorova.

Parobrod *Kosmaj* pod zapovjedništvom kapetana **Slavka Cerkeza**, sa 42 člana posade, natovaren s 8.000 tona dasaka, isplovio je iz dubrovačke luke prema Buenos Airesu, gdje je stigao nakon 43 dana plovidbe. Među posadom, zajedno s mladim Mihailom, bila su još trojica Bokelja - prvi oficir palube **Božo Gazetić** iz Dobrote, drugi oficir palube **Marko Rizoniko** sa Prčanja i kadet **Ljubo Stevović** iz Kotora.

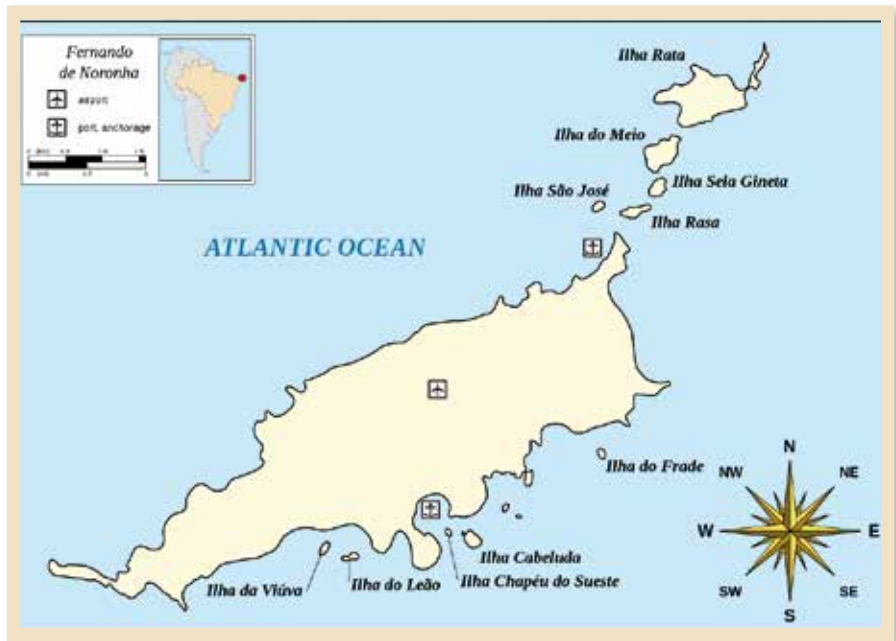
Stigavši *Kosmajem* u Buenos Aires, krajem 1949. godine, mladi Ognjenović našao se među značajnom zajednicom naših iseljenika, pogotovo svojim Rišnjanima, koji su ga veselo dočekali, jer je Ognjenović bio prvi Rišnjanin koji je nakon Drugog svjetskog rata došao u Argentinu.

Nakon višednevnog boravka u Argentinu isplovili su iz luke Rosario 14. veljače 1950. s kompletnom posadom. Plovili su prema ekvatoru i približavali se sjevernoj hemisferi kursom prema Europi i Rotterdamu u Nizozemskoj. Tada desetog dana plovidbe pojavio se dim iz pramčanog skladišta - štive. Ispostavilo se da su se sjemenke suncokreta zbog visokih temperatura i loše ventilacije spontano zapalile i počele gorjeti kao pljeva. *Kosmaj* se još nalazio na pučini južnog Atlantika, daleko od najbližeg kopna, na oko 600 milja sjeveroistočno od Pernambuca u Brazilu. Požar je otkriven u skladištu br. 1 i dim je postajao sve intenzivniji. Slavko Cerkez, kapetan i iskusan pomorac, dao je nalog da se ispita uzrok i točno locira požar. Nije se moglo utvrditi točno mjesto nastanka požara jer je dim izbijao iz cijelog skladišta. Bila je noć i jedino što se moglo učiniti je čekati zoru i u prisutno-

sti kapetana pregledati teret i skladište. Zapovjednik broda kap. Čerkez odlučio je otvoriti skladište i cijeli teret ispustiti u more kako bi se moglo doći do tinjajućeg područja. Ali, parobrod *Kosmaj* star 30 godina imao je slabu točku. Svi pretinci u skladištu bili su drveni tako da se požar vrlo brzo širio. Kapetan je donio novu odluku i naredio promjenu kursa i plovljenje prema Brazilu najvećom brzinom. U toj situaciji mladi Mihailo dobio je novu ulogu. Trebao je skupljati ugljen i biti pomoćnik ložača u utrobi parobroda.

Skoro puna dva dana trajali su nadljudski naponi da se požar svlada, ali pomoći nije bilo, stoga je poslan SOS signal za spašavanje. Cijelo vrijeme pokušavali su se riješiti tereta na brodu koji je plovio 11 čvorova na sat dok je normalna brzina bila 8 čvorova. U trenutku promjene kursa nalazili su se četiri dana udaljeni od Brazila. Izgledalo im je kao četiri godine. Sutradan, dok je parobrod plovio što je brže mogao, nastavili su s iskrcavanjem tereta, što im je otkrilo ružnu istinu. Vatra se širila baš kao što su se i bojali. Plamen je već zahvatio skladište br. 2 i skoro je stigao do komandnog mosta. Da stvar bude gora, nije bilo ni jednog broda na vidiku. Bili su u kontaktu samo s brazilskim lučkim vlastima. U međuvremenu se javio putnički brod „Francesco Morozini“ i javio da su u stanju doći do njih za dva dana. Također, iz Brazila je stigla poruka da pomoć stiže za tri i pol dana. Ipak, dva dana čekanja bilo bi predugo. Zapovjednik je odlučio ugasiti motor na *Kosmaju*, prekinuti gašenje požara koji je zahvatio više od pola broda i pripremiti se za evakuaciju. Čerkez naređuje posadi da napusti plamteći brod i prijeđe u dva oronula drvena čamca za spašavanje.

Mapa otoka Fernando de Noronha

Vatra je zahvatila skoro cijeli brod i posada se ukrcala na zadnja dva drvena čamca za spašavanje. Zapovjednik broda posljednji se ukrcao u čamac nakon što je provjerio da su svi članovi posade napustili *Kosmaj* u plamenu. Cijela posada bila je u ljetnoj odjeći i bez osobnih stvari. Jedino je

posebno kapetanovom naredbom mladome Mihailu dopušteno da uzme sa sobom svoju nogometnu loptu. Morao je žrtvovati brašno, rižu i kakao, ali nije se mogao odreći tek kupljene u Argentini nove nogometne lopte. Tu spašenu loptu Mihailo Ognjenović ka-

Fernando de Noronha, pogled iz zraka

snije je poklonio nogometnom klubu „Orjen“ iz Risna.

Dok su napuštali brod, Mihailu se u sjećanje urezala za cijeli život slika vatrene stihije i lica izbezumljenih ljudi zbijenih u čamcima dok su gladni morski psi kružili oko brodolomaca privučeni bukom i zbišnjima na površini. U tom dijelu svijeta blizu ekvatora bile su velike ljetne vrućine. Iako je bio 24. veljače, nebo je bilo vedro s malo crvenila, a u pozadini je plamen s *Kosmaja* obasjavao Atlantik, kako je zapisao mladi Mihailo. Podsjećalo ga je na neki stravični film koji se događao pred njihovim očima. Umjesto glazbe, puls na vratu i kucanje srca u ritmu peraja koje kruže oko čamaca i traže potencijalni plijen, prisjeća se svega mladi mornar Ognjenović.

Direktna zapovijed bila je da se što više udalje od broda jer je postojala opasnost da se brod prepolovi, što je značilo da bi ih neki dio broda zahvaćen vatrom mogao dohvatiti ili bi potonuće broda moglo stvoriti vrtlog koji bi ih povukao sa sobom. Uspjeli su se udaljiti na sigurnu razdaljinu, a morski psi nisu odustajali dok su brodolomnici čekali spasioce.

Da bi drama bila još veća, uz glad i potištenost, u čamce je počela ulaziti voda. Bila je to užasna slika, koju mladi Mihailo neće nikad zaboraviti jer je prvi put vidio odrasle ljude-pomorice kako nekontrolirano plaču poput djece. Mihailo je u tome momentu bio veoma zbunjnjen, kao da se nalazi pod anestezijom. Hrabrio je sam sebe kao da se to njemu ne događa i da nema šanse da ovdje završi, daleko od kopna i između ralja morskih pasa koji bi ih raskomadali prije nego što potonu na dno mora. Ipak, čamci su nekako plutali. Izbacivali su vodu rukama i krpama. Cijeli sljedeći dan proveli su u toj bezizlaznoj situaciji čekajući da se „Francesco Morozini“ pojavi na horizontu prema najavi. Bili su sami na pučini, bez hrane i vode, gledali brod u plamenu i borili se zadnjim atomom snage da prežive to užasno i nepodnošljivo stanje.

Nakon 48 sati od napuštanja broda primijetili su u daljini brod kako se približava. Bili su jako sretni da su zaboravili na morske pse, vodu koja je prodirala u čamce, nedostatak hrane, a još manje spoznaju da su njihove stvari i darovi ostali u zapaljenom brodu. Obuzela

ih je radost, a oči su im govorele da su spašeni. S putničkog broda „Morozini“ Morseovom abecedom su ih upozorili da se što više udalje od plamtećeg broda jer ne žele riskirati zbog njihovih putnika. Veslali su nekoliko sati i tek pred noć su stigli do svojih spasilaca. Talijanski brod s upaljenim reflektorima obasjavao je spašenu posadu dok se u pozadini nazirao *Kosmaj* u plamenu. Brodolomnici su se počeli ukrcavati na brod, zdravi i jaki ukrcavali su se pasarelom, a bolesni su se prebacivali brodskom dizalicom.

Na kraju su podignuta dva čamca za spašavanje. Putnički brod „Francesco Morozini“ bio je pun putnika koji su putovali u Veneciju. Podijeljena im je odjeća, hrana i putničke kabine za odmor. Sljedećeg jutra vidjeli su približavanje brazilskog tegljača koji se kreće prema *Kosmaju* i pokušava ugasiti požar. Nakon toga raspoloženje im se promijenilo, a entuzijazam splasnuo. Dobili su naredbu da svi prijeđu na tegljač. Razočaranje je bilo potpuno jer kratkotrajna radost da će putničkim brodom za Veneciju nije dugo trajala jer su se morali ukrcati na vojni naoružani tegljač koji je nastavio gasiti požar na *Kosmaju*, ali jasno je bilo da mu više nema spasa. Neizvjesnost je trajala nekoliko dana dok nije naređeno da se pokušaji gašenja požara prekinu i da se krene u drugom pravcu. To je bila promjena kursa za koji nisu znali gdje ih vodi. Tegljač je vozio dva dana, ali ne do brazilskog kopna nego do brazilskih otoka u Atlantiku. Članovi posade, njih 39, prešlo je u gumene čamce i uputilo se prema plažama otoka Fernando de Noronha. Zapovjednik, upravitelj stroja i prvi časnik ostali su na tegljaču i pokušali ugasiti požar na *Kosmaju*, odnosno čuvati ga i ispratiti njegov kraj.

Fernando de Noronha, Plaža Conceicao

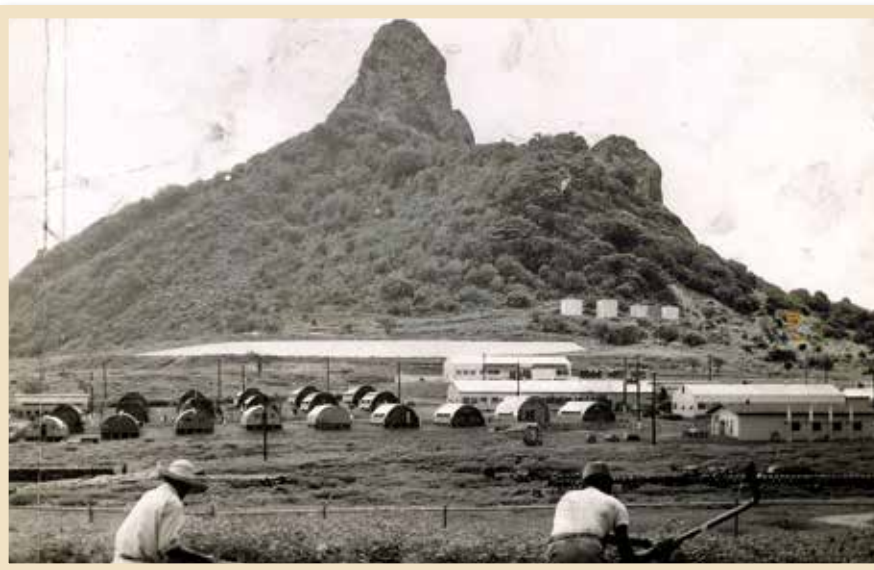

Grebenje „Dva brata, u zaljevu Sancho

Nitko od brodolomaca nije znao zašto idu baš na taj otok. Fernando de Noronha je otok u brazilskom arhipelagu u Atlantiku i površine 18,4 km². To nije bio otok na kojem su živjeli starosjedioci, već najopasniji zatvorenici iz Južne Amerike! Sama pomisao da će provesti neko vrijeme u tom svijetu bila je užasna i uzbudljiva u isto vrijeme. Mnogi su se pitali hoće li sve to preživjeti i stići živi kući. U tom trenutku paluba broda „Francesca Morozinija“ koji je plovio prema Veneciji izgledala je tako daleko. Ovi otoci smješteni u raju na Zemlji naseljeni su zatvorenicima i 350 kilometara udaljeni od najbliže zemlje. Međutim, s prvim susretima i kako je vrijeme odmicalo, zatvorenici su se ponašali korektno prema pristigloj posadi *Kosmaja*, suprotno očekivanjima posade. Činilo se da je zatvorenicima više žao brodolomaca nego ovima zatvorenika. Na otoku su više od mjesec dana jeli ribu i skupljali voće. Kaznjenici su im poma-

Zatvorenici tijekom rada na otoku 1930. god

Američka vojna baza na otoku Fernando de Noronha 1959. g.

Atraktivne plaže na otoku Fernando de Noronha

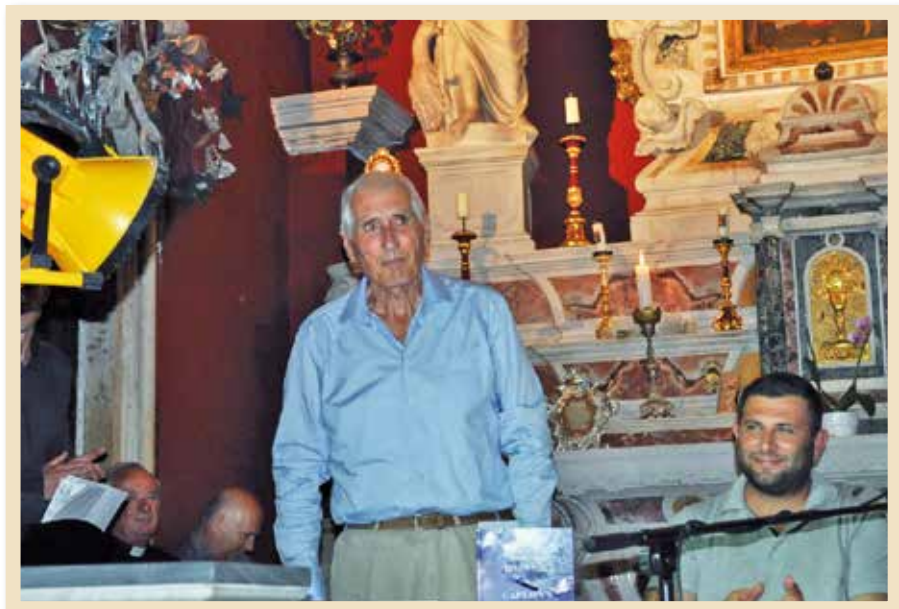
gali da se snađu i naučili ih osnovnim vještinama preživljavanja u takvom okruženju. Uz preživljavanje u prirodi, dani su prolazili. Nisu imali nikakve kontakte s kopnom. Stalno se očekivalo da će se nešto dogoditi i u tom iščekivanju jednog dana Mihailo je kupio dvije razglednice s motivom Fernanda de Noronha. Zatvorenik je na njih zapisao datum i ime otoka: 2. ožujka 1950.

Napokon je došao dan kada su napustili otok koji im je postao dom. Po njih je došao hidroavion i prebacio ih u Rio de Janeiro. Nevjerojatno, ali istinito - imali su prisnan i veseo oproštaj s kažnjenicima. Oni su im poželjeli sretnu plovidbu, a zatvorenici njima brz povratak na kopno. Bio je već 7. travnja kada su se ukrcali u zrakoplov Sabena Airlines koji ih je odveo u London gdje su JAT-ovim avionom nastavili za Zagreb. Zapovjednik broda ih je obavijestio da je *Kosmaj* u potpunosti izgorio i da se više ne može koristiti osim za otpad. Izvučen je i nasukan u akvatoriju luke Fortaleza u Brazilu. Prema službenim podacima, 13. ožujka brod je proglašen potpunim

gubitkom, što je osiguranje isplatilo, a za tu je svotu brodersko poduzeće *Jugolinija* kupila parobrod *Lord Glentoran* i kasnije ga preimenovala u *Kosmaj*. Prvi susret s domovinom za svakoga je bio drukčiji. Dok su slijetali u Zagreb, neki su bili bolesni, iscrpljeni, ali ipak sretni jer su se vraćali svojim domovima i svojim obiteljima, iako bez dokumenata, prtljage

i osobnih stvari. *Jugolinija* je za svakog pomorca s *Kosmaja* osigurala sve što je bilo potrebno za nastavak puta kući. Mladi Mihailo Ognjenović bio je uzbuđen i dirnut što ponovno vidi svoj Risan. Vratio se stariji, iskusniji, jači, iako je prošlo jedva pola godine. Bilo je to nevjerojatno putovanje, koje ga unatoč svemu nije odvratilo od ponovne plovidbe. Ali ipak se trebalo oporaviti. Dobio je i naknadu za pretrpljeni strah i izgublenu imovinu na *Kosmaju*. Isplaćeno mu je 7000 dinara i 120 točaka za koje se dobivala hrana. Bio je to značajan iznos za njega i njegovu obitelj. Nije iz Argentine donio izgublenu vreću brašna i riže, ali je kompanija nadoknadila svu štetu koju su pretrpjeli. Nije prošlo dugo do sljedećega Mihailova susreta s pučinom. Kad je prošlo nešto manje od mjesec dana ukrcao na brod Durmitor i otputovao u Englesku.

Sudbina je htjela da ovaj iznimno dramatičan događaj, koji i prekaljene pomorce ne ostavlja ravnodušnim, bude petnaestogodišnjem Mihailu Ognjenoviću vatreno krštenje i trenutno odrastanje, stupivši tako u veliku obitelj pomoraca svijeta.

Kap. Mihail Ognjenović na promociji svoje knjige Morski dnevnik na Gospi od Škrpjela

Od Luštica do Ognjene zemlje Patagonije

Pomorske vještine Petra Zambelića

Piše:

Branka Bezić Filipović

Fotografije:

privatna arhiva

Upoznavanje novih pomorskih putova dugotrajan je i opasan proces. Danas su nam mape svima dostupne, kao da je oduvijek tako. Niti ne razmišljamo kako je bilo prvim istraživačima i kartografima koji su utirali put dijelom na temelju slučajnih pogodaka, ali i pogrešaka, tim više što nisu ništa mogli vidjeti iz zraka.

Problem je utoliko veći ako se radi o negostoljubivu i vrlo

Već osamdesetih godina 19. stoljeća nailazimo na ime ovoga sposobnog tridesetogodišnjaka kao pilota i člana brojnih međunarodnih ekspedicija od iznimne važnosti

razvedenome području poput juga Južne Amerike, punom brojnih kanala i uvala, gdje su oluje svakodnevnica, a najveći dio godine je vjetrovit, mračan i hladan, jer je klima polarna. Ovime opisujem ne samo područje južno od Ognjene zemlje i oko Rta Horn, već i sjevernije područje Magellanova tjesna-

ca, kao i njegov zapadni izlaz na Pacifik u pokrajini Zadnja nada (Ultima esperanza) i Zaljev tuge (Golfo de Penas), gdje imena sve govore.

Nakon što su se Čile 1810. i Argentina 1816. godine oslobodili vladavine Španjolaca, britanska kruna ponudila im je kartografsku obradu teritorija.

Satelitska snimka Magellanova tjesnaca koji je iz svemira fotografirala NASA

Spomenik Phillipu Parkeru Kingu uz obalu Magellanova tjesnaca

Mapa Magellanova tjesnaca

Zadaću su dobila dva admira-
la: Australac **Phillip Parker King** (1791. – 1856.) i Britanac **Robert Fitz Roy** (1805. – 1865.). Parker King je započeo na području Magellanova tjesnaca u razdoblju od 1826. do 1830., kada je Fitz Roy krenuo na svoje prvo putovanje brodom „Beagle” u kanale južno od Ognjene zemlje. Na svoje drugo putovanje 1833. s njim je bio i **Charles Darwin** (1809. – 1882.), znanstvenik i prirodoslovac, autor prve moderne teorije o evoluciji živih bića, pa je zapisao: *U Magellanovu tjesnacu, kada gledate južno od Luke gladi (Puerto del hambre) put udaljenih kanala između planina, čini se, tako sumorno, voziti izvan granica ovoga svijeta.*

Sigurnost plovidbe koja je zahtjevna i u današnjim uvjetima, jer se na more ne izlazi bez dozvole mornarice, u pionirskim danima uvelike je ovisila o spretnosti pomoraca čije se znanje prenosilo predajom, jer je preciznih karata bilo malo. Saznanja ekspedicija objavljiva su u knjigama, a posebno su važni bili „Hydrografski godišnjaci čileanske mornarice” kao neiscrpnii izvor podataka.

Iz njih doznajemo o svemu što se događalo na moru, pa tako i o iznimnim vještinama pomorca **Pedra (Petra) Zambelića**, jednog od najranijih doseljenika u Punta Arenasu, rođenog na poluotoku Luštici 1849. godine. Njegov životopis objavila sam u Glasniku broj 161/162 iz 2018. godine, pa ću se sada baviti samo onim što o njemu možemo doznati iz hidrografskih godišnjaka.

Već osamdesetih godina 19. stoljeća nailazimo na ime ovoga sposobnog tridesetogodišnjaka kao pilota i člana brojnih međunarodnih ekspedicija od izuzetne važnosti koje su svojim proučavanjem terena trebale osigurati što sigurniju plovidbu tim nemirnim morima punim iznenadnih struja i vjetrova. Možda nije začuđujuće da se Zambelić tako dobro prilagodio novim okolnostima jer je već kao dvanaestogodišnjak plovio na bokeškim jedrenjacima. Jedan od tadašnjih najvećih stručnjaka za plovidbu na južnim morima bio je **Jose Nogueira**, savjetnik ratne i trgovačke mornarice, te hidrografskih ekspedicija. Proučavalo se područje oko otoka

Dawson, zapadno od Punta Arenasa, kada je Nogueira zapovijedao brazilskom korvetom „Paranahyba”, a poručnik Saldahna je opisujući prolaz kroz tjesnac napisao i kako je kao jedan od hrabrih i praktičnih ljudi bio član ekspedicije Pedro (Petar) Zambelić.

Pogled na otok Dawson i Magellanov tjesnac s obale istočno od Punta Arenasa

Sudeći prema hidrografskom godišnjaku iz 1883., talijanska ekspedicija s kruzerom „Carracciolo” donijela je 1882. Zambeliću posebne počasti, koje je nesumnjivo i zaslužio. Kapetan **Carlos de Amegaza** imao je zadatak izvidjeti pozicije lovaca na morske lavove čije se krzno dobro prodavalo u Europi. Bio je to glavni izvozni proizvod kolonije tijekom dvadeset godina od 1870. do 1890. Životinja je bilo u velikom broju, ali postalo je očito da se ulov mora kontrolirati da se ne prijeđe granica. Prema Zambelićevim riječima, lovci su ljubomorno skrivali lokacije na kojima su se životinje sklanjale. Lovci su te terene smatrali svojim vlasništvom i držali ih u tajnosti zbog konkurencije. Zambelić je locirao te niske stijene zavravljenih vrhova koje su zvali „stijene lovaca”. Prema vlastitom priznanju, i on se nakon

Petar Zambelić
(1849. – 1903.)

*Pogled na otok Dawson i Magellanov tjesnac
s obale istočno od Punta Arenasa*

dolaska na jug bavio lovom na morske sisavce pa je znao tri-kove zanata.

Zambelić je imao i vlastiti brod, kuter „Rayo” (Zraka), koji je kupio zajedno s trgovcem **Joseom Menendezom**, s kojim je istraživao skoro sve kanale Ognjene zemlje i zapadne Patagonije. Zaključio je kako su različite regije na kartama Parkera Kinga iz 1828. godine naznačene istim imenom, kao Veliki otoci, pa su prema njegovim spoznajama karte prepravljene tijekom 1873. i 1874. godine. Takvih pogrešaka bilo je mnogo. Krajolik je puno puta izgledao jednako, a kada tome dodamo i vremenske neprilike i često slabu vidljivost, nikakvo čudo što su se karte morale ispravljati. Svi znamo za glasoviti Rt Horn (Cabo de Hornos), najjužniju točku Južne Amerike, ali malo ljudi zna da malo sjevernije postoji i Pogrešni Rt Horn (Falso Cabo de Hornos) na otoku Hoste i da se taj naziv i danas koristi.

Područje istraživanja kruzera „Caracciolo” bio je i pacifički otok Madre de Dios, a kapetan de Amegaza opisao je u izvještaju Zambelića kao inteligentnog i hrabrog mladića. Zambelić je prihvatio dijelom puta svojim brodom tegliti kruzer po bočnim kanalima, te našao prikladno sidrište i zaklon na izlazu od Canala Oeste

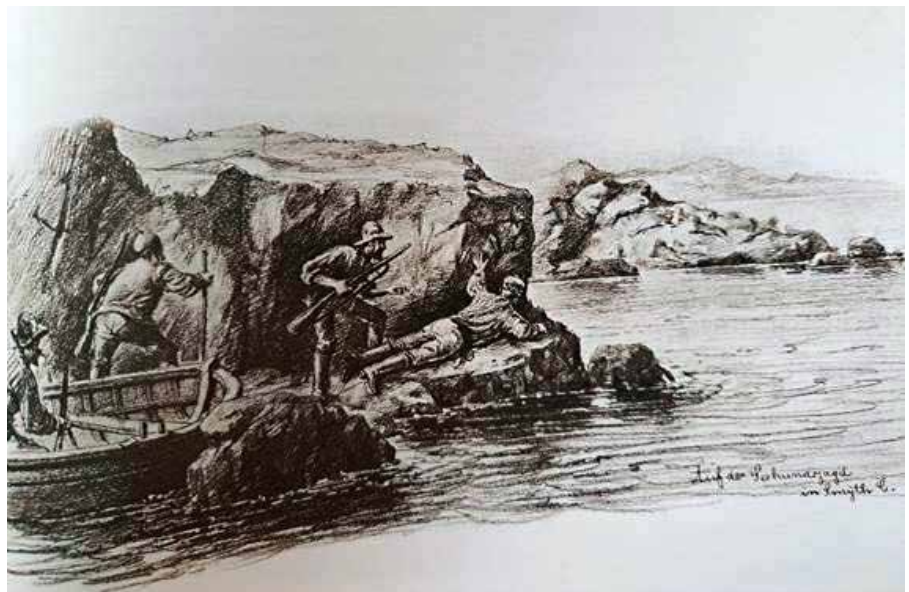
(Zapadni kanal). Taj kanal administrativno pripada pokrajini Ultima esperanza, a smješten je zapadno od Punta Arenasa na Pacifiku. Nalazi se između otoka Madre de Dios (Majka božja) i Duque de York (Vojvoda od Yorka), te povezuje veliki Kanal Concepcion s Pacifikom. Da biste bolje shvatili veličinu Zambelićeva pothvata, treba reći da je kanal konstantno pod udarom zapadnih vjetrova i frontalnih sustava, što znači da su kišni i vjetroviti dani normalno stanje, a sunčani povremeni slučaj. Tijekom snježnih dana vidljivost je manja od sto metara.

Otoci Madre de Dios i Duque de York između kojih se nalazi Kanal Oeste koji je uz paralelni kanal Trinidad izlaz iz Kanala Concepcion na otvoreni Pacifik

Zapisan je i Zambelićev herojski pothvat kada je svojim malim kuterom „Rayo” odveo ronioce iz Punta Arenasa na otok Duque de York da spase teret tračnica nakon jednog brodoloma.

Zambelića nije puno zastrašio, naoko, loš položaj Kanala Oeste. Smatrao je da je jednostavan za pristup i prolaz parobroda, jer je unatoč brojnim čekinjastim otočićima bez plićaka. Proučio je i Kanal Trinidad koji se nalazi na sjevernoj obali Madre de Dios koji također povezuje Kanal Concepcion s Pacifikom. Njega je preporučio za brodove velike tonaže jer nema puno zavoja, a i struje su mu niske. Sva ova Zambelićeva zapažanja potvrdile su sljedeće ekspedicije.

Zambelić nije stao samo na ovome, već je 1890. u maloj jedrilici prešao put od Punta Arenasa do Valparaisa i natrag, što znači 1654 nautičke milje u svakom smjeru kroz Magellanov tjesnac i na sjever pacifičkom obalom.

*Takozvane „stijene lovaca” na crtežu
Theodora Ohlsena iz 1884. godine*

Iako često ne biva tako, Zambelićev trud nije ostao bez nagrade, jer ga je Pomorska oblast Magallanesa iste godine imenovala službenim pilotom pokrajine i južnih kanala, za što je počeo dobiti plaću. Ustupili su mu izviđački brod „Condor” za nadzor ribarskih postaja.

Zambelić je pilotirao zapovjedniku „Condora” **Bartolomeru Pacheciju** na pro-

*Cabo de Hornos
(pravi Rt Horn)*

Narborough i Reina Adelaida, napravili studiju regije i zaklonjenih luka te razmišljali o gradnji svjetionika jer se radi o vrlo opasnom području, takozvanoj Zoni brodoloma. Označili su i uvalu Pacheco i otočje Cuarenta Días (Četrdeset dana) odakle se često po 40 dana ne može isploviti zbog oluja i visokih valova.

*Otok Hoste i Falso
Cabo de Hornos
(Pogrešni Rt Horn)*

učavanju kanala i otoka na zapadnom izlazu iz Magellanova tjesnaca. Trebalo je upotpuniti spoznaje Britanaca koji o tome nisu ostavili dovoljno pisanih tragova. Obišli su otočić Evangelistas, arhipelag John

Otok Madre de Dios i Kanal Oeste

Zanimljivo je da je šest godina kasnije na otočiću Evangelistas pušten u promet svjetionik prema nacrtu škotskog inženjera **Georgea Slighta**, a

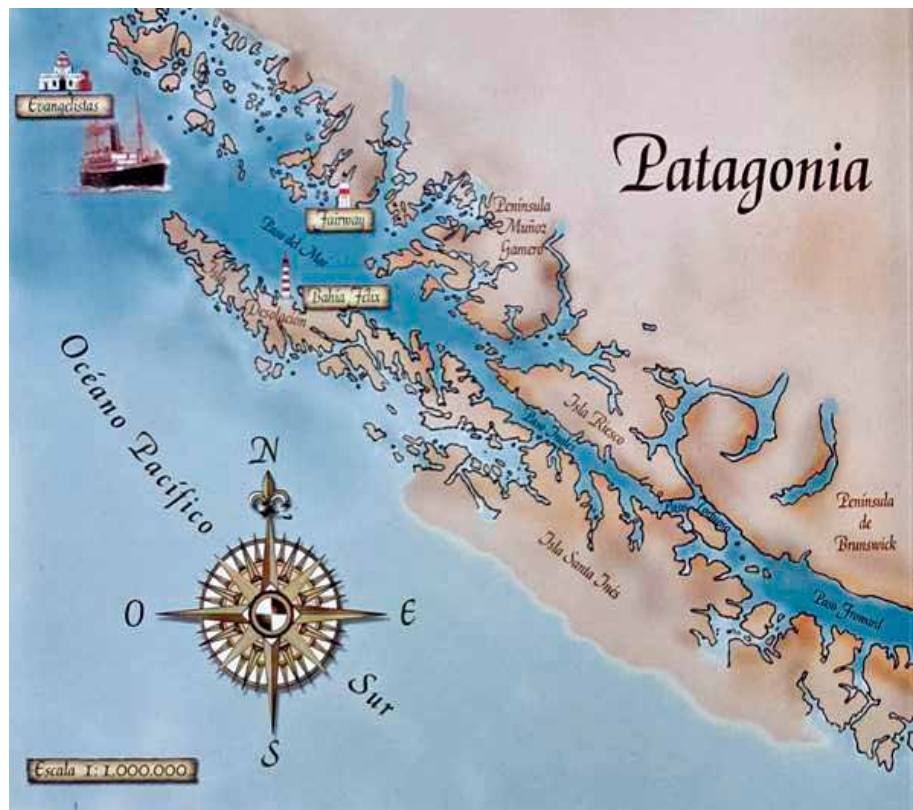
Kanal Concepcion

da su dio radova obavili Dalmatinci s otoka Brača. Opskrba koja je dolazila s otočja Cuarenta Días često je kasnila, a problem je bilo i iskrcavanje materijala jer na otočiću nije moguće usidriti brod, nego se sve moralo izvlačiti dizalicom s obale koja se nalazila visoko iznad broda.

Drugo znanstveno putovanje „Condora” bilo je 1894. pod zapovjedništvom **Tomasa Kinga**, također put otočja Cuarenta Días, gdje su se zaustavljali lovci. Obišli su to područje i locirali kolonije morskih lavova, a bilo ih je toliko da se primjere otok Duncan od njih uopće nije vidio. Naišli su i na jednu duboku špilju gdje su se sklanjale posade lovaca i upisivale u stijeni datume svojih dolazaka od 1832. do 1890. godine.

Cijelo putovanje, znanstvene studije i istražene pomorske zone opisani su u knjizi „Plo-

Mapa položaja svjetionika Evangelistas

Otoci Madre de Dios i Duque de York između kojih se nalazi Kanal Oeste koji je uz paralelni kanal Trinidad izlaz iz Kanala Concepción na otvoreni Pacifik

vidba od Magellanova tjesnaca, Ognjene zemlje i kanala Patagonije”, a bila je nagrađena nagradom Ministarstva pomorstva.

Prema dokumentima koje je pronašao **Lucas Bonačić Dorić** i objavio u Punta Arenasu u svojoj knjizi „Resumen histórico de Estrecho y la colonia de Magallanes” („Povijesni sažetak tjesnaca i kolonije Magallanes”) 1937. godine, Zambelić je pilotirao kanalima tjesnaca i zapadne Patagonije, poput kanala Smyth, Sarmiento i Messier. Bio je član talijanske ekspedicije na brodovima „Caracciolo” i „Flavio Gioia”, njemačke na brodovima „Moltke” i „Armenia”, te francuske na brodu „Diolibah”, kao i na drugim brodovima stranih trgovačkih mornarica. U izvještajima su, kako piše Bonačić Dorić, česte pohvale zapovjednika brodova za Zambelićevo pilotiranje.

I na kraju se dogodilo ono što bismo najmanje očekivali,

Svjetionik Evangelistas na samom izlazu iz Magellanova tjesnaca na Pacifik

a to je da će iskusan pomorac poput Zambelića skončati u moru zbog naglog naleta vjetra dok je s broda lovio ribu.

Bilo je to 1903. godine u Kanalu Murray pred uvalom Wulaia na otoku Navarino južno od Ognjene zemlje.

Imala sam čast da je baš u toj uvali postavljena spomen-ploča s mojim tekstom u čast 140. obljetnice dolaska prvih Dalmatinaca na južne otoke, među kojima je bio i Petar Zambelić. Ploču smo odnijeli **Petroslav Sapunar**, predsjednik Splitsko-dalmatin-

ske županijske skupštine i ja 2018. godine. To je najjužnija spomen-ploča na svijetu posvećena jednom europskom narodu, te spomen na sve napaćene ljude koji su pridonijeli očuvanju suvereniteta Čilea na samome kraju svijeta.

Puerto Williams, predaja spomen-ploče 2018. godine.

Na slici su slijeva: gradonačelnik Jaime Fernandez Alarcon, zamjenica guvernera Pomorske oblasti Beagle Cecilia Trivino Mayorga, predsjednik Splitsko-dalmatinske županijske skupštine Petroslav Sapunar, Branka Bezić Filipović i Martin Draksler Vukasović, predstavnik hrvatske zajednice

*POVIJEST BRODSKIH KRUŽNIH PUTOVANJA
U BOKI KOTORSKOJ*

(87)

AMBASADOR

Izvor:

Arhiva Nevena Jerkovića

Putnička agencija Atlas iz Dubrovnika osnovana je 1951. pod imenom Putnik Dubrovnik, nakon decentralizacije putničke agencije Putnik Beograd čiji počeci rada sežu iz 1923. godine. Njezinom decentralizacijom, iz dotadašnjih poslovnica

formiraju se nove putničke agencije, među njima Atlas Dubrovnik, Kompas Ljubljana, Generalturist Zagreb, Dalmacijaturist Split i Kvarner Express Opatija.

Kako su sve putničke agencije tada, jednako kao i danas, bile orijentirane na obale Jadranskog mora, sve su imale i svoje putničke brodove, većinom u službi transfera s kop-

na na otoke i za jednodnevne izlete. Tako je i Atlas imao flotu manjih brodova, čija su imena tradicionalno počinjala slovom A, prvim slovom imena matične putničke agencije.

Tako su zaplovili ARES, TEMIDA, ASTRAL, AURORA, ARKA, ARGOSY, ASTAREA, ARGOLYS, ANTIKA, ADRIATIC... te na kraju i jedna iznimka, barem što se počet-

Blue Adriatic Cruises

THROUGH THE THOUSAND ISLANDS OF DALMATIA

Yugoslavia, Greece & Italy

Departing from Dubrovnik
the Pearl of the Adriatic

Every Sunday May 19th through October 20, 1985

Blue Adriatic Cruises

ka imena tiče - PRINCESS OF VENICE.

Nije dugo trebalo čekati da se Atlasova flota, na vrhuncu poslovnih uspjeha, proširi i na jednog putničkog krstaša, broda namijenjenog kružnim putovanjima. Bio je to brod AMBASADOR.

Kupnja broda AMBASADOR uzrokovana je zlom sudbinom legendarne ANTIKE, broda koji je do tada gospodario južnim Jadranom u organizaciji izletničkih programa. Nakon neočekivane kalvarije kaldaje (parnog kotla) u jesen 1977., ANTIKA se više nije mogla vratiti u život pa joj se žurno morala naći adekvatna zamjena. Izbor je pao na Jadrolinijin brod JEDINSTVO, doduše dosta veći i zahtjevniji brod, sagrađen u siječnju 1958. u splitskom brodogradilištu.

Član legendarnog 3J (blizanača JADRAN, JUGOSLAVIJA, JEDINSTVO) imao je 2600 GT, bio dug 90 metara, a mogao je u redovnoj dužobalnoj pruži ili izletničkom programu

prihvatiti do 1200 putnika. Dva glavna pogonska stroja ukupne snage 3600 kW, proizvedena u Amsterdamu prema licenci švicarskog Sulzera, omogućavala su mu plovidbu brzinom od 19 čvorova.

JEDINSTVO je 1977. kupio dubrovački „Atlas“ koji ga je nakon preuređenja u brodogradilištu „Viktor Lenac“ preimenuovao u AMBASADOR i uposlio na doista zanimljivo izletničkom programu.

Utorkom bi brod, s polaskom iz Bara, dovezio izletnike s Crnogorskog primorja u Dubrovnik, a srijedom bi polazio iz Tivta za Dubrovnik. Preko vikenda AMBASADOR bi plovio na dvodnevni kružni putovanjima naizmjenično za Krf, Bari i Veneciju.

Pod zapovjedništvom kapetana Pera Portolana, AMBASADOR je isplovio na jednodnevni izlet u **Kotor**. Kasnije su uvedene redovne linije Kotor – Krf i Kotor – Venecija.

Inače, na krstarenjima brod može u svojih 87 klimatiziranih putničkih kabina primiti 206 putnika, a na jednodnevnim izletima čak 650 palubnih putnika. Putnicima su organizirane zabavne večeri uz bogat program. Te ugođaje i štimunge dopunjavao je kapetanov koktel, a odmah zatim i bogata brodska večera. Vrhunac večernjeg raspoloženja pružio je nadasve luksuzni brodski salon, skladna i dobra glazba broskog orkestra, atraktivan i veseo program simpatičnog i neumornog **Marija Hitrija**. Uz Hitrija, goste je zabavljala i poznata ženska klapa iz Kotora „Bisernice Boke“. Klapa je sklopila Ugovor s broskom Agencijom da prilikom svakog dolaska broda Ambassador u luku Kotor od 1985. do 1987. godine u večernjim satima priređuje zabavni program. Uz to, klapa je išla na krstarenje od Kotora do Krfa i Venecije.

Za kratko vrijeme brod AMBASADOR ugostio je na ovim putovanjima 26 tisuća put-

nika, odnosno 480 putnika prosječno po svakoj plovidbi. AMBASADOR je za njemačku agenciju Hetzel ostvario tri kružna putovanja iz Rijeke preko grčkih otoka do Istanbula, a zatim u organizaciji Atlas Airtoursa tri dvotjedna krstarenja iz Dubrovnika prema Krfu, Pireju (kroz Korintski kanal), Rodosu, Istanbulu, Heraklionu i Katakolonu.

AMBASADOR je na krstarenjima uglavnom plovio istočnim Sredozemljem, ali treba spomenuti i putovanje do daleke Indije i Madagaskara. Nakon posebne pripreme za tako dugo i neizvjesno putovanje, AMBASADOR je bio opremljen novim uređajima za satelitsku navigaciju i brodskom radio-postajom, a dobio je čak i telex.

Nakon rolaska broda kroz Sueski kanal prvi putnici ukrcani su u egipatskoj luci Safaga na Crvenome moru u blizini danas daleko poznatije Hurgade, koja je tada još bila malo ribarsko selo. Odatle AMBASADOR ima ukupno sedam različitih kružnih putovanja u trajanju od po dvadesetak

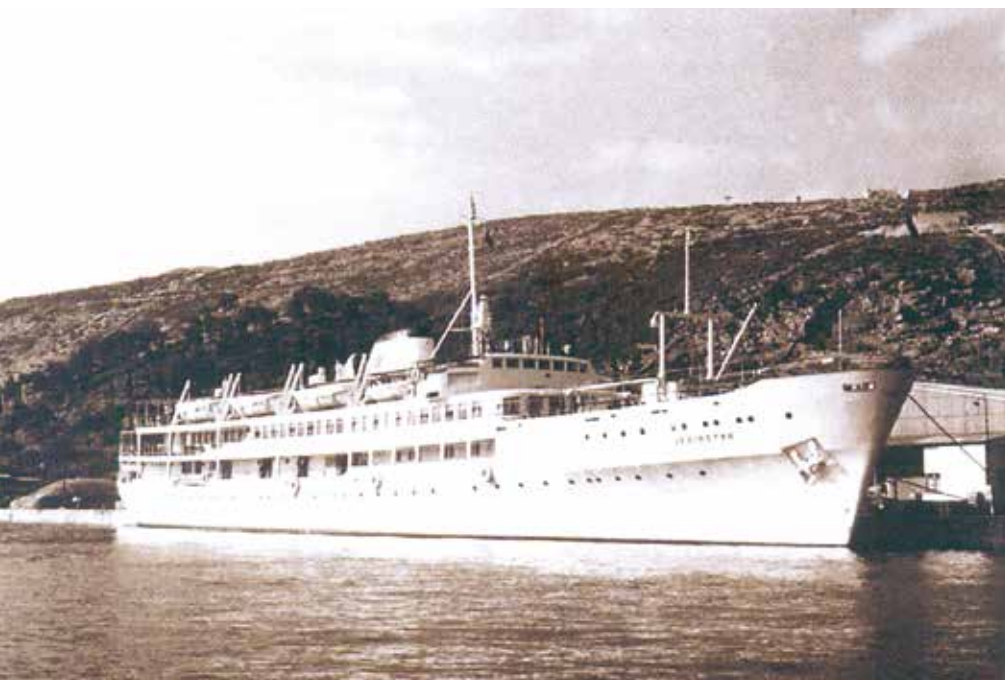
dana Crvenim morem, Arapskim Emiratima, Indijskim oceanom prema Pakistanu, Indiji, Šri Lanki, Reunionu, Mauricijusu i Madagaskaru.

U luci Victoriji na otočju Sejšelima 17. ožujka 1986. s broda se iskrcala posljednja skupina putnika i AMBASADOR se s posadom i bez putnika vratio u matičnu luku.

U floti „Atlasa” brod ostaje do kraja 1988. kada je prodan kompaniji DiveG-Sail Holiday s Kajmanskih otoka. Nakon preuređenja u Veneciji, „Atlas“

ga uzima u najam, sada pod imenom AQUANAUT AMBASADOR. Od 1990. pod novim imenom AMBASADOR plovi za novog vlasnika Adriatic Cruises iz Paname. Cijelo to vrijeme plovi Jadranom, većinom na dobro uhodanom programu „Tisuću otoka“. Od 1993. brod započinje jedno novo i doista sjajno, ali na žalost i posljednje poglavlje. Prodan je tvrtki Islas Galapagos Turismo za koju je pod imenom AMBASADOR plovio cijelo desetljeće na kružnim putovanjima po otočju Galapagos gdje, zbog posebno zahtjevnih ekoloških uvjeta u zaštićenom području, krstari sa samo stotinjak putnika.

Postaje sinonim za krstarenja jednim od najzanimljivijih otočnih skupina na svijetu, na kojima su uvijek rasprodana kružna putovanja većinom s američkim putnicima. Na žalost, iako vrlo popularan, AMBASADOR nije više mogao izdržati konkurenciju novoga građanih komfornijih brodova pa krajem 2004. još uvijek dobro očuvani brod odlazi u povijest nakon 48 godina uspješnih plovidbi gotovo svim morima svijeta. Iako najmlađi, prvi je od legendarnih triju „splitskih ljepotica“ otplovio prema rezalištu u ekvatorskoj luci Duesadero.

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe. Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

- U katedrali sv. Tripuna u Kotoru
- U uredu HGD CG
- U Tivtu u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća
- U Župnom uredu sv. Nikole na Prčanju

Tiskanje časopisa potpomogli:

- SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN REPUBLIKE HRVATSKE
- FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA CRNE GORE
- MARKO FRANOVIĆ, HRVATSKI DOBROTVOR, SYDNEY, AUSTRALIJA
- DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

MEDIJSKI PARTNERI

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

Fond za zaštitu i ostvarivanje
manjinskih prava

Središnji državni ured
za Hrvate izvan
Republike Hrvatske

